DELAVSKA ENOTNOST

PROLETARCI VSEH DEŽEL — ZDRUŽITE SE!

Sobota, 10. februarja 1962
Štev. 5, leto XX

DRUŽBENA PROIZVODNJA ALI KMEČKI TRG

PAZI NA 5. STRAN

V OKVIRU

Na račun naše trgovine je bilo izrečenih največ grenkih pripomb. Nič koliko je bilo povedanih in zapisanih ugotovitev o nesolidnosti poslovanja, o premajhni elastičnosti, slabi opremljenosti, nerazumevanju. Že vsa leta po vojni smo poskušali z različnimi družbenimi intervencijami, z različnimi organi izboljšati njeno poslovanje. In začuda — vsa prizadevanja so rodila le skromen sad. Trgovina je medtem napravila skromen razvoj, ki se je zrcalil predvsem v lepši, bolj higienični opremi in poslovanju. To pa je bilo v glavnem tudi vse.

Kje potemtakem tičijo vzroki za slabo voljo, za slab sloves te gospodarske panoge? Ali je kader na tem področju tako slab, tako nesoliden, da

Trgovina naj ustvarja večjo akumulacijo

ga nobena družbena kritika in poseg ne poboljšata? Verjetno je razlog drugje.

Za našo trgovino je veljalo mnenje, da mora biti nizko akumulativna, se pravi, da mora poslovati z najnižjo možno mero zaslužka. Tu in tam lahko zaračuna kakšen odstotek več za nujno izravnavo, za odobreni kalo. Ob tem pa naj bi bila trgovina opremljena z modernimi, prostornimi lokali, s sodobnimi skladišči, z lastnim transportom, organizacijskim omrežjem, z visoko usposobljenim kadrom. Edina težava v tej predpostavki je bila v tem — od kod dobiti denar? Kajti modernizacija zahteva sredstva.

Komune v to niso bile posebno zainteresirane, ker od trgovine niso imele takih dohodkov kot na primer od industrije. Sama trgovina zaradi nizke akumulacije ni zmogla večjih investicij. In tako smo se vrteli malo manj kot v začaranem krogu.

Zadnje čase pa so na vidiku pomembne spremembe. V zavest je prodrlo mnenje, da je tudi trgovina industrija, to je — tudi v njej naj se ustvarja akumulacija. Prvi koraki so bili napravljeni predvsem v združevanju grosistične in detajlistične trgovine, kar naj zbija monopol večjih, njihove izredne zaslužke in jih prelije v trgovino na drobno. Na razpolago so že skromna posojila, medtem ko so komune še marsikje odmaknjene od sprememb, ki jih terja preusmeritev trgovine. Združevanje je namreč — in še to ne povsod, samo eden od pogojev. S krepitvijo posameznih trgovinskih podjetij se bo večala konkurenca, dana bo možnost večje poslovnosti tudi izven komunalnih meja. Vse to bo zbijalo monopolizem! Večja akumulacija bo omogočila večja vlaganja, večjo modernizacijo in tako bo postopoma monopolizem zgubil še posamezne korenine. Praksa namreč kaže, da je monopolizem v gospodarstvu mogoče zbijati na ta način, da mu pustimo visoko akumulacijo. Kajti če je neka panoga zelo donosna, potem se pojavi veliko interesentov, da se vanjo vključi. To pomeni nove investicije, razširitev, kar vse ruši monopolizem.

Ob vsej tej dobronamerni perspektivnosti pa se pojavljata dva problema: Ali naj se trgovina prenovi iz lastnih sredstev in to v kratkem razdobju? In drugo — ali se ne bo pretežen del višje akumulacije stekal na plače, v pokritje izgub pri slabem poslovanju?

Prvo lahko preobčutno vpliva na standard, drugo pa po nepotrebnem zavlačuje slabosti. Zato obeh nevarnosti ne kaže izgubiti izpred oči.

VINKO TRINKAUS

NA ZNIŽANJE IN STABILIZACIJO CEN LAHKO VPLIVA:

POVEČANJE PROIZVODNJE IN PORAST PRODUKTIVNOSTI

Če preteklo leto ni bilo posebno dinamično glede rasti proizvodnje, pa nasprotno lahko trdimo, da je bila dinamika gibanja cen zelo močna in da so se cene predvsem dvigale. Vzrokov za taka gibanja je bilo več. Tako lahko kot enega izmed prvih omenimo že večletno težnjo, da bi s spremembami v sistemu delitve dohodka zagotovili čimbolj enake pogoje za vse gospodarske organizacije in s tem dosegli večjo usklajenost med pogoji poslovanja kakor tudi med poslovnimi rezultati. Če sedaj ocenjujemo izvedbe teh, za bolj usklajeni gospodarski razvoj zelo koristnih teženj, moramo ugotoviti, da so jih skušale gospodarske organizacije realizirati enostransko. Namesto vsklajevanja, ki bi pomenilo zvišanje cen nekaterih artiklov in znižanje pri drugih, smo bili priča predvsem usklajevanja navzgor, ki je sicer odpravilo nekatera nesorazmerja, obenem pa pretilo, da bo ustvarilo vrste novih nesorazmerij in problemov.

Drugi element, ki je že v začetku preteklega leta vplival na porast cen, pa so bile predvidene spremembe v instrumentih izpopolnjenega sistema. Špekulativni namen vodstev nekaterih gospodarskih organizacij, zagotoviti si tudi v novem sistemu čimboljšo startno osnovo in že vnaprej onemogočiti kakršnekoli škodljive vplive novih instrumentov na njihovo poslovanje, je tudi našel svoj odraz v naglem povečanju cen, za katere saj takrat ni bilo nobene ekonomske osnove. Končna posledica takih ukrepov, ki so povečali nestabilnost na trgu, pa je bila uvedba evidence in kontrole cen in njeno razširjanje na vse večje število proizvodov.

Pri ocenjevanju dinamike porasta cen in vzrokov, ki so privedli do takih gibanj, ne moremo pustiti ob strani tudi dejstva, da se je lani končno spremenilo tudi razmerje do nekaterih gospodarskih panog, ki jih vse do takrat nismo posebno resno prištevali k enakopravnim gospodarskim panogam. Tako se je na primer lani tudi skozi instrumente delitve dohodka dokončno uveljavilo stališče, da so tudi trgovina, gostinstvo, turizem in kmetijstvo gospodarske panoge, ki morajo s svojim poslovanjem zagotoviti v njih zaposlenim delavcem približno enake osebne dohodke ob enaki storilnosti kot v ostalih gospodarskih panogah, pa tudi sredstva za enostavno in vsaj delno tudi za razširjeno reprodukcijo. Uveljavitev teh, vsekakor utemeljenih in upravičenih stališč, je v takratnih tržnih pogojih nujno privedla do zvišanja marž v trgovini, cen gostinskih uslug in odkupnih cen kmetijskih pridelkov.

Do podobnih sprememb je prišlo tudi na področju obrtnih in komunalnih uslug, kajti tudi krepitev delavskega samoupravljanja v teh panogah terja večjo materialno osnovo. Ta proces v komunalnem gospodarstvu še ni končan in se tudi letos intenzivno nadaljuje s preoblikovanjem posameznih komunalnih služb v gospodarske organizacije.

Iz vsega, kar smo omenili doslej, je videti, da se je lani, v pogojih močno povečanih osebnih dohodkov in s tem seveda tudi povečanega povpraševanja po blagu, ki mu proizvodnja ni sledila niti po količini niti po izbiri, uveljavljala v gospodarskih organizacijah predvsem težnja za ustvarjanjem višjih dohodkov z zvišanjem cen. Intenzivnost ukrepov znotraj gospodarskih organizacij za povečanje dohodka ni bila posebno velika. Večini gospodarskih organizacij je nudil trg preveč možnosti, zato tudi ni bilo posebnih prizadevanj, da bi z večjo storilnostjo, ekonomičnim poslovanjem in pritiskom na nabavne cene zniževali lastne proizvodne stroške in s tem dosegli tudi večji dohodek.

Pri ocenjevanju ukrepov, ki so bili lani podvzeti za stabilizacijo trga in cen, je predvsem treba ugotoviti, da so imeli v glavnem namen konservirati stanje in da so le malo prispevali k odpravljanju vzrokov za nezaželeno gibanje cen. Administrativna intervencija je sicer zavrla — čeprav ne v celoti onemogočila — dinamiko porasta cen, s tem pa tudi zmanjšala možnosti za odpravljanje nesorazmerij v gospodarstvu. Zatekanje k administrativnim rešitvam pa obenem tudi kaže, da bomo nujno morali okrepiti materialne rezerve, ki pri nas še niso postale učinkovit ekonomski regulator trga.

Take so bile torej razmere lani. Na vprašanje, kakšne bodo na trgu razmere letos, je zaenkrat še težko odgovoriti, vendar pa je že mogoče našteti nekaj elementov, ki bodo tako ali drugače vplivali na trg in cene. Predvsem je jasno, da bo tudi nadalje zadržan režim evidence in kontrole cen, ker razmere, zaradi katerih je bil ta sistem uveden, še vedno obstojajo. Še več, ker trgovina za veliko večino blaga, ki ga posredujejo potrošnikom, ni pod tem režimom, priporoča zvezni državni sekretariat za blagovni promet v zadnjem pismu trgovinskim zbornicam, naj bi okrajne trgovinske zbornice in komune vplivale na trgovino na drobno, republiške trgovinske zbornice pa na trgovino na veliko, da ne bi neopravičeno zviševala marž. Pismo tudi sodi, da bi mogli s posebnimi arbitražami, ki bi jih zbornice ustanovile v ta namen, uspešno zavirati neekonomsko zvišanje cen.

Na gibanje cen bodo imele svoj vpliv tudi nekatere dodatne obremenitve. Tako je na primer s spremembo carinske tarife uveden nov carinski prispevek za carinsko evidentiranje, ki znaša 1 odstotek od vrednosti uvoženega blaga, v sami tarifi pa je bila v približno 200 primerih spremenjena carinska stopnja v glavnem navzgor. Nadalje je predvidenih okoli 50 novih postavk v spremembi predpisov o prometnem davku. Tudi občine bodo morale povišati odstotek maloprodajnega prometnega davka, če si bodo hotele zagotoviti nujno potrebne dohodke. V zvezi s tem naj omenimo, da je večina občin, ki so doslej že sprejele odloke o maloprodajnem davku, določila tega na 6 odstotkov. Pri vsem tem gre za več deset milijard dinarjev in težko je verjeti, da jih bodo gospodarske organizacije plačale na račun zmanjšanja svojega dohodka.

V preteklih letih je povpraševanje skoraj po pravilu presegalo ponudbe. V takih pogojih so bila tudi močnejša gibanja cen več ali manj razumljiva. Tudi administrativna intervencija takih gibanj ne more v celoti zavreti, temveč jih samo preusmerja iz kontroliranega področja na nekontrolirano. Osnova stabilizacije trga in cen so taki materialni pogoji, v katerih so velike spremembe v cenah že same po sebi nemogoče. To seveda ne velja za špekulativne skoke cen, ki so posledica kakršnegakoli monopola. Na stabilizacijo cen v sedanjih pogojih lahko učinkovito vpliva samo intenzivno povečanje proizvodnje na temelju večje delovne storilnosti. Večja storilnost daje cenejšo in večjo proizvodnjo, večja količina blaga na trgu pa je nedvomno tisti element, ki močno zmanjšuje možnosti za različne špekulacije s cenami in je obenem podlaga za realno raven cen in stabilizacijo trga. Toda, če hočemo kar se da izkoristiti interes gospodarskih organizacij za večjo proizvodnjo, moramo zagotoviti tudi redno — pravočasno in po količini — preskrbo z reprodukcijskim materialom kakor tudi zadostna obratna sredstva.

Če bodo na drugi strani delovni kolektivi še bolj vezali delitev osebnih dohodkov na rast delovne storilnosti, tudi ne bomo več mogli govoriti o pretirano močnem povpraševanju. Normalno povpraševanje pa bo že samo po sebi stabilizacijsko vplivalo na trg. Pod takimi pogoji bi se zelo verjetno razširilo število izdelkov, ki ob sedanjih cenah za potrošnike ne bi bili več zanimivi. Takih primerov je bilo lani še malo, ob večji stabilizaciji trga pa jih je letos lahko že veliko več.

J. D.

DILEMA: SKUPAJ ALI LOČENO

Sekretariat Centralnega odbora Sindikata delavcev v rudarstvu, metalurgiji in kemični industriji o položaju premogovnikov

Težavni položaj premogovnikov dokazuje med drugim tudi to, da sta bila prejšnji teden pomembna sestanka, na katerih so razpravljali o tem. 29. januarja je namreč temeljito razpravljal o položaju premogovnikov sekretariat Centralnega odbora Sindikata delavcev v rudarstvu, metalurgiji in kemični industriji Jugoslavije, naslednjega dne pa je bila ista problematika tudi na seji izvršnega odbora Sveta premogovnikov pri Zvezni industrijski zbornici.

Glede na pogoje, v katerih živijo in delajo delavci v več premogovnikih, glede na njihov učinek in osebne dohodke, kakor tudi glede vrste neurejenih najbolj elementarnih potreb v zvezi z zaščito pri delu, s stanovanjskimi razmerami, s pomanjkanjem strokovnega kadra, z nepoučenostjo o perspektivah podjetja, ugotavljamo vrsto negativnih pojavov. Splošno razpoloženje v večjem številu premogovnikov kaže, da zbuja položaj čedalje večjo zaskrbljenost. To se še posebej nanaša na rudnike, katerih materialni položaj je tak, da delavci že dlje časa prejemajo minimalne osebne dohodke, podjetja pa nimajo nikakršnih sredstev in skladov.

Sekretariat Centralnega odbora je ugotovil, da podatki o delitvi skupnega dohodka po devetmesečnem periodičnem obračunu kažejo zvišanje skupnega dohodka za 10 %. Toda dohodek in čisti dohodek sta za 2 % manjša v primerjavi z istim obdobjem 1960; to je nastalo zaradi povečanja stroškov poslovanja za 17 %, kar je posledica podražitve materiala in uslug ter večjih obveznosti do družbene skupnosti. Sredstva v skladih gospodarskih organizanacij so se zmanjšala za 43 %. Položaj te ponoge se torej ni izboljšal — kar je bil namen novih gospodarskih ukrepov — temveč se je poslabšal, in sicer kljub večji produktivnosti in določenemu zmanjšanju delovne sile.

RAZLIKE

Ti podatki se nanašajo na vseh 66 premogovnikov v naši deželi. Po svojem ekonomskem položaju, produktivnosti dela in ravni proizvodnje, ki je večja za 140.000 ton na leto (kar velja za mejno raven tako glede obsega proizvodnje kakor rentabilnega poslovanja) pa izstopa skupina 26 srednjih in velikih rudnikov. Ti rudniki dajejo 87 % vse proizvodnje premoga in zajemajo 77 % vseh zaposlenih v naših premogovnikih.

Skupni dohodek te skupine rudnikov se je v devetih mesecih lanskega leta povečal za 19 %, stroški poslovanja pa niso toliko narasli, zato je ugodnejši položaj glede ostanka čistega dohodka za sklade teh gospodarskih organizacij. Vendar so ta sredstva tudi v tem primeru znatno manjša kot v istem obdobju leta 1960, in sicer za 23 %.

Neenak položaj posameznih skupin tudi znotraj panoge je le še zapletel že tako težavno stanje. Prav zato nikakršna polovična rešitev ne bi bistveno spremenila in izboljšala sedanjega položaja v rudnikih.

PREDLOGI

Nekateri sodijo, da bi v sedanjem položaju lahko našli rešitev, če bi omogočili višje cene premoga, in sicer do 5 %. Drugi zagovarjajo nasprotno stališče: višje cene ne bi pomenile nikakršne rešitve, ker se s tem ne bi bistveno popravil ekonomski položaj rudnikov. (Zlasti še, ker zasičeni trg ne bi mogel sprejeti višjih cen).

Po drugem predlogu bi revidirali obveznosti rudnikov do skupnosti ter perspektivnim, vendar ogroženim premogovnikom omogočili razvoj in nadaljnje večanje produktivnega dela. V ta namen predlagajo naslednje olajšave: znižanje obrestne mere od štirih na en odstotek; ukinitev prispevka od izrednega dohodka; ukinitev davka na promet s proizvodi; rudnikom naj bi omogočili, naj ne bi vplačevali stanovanjskega prispevka, temveč bi obdržali zase iz-

(Nadaljevanje na 2. strani)

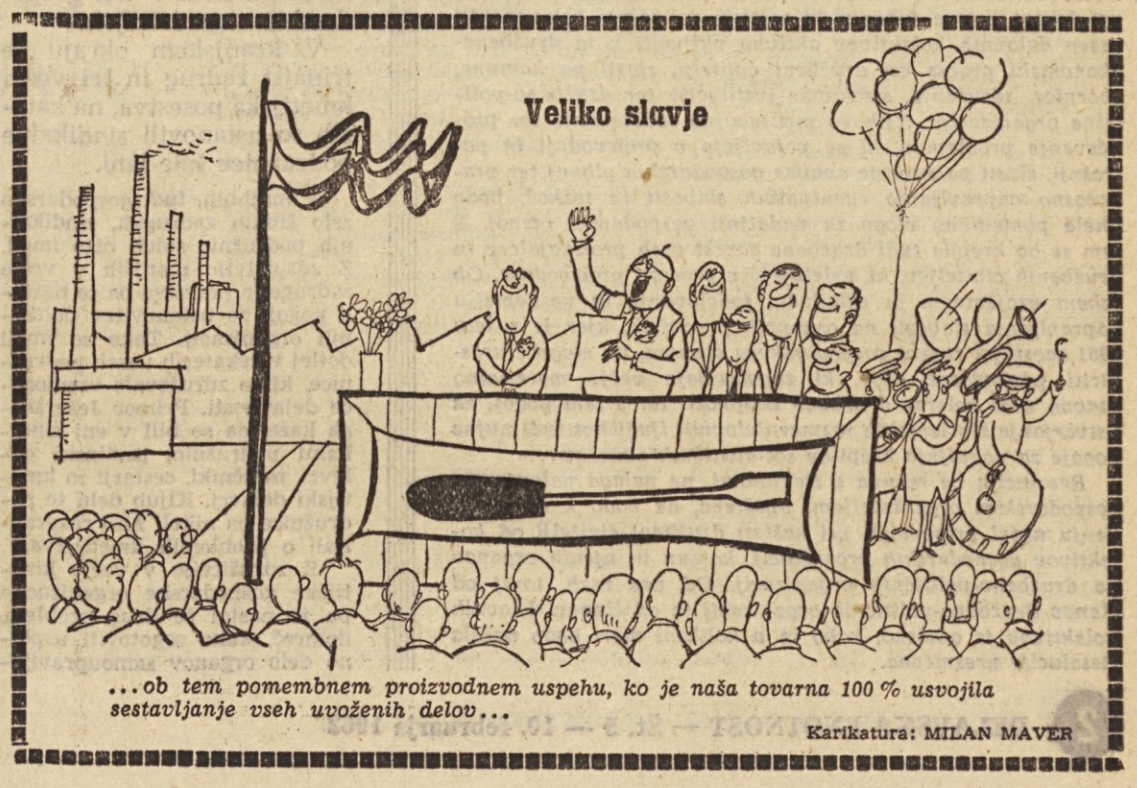

...ob tem pomembnem proizvodnem uspehu, ko je naša tovarna 100 % usvojila sestavljanje vseh uvoženih delov...

Karikatura: MILAN MAVER

Ob zasedanju Ljudske skupščine LR Slovenije

Za uresničevanje načel smo vsi odgovorni

V skupščinskih prostorih ni več čutiti tistega živahnega vrvenja, ki je prišlo do izraza minule dni ob izmenjavi mnenj in izrekanju predlogov. Po nekajdnevni razpravi v odborih je bila na torkovem zasedanju skupščine sprejeta »Resolucija o politiki gospodarskega razvoja v LR Sloveniji za leto 1962«.

Resolucija je sprejeta in sedaj je odvisno od nas vseh, kako bomo uresničevali načela in priporočila, razložena glede:

— razvijanja gospodarskega in komunalnega sistema;

— razvoja proizvodnje;

— razširitve zunanjetrgovinske menjave;

— osnov investicijske politike;

— osebne potrošnje in

— razvoja stanovanjskega in komunalnega gospodarstva ter družbenih služb.

Morda bo kdo dejal: Skupščina je sprejela Resolucijo o gospodarskem razvoju — ali se torej s tem odpovedujemo planiranju?

Letos je že drugič, da je naša Skupščina sprejela namesto plana resolucijo o gospodarskem razvoju. In če so lani poslanci v odborih še pogostokrat omenjali številke, recimo o investicijski potrošnji, proizvodnji ali čem drugem, je bilo letos tega manj, več pa je bilo načelnih ugotovitev in predlogov. Tudi lani je bilo rečeno, zakaj sprejema skupščina resolucijo namesto plana, letos so bile izrečene še tehtnejše utemeljitve. Ni čudno, po zadnjih spremembah od marca lani je bilo namreč še jasneje, da ni mogoče vnaprej obdržati takšnega načina planiranja, kot smo ga imeli doslej. Na to je opozarjala praksa, opozarjalo je sproščenejše gospodarjenje, opozarjal je trg itd.

V skupščinskih prostorih je bilo tokrat mogoče slišati tole: Naše socialistično gospodarstvo nujno potrebuje plan, ki naj načrtno podpira razvoj proizvajalnih sil in socialističnih odnosov. Res pa je, da dosedanji način planiranja (strokovno povedano metodologija planiranja) ne ustreza več in ni v skladu s sedanjim gospodarskim sistemom. Način planiranja, kakršen je bil v veljavi in kakršen je še, vsebuje namreč mnogo administrativnih ostankov. Ta računa samo s količinami, premalo ali skoraj nič računa z vrsto drugih činiteljev, ki lahko pospešujejo gospodarski razvoj. Ne računa recimo s spremembo okusa potrošnika itd. Dokler še nimamo ustrezne metodologije planiranja, ki bi bila v skladu s sedanjim gospodarskim sistemom, ne moremo z družbenim planom prav normirati določen razvoj gospodarstva, predvsem ne v njegovih kvantitativnih (količinskih) odnosih. Tako je bilo rečeno na skupščini. Takšno kvantitativno določanje gospodarskega razvoja bi namreč porodilo vrsto neljubih posledic. Sicer pa smo jih lahko opazili že lani. Če so planirane recimo samo količine, če niso upoštevani številni drugi činitelji in premiki, potem lahko pride takšen plan v nasprotje s samoupravnimi pravicami delovnih kolektivov, potrebni so namreč administrativni posegi v gospodarstvo, da bi zadovoljili planskim številkam. To pa pomeni, da prihajamo s tem v nasprotje s samimi načeli gospodarskega sistema. Dogodi pa se seveda lahko tudi drugo. Namreč, da prihaja samo do ocene določenega razvoja, ki spet ne pomeni nič. Zato je v takih pogojih ustrezneje, tako je bilo rečeno, da sprejme skupščina določena načela za gospodarsko politiko v tekočem letu, načela, ki naj jih tudi vsi uresničujemo in ki naj omogočijo, da se čimbolj približamo zaželenemu gospodarskemu razvoju. Ob tem pa seveda nujno pride do izraza, da se sleherni organ in organizacija, predvsem pa gospodarske organizacije, prizadevajo na svojem področju uveljaviti izrečene smernice.

Kaj lahko pričakujemo od tega? Povedano je bilo. Na taki osnovi lahko maksimalno mobiliziramo prav vse gospodarske činitelje, od republike do gospodarske organizacije in do družbenih organizacij, da si vsak na svojem področju prizadeva uresničevati izrečena načela, da si prizadeva uresničevati tako politiko, ki naj pripomore k uresničenju gospodarskih ciljev in predvidenega razvoja. Določeni gospodarski cilji, ki so bili doslej glavna vsebina družbenega plana, pa naj služijo le kot dokumentacija in napotilo pri konkretnih ukrepih za uresničevanje gospodarske politike.

Resolucija torej ne zadolžuje samo gospodarskih organizacij, da bi bili izpolnjeni določeni smotri in cilji, temveč računa, da bodo tudi drugi činitelji pripomogli k uresničenju načel. Kateri, boste vprašali. Kako, boste dejali. To lahko razberemo recimo iz poglavja Resolucije, ki govori o razvijanju gospodarskega in komunalnega sistema. Rečeno je:

»Za uspešno opravljanje nalog, ki nas čakajo v letu 1962, zlasti pa za uspešno vključevanje gospodarskih organizacij v nove pogoje gospodarjenja, za hitro naraščanje proizvodnje in izvoza ter za uveljavljanje pravilnih in spodbudnih meril pri delitvi čistega dohodka in osebnih dohodkov, bi se morali razen delovnih kolektivov aktivno vključiti v ta družbeno-ekonomski proces vsi družbeni činitelji, zlasti pa komune, zbornice, združenja, strokovne institucije ter družbeno-politične organizacije. Njihovo medsebojno sodelovanje ter proučevanje problemov, ki se pojavljajo v proizvodnji in potrošnji, zlasti pa sprotne analize gospodarskih gibanj ter pravočasno odpravljanje eventualnih slabosti in težkoč, bodo imele pomembno vlogo za nadaljnji gospodarski razvoj. S tem se bo krepila tudi družbena zavest vseh proizvajalcev in družbenih činiteljev, ki sodelujejo v procesu proizvodnje. Ob takem vzajemnem in skladnem sodelovanju in na temelju odpravljanja slabosti na osnovnih področjih, kjer je v letu 1961 zaostajal razvoj gospodarskega sistema, bo mogoče uresničiti postavljene cilje, ki zagotavljajo večjo materialno osnovo naše celotne družbene skupnosti ter s tem pogoji za ustvarjanje življenjskih razmer delovnih ljudi kot tudi nujne pogoje za nadaljnjo krepitev socialističnih odnosov...«

Resolucija ne računa s številkami, ne nalaga nalog samo gospodarskim organizacijam, upošteva, da bodo k uresničevanju načel pripomogli vsi našteti družbeni činitelji od kolektivov gospodarskih organizacij, komun in njenih organov do družbeno-političnih organizacij. Od nas vseh, torej od članov družbeno-političnih organizacij in od članov delovnih kolektivov je odvisno, kako in v kolikšni meri bodo načela Resolucije uresničena.

»NOVA« PODJETJA V GLAVNEM SAMA SEBI PREPUSČENA

Lani v Sloveniji (brez koprskega in goriškega okraja ter kmetijskih zadrug): 137 novih podjetij, nastalih z združitvijo 348 dotedanjih. Moda združevanja pa se še vedno bolj širi

Po vseh naših občinah se še vedno odvijajo zanimive in včasih burne razprave o združitvah ali pripojitvah podjetij v večje in močnejše gospodarske organizacije. Rezultati teh razprav (manjkrat javnih, najbolj pogosto pa za zeleno mizo in za zaprtimi vrati) so jasni. Nove gospodarske organizacije, na videz res gospodarsko trdnejše, nastajajo kot gobe po dežju. O tem pričajo tudi v podnaslovu zapisane številke, povzete po podatkih iz registrov gospodarskih organizacij pri okrožnih gospodarskih sodiščih v Ljubljani, Mariboru in Celju.

Podjetja združujemo — po pripovedovanju »duhovnih očetov« — predvsem zato, da bi dobili večje in močnejše gospodarske organizacije, sposobne vzdržati konkurenčni boj na tržišču in skrbeti za nadaljnji razvoj. Ob naštevanju najrazličnejših ekonomskih razlogov, ki opozarjajo na potrebo po združevanju, pa marsikje tudi pretiravajo. Pretiravajo v optimizmu, ki ni ekonomsko podkrepljen. V prilog združevanja navajajo predvsem splošna gesla, ne pa tudi utemeljenih številk, širših ekonomskih analiz in drugih utemeljitev.

Pri združevanju podjetij potekajo razprave predvsem o prednostih: koncentracija dotlej razdrobljenih sredstev, večja izbira in možnost smotrnejšega zaposlovanja strokovnjakov in (vsaj teoretično) znižanje poslovnih stroškov. Vse to lahko zelo ugodno vpliva na nadaljni razvoj novih gospodarskih organizacij. Hkrati pa tudi vemo, da na novo ustanovljeno podjetje precej težko shodi, ker ni docela enotnih pogledov na nadaljno pot in razvoj. Če pa je bila združitev celo vsiljena (tako pa je raje bolj pogosto kot poredko), to vse prej kot pa ugodno vpliva na perspektivo »novega« podjetja.

TRI OSNOVNE OBLIKE ZDRUŽEVANJA

Dosedanje izkušnje kažejo, da se za zdaj združujejo predvsem:

● manjša obrtna, gostinska in trgovska podjetja. Ta podjetja iščejo razna pota in načine, da bi prišla do večje akumulativnosti in s tem do jasnejših perspektiv. Največkrat se dogodi, da se vrsta manjših podjetij (tudi po osem ali deset) združi v novo podjetje, v obrtno komunalni servis in podobno.

● Manj pogosti so primeri, da večji gospodarski organizaciji priključijo eno ali več manjših podjetij. Takih oblik združevanja se zvečine poslužuje trgovina, tako da se podjetja na veliko lahko začenjajo ukvarjati tudi s prodajo na drobno. Na ta način odpade del posrednikov med proizvodnjo in potrošniki, kar lahko samo pozdravimo.

● Naposled pa gre za ustvarjanje novih velikih podjetij, tudi kombinatov, kar je zlasti v kmetijstvu zelo v modi.

Nedvomno drži, da imajo nove gospodarske organizacije tudi dejansko lepe perspektive, če so pravočasno, to je ob sami združitvi, natančno določeni ekonomski in drugi odnosi, pa tudi samoupravne pravice vseh partnerjev, ki so se vključili v novo podjetje oziroma kombinat. Gre za to, da ekonomske analize o koristnosti združevanja ne bi smele vsebovati samo številk o trenutnih dosežkih (koliko bo sredstev, znižanje poslovnih stroškov, imenitne perspektive, ker se bo z raznimi rošadami znotraj novega podjetja brez večjega uredilo to, ono in tretje itd.), ampak bi morali kolektivi dobiti v roke skorajda že elaborat o osnovni usmeritvi novega podjetja, predvidenih organizacijskih oblik in načinu poslovanja. Žal pa je pogosto, če že ne največkrat tako, da kolektivi ne dobe v roke niti najbolj osnovnih in dovolj prepričljivih analiz, kaj šele vse ostalo. Nadaljnja pot ob takem startu (»Bo že kako, saj bomo potem razpravljali!«) pa je vsaj problematična, če že ne vnaprej zavožena. Dokaz za to so številne in dobro znane dosedanje reorganizacije na primer v trgovini in gostinstvu, v kmetijstvu (osamosvajanje obratov kmetijskih poslovnih zvez za nekaj dni, potem priključevanje le-teh h kmetijskim posestvom in v najkrajšem času spet spajanje le-teh in sorodnih organizacij v kombinate) itd.

DEMOKRATIČNO NALIČJE, ZDAJ PA...

Na prvi videz sodeč poteka združevanje podjetij popolnoma demokratično. O združitvi sklepa nič koliko forumov in organizacij. Ko pa je v bistvu že vse odločeno, šele tedaj dobijo besedo tudi prizadeta podjetja, ki so pohvaljena, če se »strinjajo«, oziroma grajana, če »rušijo« koncepte, ki so jih zasnovali drugje. V tem zadnjem primeru ljudski odbori zapretijo z vsemi možnimi posledicami, moralnim in ekonomskim pritiskom. Skoraj vselej — s tem dosežejo svoj cilj.

Za to obliko demokratičnosti in spoštovanja samoupravnih pravic kolektivov pa se skriva še marsikaj. Kaže namreč, da se poslovno življenje v marsikateri komuni najbolje in najbolj lagodno razvija na ta način, če so občinske meje lepo zaprte za gospodarske organizacije z drugih področij.

Primeri (če so potrebni): ena občina in eno ali zavoljo »konkurenčnosti« dvoje šibkih trgovskih podjetij, ki potrošniku ne nudijo dovolj izbire. Potem obstojajo občinska podjetja, po eden splošno obrtni center v večjih središčih komun, oziroma specializirana obrtna podjetja po strokah itd. Kajti občina nima sredstev, da bi pomagala vsem majhnim podjetjem, če je potrebna rekonstrukcija ali kaj podobnega. Če pa se le-ta združijo, občinskih sredstev morda sploh ne bo treba, ker bodo na razpolago večja (združena) sredstva. Če je bilo med dotedanjimi obrati vsaj malo konkurence, na primer v ceni in kvaliteti uslug, ni važno. Naj novo podjetje pač uredi, da si bodo ekonomske enote konkurirale med seboj.

Samo — zagovorniki takih teorij pozabljajo na nekaj kristalno jasnega: kdaj in kje so obrati v okviru enega podjetja tekmovali med seboj v škodo svoje gospodarske organizacije?

Ne bodimo preveliki optimisti, da bi pri nas vpeljali nekaj, kar se še nikjer ni zgodilo!

KDOR PREVZEMA ODGOVORNOSV, MORA BITI ZA TO TUDI SPOSOBEN

Brez skrbi, da bi bili neobjektivni, lahko povzamemo, da marsikateri, če ne večina ljudskih odborov pričakuje, da bodo z združitvijo manjših podjetij v nekaj večjih gospodarskih organizacij dosegli, da bodo nova podjetja samostojno zaživela in da se bodo razvijala brez večje družbene pomoči. Veliko vprašanje pa je, če je prav, da skrb za nadaljnji razvoj podjetij oziroma panog prepustimo pretežno njim samim. Kajti, če se združi več revežev, zato še ne bomo dobili bogataša. Kaže pa, da so nekatere občine o tem trdno prepričane. V nekaterih občinah mariborskega okraja na primer predvidevajo združevanje obrtnih podjetij po panogah (tapetnike skupaj, avtomehanike skupaj itd.), ob tem pa v perspektivnih programih niso predvideli niti dinarja za razvoj uslužnostnih obrti!

Taka praksa vsiljuje misel, da bodo prizadete gospodarske organizacije (predvsem v trgovini, gostinstvu in obrti) nujno prevalile vsa bremena nadaljnjega investiranja na potrošnika. Dejansko se to že dogaja.

ZDRUŽUJMO — PO PAMETI!

Več kot enkrat je že dokazano, da z vsemi dosedanjimi reorganizacijami in združevanjem podjetij nismo pridobili niti kvadratnega metra prodajne površine v trgovinah, da tudi v obrti in gostinstvu ni nič bolje. Kvadratura prodajnih prostorov in lokalov se je nasprotno, v primerjavi s predvojnim stanjem, celo zmanjšala, čeprav je res, da smo vložili velika sredstva v modernizacijo obstoječih prostorov. Iz naslova rezultatov združenih podjetij pa se je v praksi nateklo le malo sredstev za razmah posameznih panog.

Redki, zelo redki primeri, da so združitve res vplivale na boljše poslovanje posameznih gospodarskih organizacij, pa dokazujejo, da je bila združitev oziroma reorganizacija res dobro pripravljena, utemeljena in da je ogrela člane prizadetih kolektivov. To pa je odgovor na vprašanje, kdaj in kako združevati gospodarske organizacije: združujmo predvsem tam in samo to, kar je v skladu z ekonomskimi in z družbenimi interesi. Predvsem pa ne hitimo preveč — združujmo po pameti!

M. GOVEKAR

Dilema: skupaj ali ločeno

(Nadaljevanje s 1. strani)

ključno namenskega. Razen tega predlagajo, naj bi proučili dajanje posebnih posojil rudnikom za nakup opreme, še posebej tistim, ki imajo ugodne možnosti za razvoj proizvodnje.

Takšna so mnenja in predlogi za primer, če bi tudi v prihodnje želeli, da bi se v okviru te panoge obdržale vse gospodarske organizacije, da bi s tem prispevali k izboljšanju njihovega ekonomskega položaja.

Sekretariat Centralnega odbora sodi, da so še druge — temeljitejše — rešitve iz teh težav. Predvsem bi bilo treba proučiti odnos, ki bi v naših pogojih moral obstajati med rudarstvom in drugo industrijo. Razen tega bi morala biti politika zboljšanja ekonomskega položaja zasnovana predvsem na razvoju skupine rentabilnih in perspektivnih rudnikov; v tem primeru bi bilo treba sprejeti samo nekatere izmed omenjenih ukrepov. Sodijo, da bi bilo treba stanovanjski prispevek pustiti rudnikom, da bi se izboljšali pogoji za finansiranje stanovanjske graditve, razen tega pa naj bi omogočili posebna posojila za kreditiranje in nakup opreme.

Ob takšni orientaciji v nadaljnji razvoj samo te skupine srednjih in velikih rudnikov pa bi nastalo vprašanje, kaj storiti z drugimi, majhnimi rudniki. Po mnenju nekaterih bi te manjše, nizko akumulativne rudnike lahko ločili iz panoge industrijskega rudarstva ter jim dali status komunalnih gospodarskih organizacij. S tem bi bili oproščeni plačevanja vseh prispevkov in obresti kakor tudi drugih obveznosti do skupnosti, oziroma do republike in komune, morali pa bi upoštevati osnovne predpise rudarskega zakona. Tako bi mogle komune v določenem časovnem obdobju, v nekaj prihodnjih letih, izboljšati in vskladiti njihov razvoj z velikimi rudniki.

Če bi sprejeli to stališče, bi lahko po tej selekciji uporabili za vsa podjetja te gospodarske panoge enotne ekonomske instrumente z določeno težnjo po postopnem odpravljanju vsakršne olajšave. Nasprotno pa — če bi v tej panogi še nadalje ostali veliki in majhni rudniki — bi nujno morali ponovno uveljaviti vrsto olajšav, kar ni namen našega gospodarskega sistema.

Druga vprašanja v tem okviru so prav tako pomembna: proučevanje perspektivne energetske bilance, vsklajevanje nadaljnih investicij s potrebami energetske bilance kakor tudi natančnejša vskladitev proizvodnje, in še posebej potrebna usmeritev v večjo industrijsko predelavo premoga.

Sindikat si bo prizadeval, da bodo pristojni organi na najvišji ravni nujno proučili te probleme in sprejeli ustrezne ukrepe. To izhaja tudi iz potrebe po nadaljnjem razvijanju družbenih odnosov v teh gospodarskih organizacijah, po razširitvi in izpopolnjevanju delavskega samoupravljanja, kakor tudi iz želje, da ne bi prišlo do resnih političnih problemov, ki bi mogli nastati, če ne bi takoj uveljavili temeljitih ukrepov.

Dj. R.

Aktualna tema:

Bo letos delo zaživelo?

Odkar ustanavljamo večje kmetijske zadruge in velika posestva, ugotavljamo, da v le-teh nastaja mnogo problemov, ki jih ne znamo rešiti. Kazno je, da je najbrž vzrok pomanjkanje političnega dela v teh gospodarskih organizacijah.

V kranjskem okraju je trinajst zadrug in tri večja kmetijska posestva, na katerih so ustanovili sindikalne podružnice šele lani.

V majhnih, tudi gospodarsko zelo šibkih zadrugah, sindikalnih podružnic sploh niso imeli. Z združitvijo manjših v večje zadruge in posestva pa so nastali pogoji za ustanovitev političnih organizacij. Tako so imeli dotlej v nekaterih vaseh podružnice, ki so združevale vsemogoče dejavnosti. Primer Jezerskega kaže, da so bili v eni sindikalni podružnici gostinski delavci, miličniki, cestarji in kmetijski delavci. Kljub delu te podružnice pa nikoli niso razpravljali o problemih kmetijstva.

Z združitvijo v večje kmetijske gospodarske organizacije pa je nastal še drug problem, namreč, kako zagotoviti uspešno delo organov samoupravljanja in sindikata. Primer kmetijskega posestva Šenčur: skoraj v celi kranjski občini ima to posestvo raztresene svoje obrate, saj je nastalo iz nekdanjih sedmih samostojnih posestev. Lani so izvolili za predsednika sindikata traktorista, ki je celo leto delal le na enem posestvu in tudi drugače sploh ni poznal gospodarjenja na drugih posestvih. Zaradi dela nikoli ni mogel obiskati vseh obratov in se seznaniti z njihovimi problemi. Posledica? Sindikat ni delal, ali vsaj — slabo delal. Letos bodo izvolili takega predsednika, ki gre že po službeni dolžnosti mnogokrat po obratih in je tako dobro seznanjen z gospodarjenjem in drugimi problemi kmetijstva. Pri vseh obratih posestva bodo izvolili pododbore, izvršni odbor pa bodo tvorili vsi predsedniki pododborov.

Prav poseben problem so zadruge v Poljanski in Selški dolini nad Škofjo Loko. Zemljišča zadrug so raztresena na razdalji več kot trideset kilometrov in se borijo tu poleg ostalih, tudi s problemom obveščanja delovnih kolektivov. Pododbori bodo morali opraviti mnogo dela, da bodo zamašili občutno vrzel, ki je bila vsa leta doslej v političnem in drugem delu v kmetijskih posestvih.

Sindikalne pododbore bodo ustanovili tudi pri kmetijski zadrugi v Radovljici, ki je nastala iz kmetijskih posestev Poljče in Bled ter zadruge Radovljica. Izvršni odbori in pododbori naj bi se začeli resneje ukvarjati s problemi gospodarjenja in rentabilnosti posameznih vej kmetijske ali živinorejske proizvodnje.

Ugrizniti bodo morali novi odbori tudi v kislo jabolko problema delovne sile na posestvih in izobraževanja kmetijskih delavcev. Na večjih posestvih je malo domače delovne sile, ampak čez sezono pridejo sezonski delavci, ki jim ni dosti mar za gospodarjenje, ki nimajo nobenega namena, da bi pridobili kvalifikacije ali da bi delali v organih upravljanja v zadrugah in na posestvih.

Nekaj zadrug je že imelo občne zbore, ostale pa jih imajo prav v tem času. Na zborih volijo kadrovsko dobro sestavljene izvršne odbore, da pa bi delo letos res zaživelo, bodo za vseh trinajst predsednikov izvršnih odborov priredili seminar, na katerem se bodo seznanili z delom sindikata v kmetijstvu, z delom organov upravljanja in problemi sodobne kmetijske proizvodnje na sploh.

VLADO ERJAVŠEK

NA PLENARNEM ZASEDANJU OKRAJNEGA SINDIKALNEGA SVETA V KRANJU SO UGOTOVILI:

Težko, a obetajoče leto

Na plenarni seji OSS Kranj so razpravljali o aktualnih gospodarskih problemih na splošno, posebno pa v kranjskem okraju. Ugotovili so, da čaka vse, prav posebno pa politične organizacije, letos mnogo napornega dela, da bodo v gospodarstvu dosegli take rezultate, kakršne nalaga resolucija o gospodarskem razvoju kranjskega okraja. Osnovna misel plenuma je bila: uveljavljanje slehernega delavca pri gospodarjenju podjetja in iskanje notranjih rezerv bosta dala večje gospodarske rezultate.

V kranjskem okraju so lani dosegli dobre rezultate, vendar velikokrat zato, ker so politične organizacije v komunah in podjetjih dobesedno pritiskale na operativna vodstva podjetij. Mnogo važnih vprašanj o razvoju gospodarstva in upravljanju je bilo dobro rešenih, mnoga pa tudi ne, in to zaradi tega, ker so bila sindikalna vodstva včasih premalo seznanjena z osnovnimi smernicami našega razvoja. Prav sindikati pa so si v minulem letu pridobili v organih upravljanja velik ugled in so močno vplivali na posamezne rešitve problemov proizvodnje, ekonomičnosti in nagrajevanja po delu. Skoraj vsi delavci danes vedo, da so le od ustvarjenega dohodka odvisni osebni dohodki, fondi za razvoj podjetij in kočno, da je od tega odvisen tudi družbeni standard v komuni. Pri vsem tem pa gre sedaj za to, da odpravimo deklaracije o delavskem upravljanju, njegovi decentralizaciji in pomembnosti, medtem ko v resnici vodi upravljanje nekaj vodilnih ljudi z direktorjem na čelu. V današnjih pogojih mora postati samoupravljanje in gospodarjenje en pojem.

Dejali smo, da so v kranjskem okraju dosegli dokaj dobre gospodarske rezultate. **To bo nedvomno res, vendar že danes ugotavljamo, da so bili rezultati ponekod le plod silnih prizadevanj kolektivov, ne pa iskanje možnosti, kako doseči brez večjih fizičnih naprezanj enake ali še večje uspehe.** Skoraj povsod so bili uspehi le trenutni in le v redkih primerih so videli jasne perspektive podjetja, komune, kaj šele celotnega našega gospodarstva.

Vsi uspehi so bili v zadnjem razdobju do neke mere tudi zasluga decentraliziranih organov upravljanja in njihovega zanimanja za boljše gospodarjenje podjetij. Vendar pa ni bilo skoraj nič narejenega, da bi vzporedno z decentralizacijo delavskega upravljanja decentralizirali tudi službe v podjetjih (knjigovodstvo, finančno in evidenčno službo). S to drugo decentralizacijo bi omogočili neposrednim proizvajalcem, da bi se seznanili s podatki o proizvodnji, predvsem v lastnih ekonomskih enotah. Ko bodo delavci razpolagali z vsemi podatki, s proizvodnimi pokazatelji slehernega delovnega mesta, takrat bodo sami začeli iskati možnosti za boljše in cenejše gospodarjenje.

Na Gorenjskem so skoraj vsa podjetja precej zastarela in so osnovna sredstva v industrijskih gospodarskih organizacijah iztrošena že povprečno 50 %. Velik problem je tudi razdrobljenost in raznovrstnost podjetij. Tako je samo v Kranju 22 industrijskih podjetij iz dvanajstih različnih panog. **Približno dve tretjini od vseh podjetij je takih, ki ustvarjajo le toliko sredstev, da pokrijejo osebne dohodke in si zagotavljajo enostavno reprodukcijo. Le ena tretjina pa vlaga sredstva tudi za razvoj podjetja, za večjo proizvodnjo in družbeni standard.**

Tako gospodarsko stanje podjetij je privedlo do večjega zanimanja za združevanje podjetij in preusmeritev proizvodnje.

Na Gorenjskem sicer kakšnih večjih združevanj ni bilo. (Primer Tekstilindusa in Iskre je vzgled pametnega združevanja.) Prav pri združevanju pa se je pojavilo že mnogo zameglenih in napačnih gledanj. Združevanje ne bo prineslo nobenih uspehov, če bodo združevali zelo šibka in močna podjetja. To bo odvrnilo kolektive od reševanja lastnih notranjih problemov. Združevanje tudi ne bo dobro, če bi združevali podjetja zaradi personalnih potreb, zaradi pocenitve in zmanjšanja stroškov uprave ali pa zato, ker bi trenutno s tem ustvarili večje sklade.

Združevati bodo morali dobro organizirana podjetja predvsem tam, kjer bo združitev dala boljšo delitev dela in specializacijo proizvodnje, posledica združitve pa bodo morali biti boljši ekonomski uspehi združenega podjetja.

Z združevanjem podjetij bi ponekod tudi rešili vprašanje nezadovoljstva potrošnikov. Tu gre predvsem za združevanje preskrbovalnih podjetij. Tako jeseniška in radovljiška komuna že razpravljata, kako bi rešili problem pekarne in mesarskega podjetja, da bi zadostili potrebam prebivalcev obeh komun, hkrati pa izboljšali kvaliteto in mogoče celo znižali cene.

Vzporedno, ko govorimo o združevanju podjetij, pa se pojavlja tudi problem preusmeritve proizvodnje. V nekaterih podjetjih na Gorenjskem bo treba preusmeriti proizvodnjo prav zato, ker za tako razvito področje sedanja proizvodnja ni več pomembna in je tudi nerentabilna. V celi vrsti manjših gospodarskih organizacij tožijo, da ne morejo z osebnimi dohodki vštric z ostalimi panogami. V teh podjetjih bo treba organizirati proizvodnjo na višji stopnji strokovnosti zaposlenih delavcev, na stopnji, ki zahteva več vloženega dela, razviti bo treba industrijo, ki bo lahko postavila svoje izdelke na tuje tržišče prav tako, kot na domače. Za vse to pa bo treba dobrih analiz tržišča in njegovih potreb in bo preusmeritev možna le tam, kjer bo dana prespektiva, ne pa tam, kjer bodo videli le nekaj trenutnih uspehov.

Za vse to pa bo treba na najbolj učinkovit in hiter način prekvalificirati delovno silo in jo priučiti za delo v više organiziranih podjetjih.

Letos se bodo politične organizacije na Gorenjskem usmerile bolj ali manj v izvrševanje nalog, ki jih je nakazal plenum. Prav zato bo treba več delati s kolektivi, ki kažejo veliko razumevanje za vse pozitivne spremembe, samo, če jim zna to kdo pravilno razložiti. Z nadaljnjo decentralizacijo in demokratizacijo vodenja in upravljanja in z materialno zainteresiranostjo delovnih kolektivov bo te načrte mogoče uresničiti.

VLADO ERJAVŠEK

Z veliko mero poštenja

Že nekajkrat sem v zadnjem času slišal pogovor: »Zdaj so jih pa le. Dobro so jim podkurili. In vse to po tolikih letih . . .«

Vzdih, ki je temu sledil, naj bi povedal, kako so se vodstva naših podjetij poslabšala, v kako nemogočih odnosih morajo živeti nekateri delavci.

Toda kolikor bolj razmišljam o vsem tem, čedalje jasneje se mi v spomin krade spoznanje, ki sem ga slišal že pred meseci: »Niso se spremenile razmere, ni stanje danes toliko slabše, kot je bilo pred leti, ampak ljudje, delavci, njihovo gledanje se je spremenilo. Če so bili včasih še zadovoljni s takšnimi odnosi, če so potrpeli, zdaj niso pripravljeni več. Njihova demokratičnost, čut za pravičnost in humanost se je izostril, da zdaj čedalje težje prenašajo samovoljo. Vedno pogosteje dajo čutiti, da hočejo ne samo bolje gospodariti, ampak da hočejo v kolektivu tudi tople, človeške odnose.«

Seveda pa se ta čedalje bolj prebujena in osveščena želja zoperstavlja zastarelemu gledanju in pojmovanju. Vsi tisti voditelji v podjetju, ki teh sprememb ne čutijo in ne upoštevajo, so čedalje bolj izpostavljeni ostri kritiki. Če jo možato ne prenesejo, če se skušajo za vsako ceno upreti spoznanju in volji upravljavcev, se pogosto zgodi, da dobra volja upravljavcev prekipi preko roba. Posledica tega je, da morajo takšni voditelji slejkoprej zapustiti podjetje.

Ob tem pa se žal dogajajo tudi zelo žalostne stvari. Včasih se prizadeti iz vodstva potuhnejo, navidezno se sprijaznijo s kritiko, v resnici pa nekateri razmišljajo o najbolj rafiniranih prilikah maščevanja. Še zmerom se dogaja, da morajo delavci, ki so začeli kritizirati, slejkoprej iz podjetja. Nenadoma je nad njimi poostrena kontrola, majhne slabosti se nenadoma preveličujejo, pogrevajo se stari grehi, že pozabljene in obravnavane napake. V tisku smo lahko zasledili celo nekaj primerov, ko so bile napake insceniranе in zrežirane. Resnica potvorjena, slabosti napihnjene.

Vsi takšni in podobni primeri zaslužijo splošno grajo in obsodbo. Naloga sindikalnih podružnic in organov samoupravljanja je, da se za prizadete tovariše zavzamejo, da jih zaščitijo. Kajti svobodnost razpravljanja, boljše gospodarjenje, samoupravljanje, vse to zahteva veliko razumevanje in odkritost mnenj. In vsakdo, ki odkrito nastopa, ki si pošteno prizadeva, da bi pomagal odpravljati napake, zasluži vso družbeno podporo.

Vendar pa — napake niso samo na »vrhu«. Zasledili smo tudi primere, ko je del najbolj neosveščenih delavcev, tistih, ki v samoupravljanju vidijo samo še pravice, večji dohodek, izkoristil demokratično razpoloženje v kolektivu, ko je osebne obračune skušal prenesti na družbeno politično področje.

Dogodilo se je, da je prišel nov direktor in nekaterim privilegijem v podjetju je bilo konec. Nihče se temu ni odkrito zoperstavljal. In potem je direktor, ki je želel ustvariti enakopravne odnose ostro, res preostro (ni najbolj izbiral besed) pograjal enega ali več delavcev in uslužbencev zaradi napak in neodgovornega dela. Napake so bile takoj pozabljene, ne pa besede. »Pomislite, meni . . . meni je rekel!!! Kdo pa misli, da je on? Ali imamo samoupravljanje? Ali se tako govori v socialistični skupnosti?« In predno so se zavestne sile v podjetju zganile, je nastalo nerazpoloženje, pojavljale so se grupice, pogrevali so slabosti, jih preveličevali . . .

In dobili smo pravo nasprotje od prej naštetih slabosti.

Ali so se potemtakem razmere v naših podjetjih res poslabšale?

Ne! Zanesljivo se niso. Samo proces demokratizacije jih je postavil pod ostrejšo lečo, da so postale slabosti izrazitejše. Še več — proizvajalci dobivajo čedalje več možnosti, da jih sami neposredno razrešujejo. Prav je tako. Samo eno pa drži: Zato ker je več pravic in odgovornosti, je treba te primere reševati z večjo odgovornostjo in veliko mero poštenja!

VINKO TRINKAUS

OD NAČELNEGA H KONKRETNEMU

Zadnjo sejo so sindikati v Kamniku posvetili zdravstveni službi v občini

Člani občinskega sindikalnega sveta so bili mnenja, da je treba tudi na področju zdravstva s strani sindikatov preiti od načelnega h konkretnemu obravnavanju perečih vprašanj. V zadnjm času je bilo precej govora o pravilnikih, ki naj urejajo delitev dohodka znotraj zdravstvenih ustanov. Vendar, kot kaže praksa, take načelne razprave niso dosti pripomogle, da bi se zdravstveni delavci začeli bolj zavzemati za uvajanje realnih kriterijev pri delitvi osebnih dohodkov. Kljub temu, da so se osebni dohodki zdravstvenim delavcem lani povečali za prek 50 %, se ti še vedno pretežno izplačujejo v obliki fiksnih mesečnih postavk, zelo malo odvisnih od količine, še manj pa od kvalitete opravljenega dela. Res je, da začetne težave in pomanjkanje izkušenj na tem področju zavirajo uvajanje stimulativne delitve dohodka, vendar bo treba prav iz vrst zdravstvenih delavcev več pobud in predlogov v tej smeri, kot pa jih je bilo doslej.

Posebej so na seji občinskega sindikalnega sveta opozorili tudi na izdelavo perspektivnega programa razvoja zdravstvene službe v občini in na vlogo zdravstvenega centra pri tem. Ker zdravstveni center še ni zaživel, je bila pri ObLO imenovana posebna komisija, ki bo pripravila gradivo za izdelavo programa razvoja zdravstvene službe. Menijo, da bo moral ta pretežni del tega programa biti usmerjen na področje preventive, ki ji doslej zdravstvena služba v občini posveča premalo pozornosti.

V zvezi s predvideno decentralizacijo službe socialnega zavarovanja so sindikalni delavci opozorili na večjo vlogo in odgovornost družbenih organov v bodočem komunalnem zavodu za socialno zavarovanje. Ti organi bodo morali zelo tesno sodelovati z delovnimi kolektivi pri reševanju problemov socialnega zavarovanja. Menijo, da dosedanja skupščina zavarovancev v tem pogledu ni bila v celoti kos svoji nalogi. Več pozornosti bo treba posvetiti usposabljanju organov samoupravljanja na področju socialnega zavarovanja. Samo na ta način bodo ti organi uspešno gospodarili s sredstvi, ki jih proizvajalci namenjajo za hitrejši in kvalitetnejši razvoj zdravstvene službe.

S.

DELOVNI ODNOSI V NOVIH GOSPODARSKIH RAZMERAH TERJAJO

PRAVILNIK - DELO VSEGA KOLEKTIVA

Če bi skušali poiskati bistvene spremembe v vsebini delovnih odnosov, bi morali izhajati iz sistema delitve in organizacije samoupravljanja, oziroma iz načela, da je položaj delavcev posameznih gospodarskih organizacij neposredno odvisen od tega, v kolikšnem obsegu je odločanje o delitvi čistega dohodka in o drugih vprašanjih v tej organizaciji preneseno na delavce. Notranjega režima delovnih odnosov ne določa več samo pravilnik o delovnih odnosih, temveč tudi drugi notranji predpisi, in sicer predvsem pravila, pravilnik o delitvi čistega dohodka in pravilnik o delitvi osebnih dohodkov.

Pravilnik o delovnih odnosih je v novih pogojih notranji predpis, ki samo natančneje obravnava postavke in rešitve s področja notranjih odnosov, naznačene po eni strani v zakonu o delovnih odnosih in splošnih predpisih v zvezi s tem zakonom, po drugi pa v pravilih in pravilnikih o delitvi.

Po zgoraj povedanem ni treba sklepati, da so pravilniki o delovnih odnosih izgubili del vrednosti. Nasprotno, gospodarske organizacije so dobile možnost, da s tem aktom mnogo širše in globlje urejajo notranje odnose, kot so jih mogle prej. Pravilnik o delovnih odnosih — prav to smo hoteli poudariti — pa ni več predpis, ki ureja svojevrstno tvarino, ločeno od splošne problematike notranjih odnosov v podjetju. Pravilnik ni — kakor je doslej bil — nekako v nasprotju z drugimi notranjimi predpisi, temveč sestavlja z njimi organsko celoto.

Prav tako, kakor jih zakon o delovnih odnosih vključuje s svojimi zahtevami in svojimi težnjami v enotni sistem socialističnih družbenih odnosov, zasnovanih na delavskem samoupravljanju, socialistični demokraciji in na delitvi po delu, naj tudi pravilnik o delovnih odnosih s svoje strani podpre razvoj socialističnih odnosov znotraj kolektiva. Le-ti so zasnovani na notranji organizaciji samoupravljanja. To organizacijo določajo pravila in notranji režim delitve, določen v pravilnikih o delitvi.

Čeprav zakon ne predpisuje, da bi moral biti do konca letošnjega leta skupno s pravilnikom o delitvi čistega dohodka in s pravilnikom o delitvi osebnih dohodkov sprejet tudi pravilnik o delovnih odnosih, vendar mnoge gospodarske organizacije intenzivno pripravljajo ta notranji predpis. V mnogih organizacijah so pravilniki že izdelani, ponekod pa jih je tudi že sprejel delavski svet.

Pravilniki o delovnih odnosih, kolikor jih je bilo izdelanih in sprejetih doslej, imajo še mnogo pomanjkljivosti. Na veliko še prepisujejo zakon ali vzorčne pravilnike, sestavljajo komvilacije vzorčnih pravilnikov in pravilnikov drugih gospodarskih organizacij, nekatera vprašanja urejajo, pri tem pa ne upoštevajo zakonitih okvirov samoupravne normativne dejavnosti v konkretnem predmetu in splošnega predpisa, ki to vprašanje ureja drugače.

Že po pregledu nekaj pravilnikov pa je treba ugotoviti, da smo dosegli viden napredek v primerjavi s prvimi notranjimi predpisi s tega področja, ki so bili v okviru zakonov sprejeti v letu 1958. V tistem času je bilo težko najti izvirno določilo v sto pravilnikih o delovnih odnosih, zbranih v raznih gospodarskih organizacijah, zdaj pa je položaj popolnoma drugačen. Primer: v osnutku pravilnika nekega gostinskega podjetja — pravilnik ima 255 členov — 104 členi so popolnoma originalni, 128 jih je prepisanih iz Zakona o delovnih odnosih, v 23 členih pa so določbe zakona dopolnjene, predelane ali skrajšane.

Čeprav so bila podjetja v glavnem prepuščena sama sebi in lastnim močem, so izdelani pravilniki vendarle resen poskus, urediti resnično pereča vprašanja v medsebojnih odnosih, in sicer tako, kakor se zdi kolektivu (komisiji ali posameznim strokovnjakom) dobro in prav.

Dejstvo je, da je treba te poskuse pripisati strokovnjakom oziroma direktorju in vodilnemu kadru podjetja, ne pa tudi širšemu krogu delavcev, ki so dejanski nosilci samoupravnih pravic za urejanje notranjih odnosov in ki bi torej morali imeti prvo besedo pri tem delu. V malokaterem podjetju je bilo opaziti prizadevnejše zanimanje delavcev za izdelavo pravilnika, še manj pa njihovega neposrednega, organiziranega sodelovanja pri urejanju konkretnih vprašanj v zvezi z notranjimi odnosi, vprašanj, ki jih ureja ta predpis. To je tudi največja pomanjkljivost pravilnikov, ki jih pripravljajo. Ti pravilniki so zgolj strokovna dela (res je: boljša od dosedanjih). V osnutkih pravilnikov je mnogo novih misli in izvirnih rešitev, nič ali le zelo malo pa je stališč kolektiva in pripomb delavcev.

Sestavljavci osnutkov si premalo prizadevajo, da bi svoja strokovna dela, ki jih predložijo kolektivu ali komisiji v razpravo, tudi prilagodili tistim, ki so jim namenjena. Tudi v najmanjših kolektivih pišejo debele zvezke, v katerih se težko znajde celo pravnik, kaj šele delavec. Tako obsega na primer pravilnik o delovnih odnosih majhnega podjetja s komaj 18 člani celih 57 strani besedila z 252 členi.

Najvažnejši zaključek iz te splošne analize: trenutno bi bilo nujno potrebno (glede na to, da je izdelava novih pravilnikov o delovnih odnosih v teku) sprejeti ustrezne ukrepe, da morajo pri izdelavi pravilnikov sodelovati delavci in organi samoupravljanja, strokovnjaki pa naj nastopajo v vlogi pomočnikov. Pomoč strokovnjakov naj se nanaša na: 1. izbiro vprašanj (predmetov), ki jih lahko ali ki jih mora urediti pravilnik; 2. združevanje teh vprašanj po sorodnosti v skupine; 3. pojasnjevanje okvirov prostega odločanja v smislu pravnega sistema; 4. pomoč organom delavskega samoupravljanja pri formulaciji določil, ki jih je treba vnesti v pravilnik.

DR. BORISLAV JOVIĆ

KALEIDOSKOP

ZAVRNJENO IZSILJEVANJE

Je pač tako, da vsi-le nismo vselej zadovoljni z osebnimi dohodki. Reakcije ob tem nezadovoljstvu pa se javljajo v stoterih inačicah. Taki smo pač ljudje. Nekateri to svoje nezadovoljstvo premlevajo v sebi in ga tudi poskušajo odpraviti z lastnimi silami, kot se temu reče. Drugi spet na ves glas godrnjajo, pri tem pa ne mignejo niti z mezincem na levi roki, kot da bi se vse samo po sebi uredilo. Tretji pa so spet veliko bolj odločni, skorajda bi lahko rekli nasilni, kajti vedno znova počakajo v zasedi s splošno veljavno frazo »če ne — pa grem« pri čemer pa vsak očitek o izsiljevanju jemljejo kot osebno žalitev.

Nekaj podobnega se je primerilo tudi pri njih. Nagrajevanje so si uredili po pravilniku o osebnih dohodkih, ki je vsakomur odmerjal njegov mesečni dohodek po njegovem lastnem delu in po delu vsega kolektiva, ali ekonomske enote, kot temu oni pravijo. Njemu pa so se zdeli njegovi mesečni prejemki premajhni in — ker je bilo pač livarjev v njihovi ekonomski enoti premalo — je poskusil v obratovodstvu:

»Za kvalificiranega livarja je moj stalni del osebnih dohodkov premajhen. Mislim, da bi mi ga morali povišati.«

V obratovodstvu niso hoteli ničesar slišati o tej njegovi zahtevi. Odpravili so ga:

»Tovariš, tako določa pravilnik o osebnih dohodkih. Izjem ni mogoče delati. Kar velja za vse, velja tudi za enega.«

Pa se ni sprijaznil s tem pojasnilom. Ubral pa je malce drugačno pot. V obratu je nekajkrat na ves glas oznanil, da bo dal odpoved. Potem pa vnovič v pisarno obratovodstva:

»Če mi ne povišate stalnega dela, bom dal odpoved!«

Obratovodja je zadevo sprožil na prihodnjem zboru proizvajalcev ekonomske enote. Povedal je, kakšen stalni del osebnih dohodkov določa pravilnik za kvalificiranega livarja, povedal je, da bi morali v tem primeru narediti izjemo, in opozoril tudi na to, da je livarjev v njihovi ekonomski enoti premalo in da se bo v proizvodnji poznalo, čeprav bi se število zaposlenih zmanjšalo samo za enega.

Zbor proizvajalcev je sklepal in sklenil, da izjem ne more biti: če hoče, naj ostane, če noče, naj gre, osebnih dohodkov pa mu ne bodo povečali, ker so pravilnik sprejeli zaradi tega, da bi bili vsi in vsak v ekonomski enoti pravično nagrajevani.

In ko smo se zadnjič pogovarjali o tem pripetljaju, so rekli, da ga že skoraj ne pogrešajo.

LONČEK JE PREKIPEL

Kako, kdaj in zakaj so se začeli hrkati odnosi v njihovem podjetju, pravzaprav zdaj ni več mogoče natanko ugotoviti. Pač, sčasoma so se stvari nabrale in tudi zavozlale. Upravnik je začel vedno bolj po domače gospodariti s podjetjem, pri čemer sta mu pridno pomagala tudi žena in sin, čeprav nista bila s podjetjem v delovnem razmerju. Kaj pa misli delavski svet — v tem primeru ves kolektiv — ga je le bolj malo zanimalo.

— Ne rečem, da bi lahko upravniku očitali kake posebne finančne prekrške, pripoveduje tovariš iz tega kolektiva, zato pa je bila toliko večja njegova samovolja.

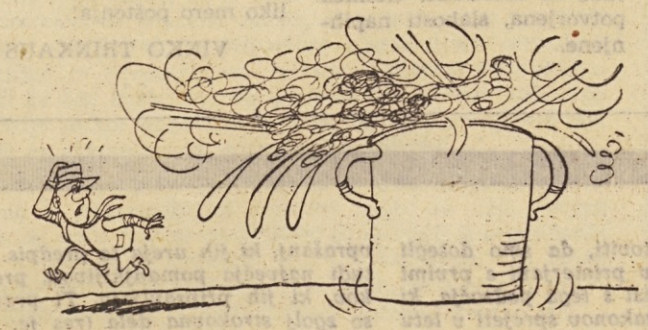

Tudi finančni uspeh podjetja je naglo upadal. Vsega pa smo bili krivi samo mi, češ da lenarimo. Če pa si kaj rekel, se je skopal nate.

In ker so pač imeli eni več, drugi manj povedati — odvisno pač od značajev — se je kmalu primerilo, da je stal na eni strani upravnik in na drugi ves kolektiv. Prepiri, kazni, celo samovoljni odpusti so postali nekaj povsem vsakdanjega.

Slednjič pa je tudi ta lonček prekipel.

— Sklicali smo sestanek delavskega sveta, pripovedujejo v kolektivu, in hoteli razčistiti vso stvar. Pa se je vse skupaj ponovilo. Vsega je bil spet kriv kolektiv. Zato smo na naslednji seji sprejeli sklep, naj upravnik zapusti podjetje, mi pa se priključimo kot samostojen obrat k pekarni.

To so v kolektivu tudi do konca izpeljali. Upravnik je moral zapustiti podjetje in ko je kolektiv pekarne privolil v priključitev, so začeli na novo. Ker pa še niso mogli dobiti novega vodje obrata, za zdaj opravlja te dolžnosti kar predsednica delavskega sveta.

Tisti pa, ki nekoliko pobliže poznajo to podjetje, pravijo, da so se že izkopali iz finančnih težav in da so zdaj odnosi takšni, kot bi si jih lahko povsod samo želeli. Pripominjajo pa le to, da je škoda, ker ni kolektiv že prej tako odločno in enotno nastopil.

H KRONIKI TEGA TEDNA SO PRISPEVALI:

1. TAM - EE livarna: B. SAMARIN
2. Slaščičarna Novo mesto; B. SAMARIN

PEREČE VPRAŠANJE V OBČINI VIDEM-KRŠKO:

Se res ni mogoče sporazumeti?

Sredi meseca maja lani je stanovanjska skupnost v Vidmu-Krškem odprla obrat družbene prehrane. Podjetja, ki so pogrešala tak obrat, so rade volje pomagala, levji delež pa je prispeval kolektiv Tovarne celuloze in papirja »Djuro Salaj«. Skupno so preuredili bivše prostore kmetijske zadruge, tako da ima sedaj ta obrat lično jedilnico in prostorno, moderno kuhinjo z zmogljivostjo 800 obrokov tople hrane dnevno.

Obrat družbene prehrane so v Vidmu-Krškem močno pogrešali, predvsem v podjetjih. Precej je še namreč delavcev, ki se vozijo na delo iz oddaljenih vasi, zanje pa je nujno, da v dopoldanskih ali popoldanskih urah použijejo nekaj toplega. Zato so bili kolektivi na moč navdušeni, ko je ta obrat pričel delovati.

Pripravljeno hrano so razvažali v tovarno celuloze, kovinarsko zadrugo in mizarsko podjetje.

V obratu imajo precej receptov, po katerih pripravljajo tople obroke - enolončnice, bodisi iz drobovine ali zelenjave. Poleg tega dobi še vsak 20 dkg kruha. To vse skupaj pa stane 70 dinarjev.

ZAČETEK JE BIL DOBER

V tovarni celuloze so pošiljali dnevno po 350 obrokov. Da pa niso delavci plačevali polno ceno, je dajala tovarna regres, tako da je vsak posameznik prispeval le 30 dinarjev.

Pol leta je šlo vse v najlepšem redu. Potem so začeli posamezniki godrnjati. Najprej na račun hrane; češ, da je premalo mesa, kajti mesna enolončnica je bila le vsak drugi dan. Temu so sledile pripombe, da hrana ni dovolj skrbno pripravljena, da v kuhinji ni čistoče in podobno.

Uprava stanovanske skupnosti, ki ji to ni ostalo prikrito, je takoj uvedla anketo, tako da je lahko vsak posameznik izjavil, če je zadovoljen ali ne. Anketiranci so v glavnem hrano pohvalili, le nekateri so bili mnenja, da je slaba. Zanimivo pa je, da je bilo na istih anketnih listih dvoje izjav. Tako anketa ni mogla dati pravih rezultatov.

CIGARETNA ŠKATLA V ENOLONČNICI

Nekega dne, ko so pripeljali hrano v tovarno in jo porazdelili med delavce, je našel nekdo ne porcije nazaj iz tovarne, da bi jih pomile, so vedno pogomed hrano prazno cigaretno škatlo, drugi pa je prestregel cigaretni ogorek. V tovarni je bil od takrat središče žolčnih razprav obrat družbene prehrane. Ko so dobile kuharice prazsteje dobivale v njih zmečkane listke z razno raznimi, dostikrat kaj osladnimi dovtipi na rovaš slabe hrane.

Obrat družbene prehrane je hotel zadevo rešiti na ta način, da je poklical na pomoč Zavod za napredek gospodinjstva in gostinstva iz Novega mesta. Njegova zastopnica je prišla v obrat za nekaj dni in ugotovila, da je hrana biološko in kalorično zadovoljiva, čistoča na višku, skratka, vse v najlepšem redu.

Ostaneta torej samo dve možnosti. Malo verjetno je, da bi v kuhinji, kjer nobena od kuharic ne kadi, lahko zašla v kotel cigaretna škatla oziroma ogorek, ki bi prav gotovo med kuhanjem razpadel. Morda si je kdo privoščil le neokusno šalo, ki je upravičeno razburila abonente in dala povod za burne debate.

NAMESTO 350 LE 68 OBROKOV

Pred dvema mesecema je tovarna celuloze in papirja »Djuro Salaj« ukinila regres in namesto 350 pošiljajo sedaj tja le 68 obrokov tople hrane. In kako so do tega prišli?

Res je bilo precej pripomb glede hrane. Delavci si namreč želijo mesne, ne pa zelenjavne enolončnice. Zelenjavo in krompir, pravijo, imajo doma, medtem ko meso le ni vsak dan na mizi.

Vendar pa to le ni bil glavni vzrok. Tovarna je od vsega začetka izplačevala regres za topli obrok iz materialnih stroškov, pozneje pa je šlo to iz osebnih dohodkov. In ker je prejemalo topli obrok le 350 članov kolektiva od 1013 zaposlenih, so začeli ostali godrnjati. O tem so razpravljali po ekonomskih enotah in nekateri so bili mnenja, da bi dobil vsak član kolektiva bone v vrednosti 40 din za vsak topli obrok, ostalo pa bi doplačal sam. Toda tudi pri tem predlogu so imeli pomisleke, ker boni ne bi bili upoštevani kot redni mesečni zaslužek in v primeru bolniškega dopusta ne bi bili izkoriščeni. Tako so še to misel opustili.

Med vse člane kolektiva so razdelili anketne liste, da bi ugotovili, kaj je pravzaprav vzrok tolikšnemu negodovanju. Žal se je odzvalo le 315 ljudi in večina je pristala na morebitno zvišanje cene toplemu, vendar kvalitetnemu obroku.

Morda bi se delavci kljub ukinitvi regresa odločili številneje za tople obroke, če ne bi prišlo do javne kritike, ki verjetno ni bila v celoti utemeljena.

Obrat družbene prehrane je med tem napravil kalkulacijo za mesne obroke. Vse pa je ostalo na mrtvi točki. V obratu je šest ljudi, ki niso v celoti zaposleni, ker kapaciteta kuhinje ni povsem izkoriščena.

ALI SO BILE INVESTICIJE ZA OBRAT DRUŽBENE PREHRANE UPRAVIČENE?

Ko so zbirali sredstva za obrat družbene prehrane v Vidmu-Krškem, bi morali bolj premisliti, če bodo njegove zmogljivosti v celoti izkoriščene. Čudno je, da so skoraj istočasno na občinskem ljudskem odboru ter v Elektro in kovinski zadrugi odprli bifeje, kjer postrežejo tudi s toplo hrano. Če so že vložili denar v lepo urejen obrat družbene prehrane, naj tudi temu namenu služi. To bi dosegli le na ta način, da bi odpravili tople obroke v bifejih.

Če bi vsa podjetja in ustanove naročale tople obroke v obratu družbene prehrane, katere bi lahko razvažali, saj mesto ni tako veliko, bi bil ta obrat popolnoma izkoriščen, v bifejih bi pa še nadalje nudili le suho hrano.

Odnosi med tovarno celuloze in papirja »Djuro Salaj« in obratom družbene prehrane oziroma stanovanjsko skupnostjo se iz dneva v dan zaostrujejo. Na vseh sejah in sestankih je glavna točka dnevnega reda delovanje obrata. Vse razprave doslej so bile brezplodne in rešitve, da bi bilo vsem zadoščeno, še niso našli.

ALBINA ROŠ

DEMOKRATIZACIJA V »POZABLJENI« SLUŽBI

Na dnevnem redu je javna uprava

»Proces demokratizacije, ki se je začel v javni upravi, ni odvisen samo od pozitivnih predpisov, temveč od konkretnega dela za njegovo uveljavitev. Dejstvo je, da je bilo v zadnjem letu — pa čeprav ob dosedanjih predpisih — na naših ljudskih odborih veliko storjenega. Nadaljnja dejavnost sindikalnih organizacij na tem področju bo slej ko prej privedla in bo morala privesti do tega, da bo pozitivna zakonodaja legalizirala že obstoječe odnose.«

(Iz razprave tovariša Miljutina Mužića na letošnjem občnem zboru Republiškega sindikalnega sveta)

Ker zakoni, ki naj bi pravno uredili nov položaj javne uprave, še ne bodo kmalu sprejeti, življenje pa terja nujne rešitve, je Zvezni izvršni svet določil nekaj ljudskih odborov in ustanov, ki naj preverijo novi sistem, vendar ne v celoti; zanje namreč ne bodo veljale samo tiste določitve starega zakona o javnih uslužbencih, ki govore o njihovih plačah. Med njimi je tudi uprava okrajnega ljudskega odbora v Ljubljani.

Zanimalo nas je, kako so v tej upravi pripravljeni na novi sistem, kaj so že storili, da bi zagotovili stimulativno delitev osebnih dohodkov.

V razpravi s tovariši iz okrajnega ljudskega odbora v Ljubljani smo ugotovili:

So med ljudskimi odbori, ki so najbolj napredovali. Imajo že pravilnik o organizaciji, delovnih razmerjih in delitvi dohodka, pripravili so sistematizacijo delovnih mest, opis delovnih mest in profil uslužbencev, metodologijo in analitično oceno dela na delovnih mestih po metodi točkovanja, merila za ocenjevanje delovnih mest, pravilnik o plačevanje strojepiscev v strojepisnem biroju, finančne pokazatelje, prejemkov lani in letos. Vsega skupaj je za zajetno knjigo. Vendar količina ni važna, bolj pomembna je vsebina.

NAMESTO RAZREDOV OCENA PO DELU

Stari sistem je temeljil na plačilnih razredih. Vsako tretje leto je uslužbenec napredoval in dobil 500, 600 ali 700 dinarjev več. Kaj je delal in kako je delal, ni bilo toliko važno.

Novi sistem temelji na delu. Sicer še ne povsem, vendar je delo (znanje in sposobnost, odgovornost, napor, delovni pogoji) usnova za oceno delovnega mesta. Od tega, kako uslužbenci to delo opravljajo (hitreje ali počasneje, bolje ali slabše) je odvisno, ali bo dobil do 20 % točk več ali do 20 % manj.

Temelj je torej ocena delovnega mesta. Pri tej oceni pa že upoštevamo novosti, ki jih stari sistem ni upošteval. Na primer: Spremenjeno vlogo ljudskih odborov (okraji postajajo skupnosti komun, komune imajo vedno več materialnih in drugih pravic ter dolžnosti), spremenjene odnose med upravnim aparatom in samoupravnimi organi, za katere je značilna krepitev funkcij samoupravnih organov in preusmeritev določenih služb ljudskih odborov v servisno dejavnost (pripravljajo gradivo za seje odbora in zbora proizvajalcev, za svete in njihove komisije).

To so bile bistvene značilnosti za ocenjevanje delovnih mest. Če pa uslužbenec, ki dela na določenem delovnem mestu, na primer, nima toliko strokovne izobrazbe, kolikor jo terja njegovo delo, mu odtrgajo toliko točk, kolikor manjšo izobrazbo ima. Potlej pa lahko dobi do 20 % točk več, ali pa jih izgubi, če dobro ali slabo dela.

Za sedaj jim je predvsem važna notranja prerazpodelitev osebnih dohodkov. Vsak uslužbenec bo dobil toliko, kolikor je vredno njegovo delo. To načelo velja za vse; za tistega, ki ga je uspaval visoki razred in za onega, ki ni imel visokega razreda, pa je naredil več.

Delovna mesta je ocenjevala posebna komisija. O njenih predlogih so razpravljali vsi uslužbenci in mnoge njihove pripombe je komisija upoštevala. Zdaj pripravljajo dokončni načrt pravilnika in o njem bodo spet razpravljali vsi uslužbenci.

Gre predvsem za to, da novi sistem delitve osebnih dohodkov postane last kolektiva.

VELIKO JE PRIPOMB

Precej je upravičenih pripomb, precej pa tudi neupravičenih. Nekateri godrnjajo, ker je komisija pri ocenjevanju delovnih mest povezala teoretično izobrazbo s praktičnim znanjem in intelektualno sposobnostjo, kar pomeni, da uslužbencu z visoko strokovno izobrazbo avtomatično priznajo večje praktično znanje in večjo intelektualno sposobnost kot uslužbencu z manjšo strokovno izobrazbo. Ali pa: prej je uslužbenec dobil svojo mesečno plačo, pa če je imel tak ali drugačen odnos do dela in do načelnika, zdaj pa bo njegov načelnik ob koncu meseca ocenjeval vrednost njegovega dela, izraženo v gibljivem delu njegovega osebnega dohodka. Nekateri se boje, da bi načelniki te pravice izkoriščali po svoje, čeprav so morali že doslej takšne poskusne ocene podpisovati tudi predstavniki delovnega kolektiva in sindikata.

Vendar je godrnjanje nad pomanjkljivostmi (če jih ocenjujemo s stališča napredka) malo. Več ga je zaradi naprednih določil. Predvsem zaradi gibljivega dela. Komisija, ki se je ukvarjala z delitvijo osebnih dohodkov, je na primer po razpravi s člani kolektiva izjavila, da se zavzema za naslednjo delitev gibljivega dela: če uslužbenec več naredi, kot je predpisano, lahko dobi do 5 % več točk. Če manj naredi, dobi toliko točk, kolikor je ocenjeno njegovo delovno mesto. Za posebno delo (pri tem so mislili pripravljanje gradiva za seje samoupravnih organov), naj dobi nagrado. (Kot da bi bilo delo za samoupravne organe nekaj izrednega.)

GRE ZA PRAVIČNEJŠO DELITEV OSEBNIH DOHODKOV

Teh stališč seveda niso mogli sprejeti. Na okrajnem ljudskem odboru so sklenili:

Zdaj, ko smo nov sistem nekaj mesecev preizkušali in ko smo ugotovili njegove vrline in slabosti, moramo predvsem zagotoviti:

Prvič: čimbolj neposredno soodločanje članov delovnega kolektiva pri delitvi dohodka, da bi kar najbolj omejili subjektivne ocene uslužbenčevega dela,

drugič: kar največji variabilni del osebnih dohodkov, ki bo dokončno prelomil s staro prakso plačevanja uslužbencev po razredih,

tretjič: takšno organizacijo dela, da bo vsak uslužbenec imel delovni program, na osnovi katerega bo moč ocenjevati njegov delovni uspeh ali neuspeh.

četrtič: aktivno delo začasnega sveta delovnega kolektiva, ki bo postal stalni samoupravni organ in bo dobival vedno večje pristojnosti, zlasti po sprejemu novega zakona o javnih uslužbencih.

Zdaj je najvažnejše, da novi sistem zagotovi boljšo delitev osebnih dohodkov, ne pa vsem — od vratarja do šefa — več denarja. V upravi okrajnega ljudskega odbora Ljubljana sodijo, da jim niti ne bo treba porabiti vseh predvidenih 15 % letošnjega povišanja plač državnih uslužencev — če bi sleherni dinar, na osnovi sistema, ki so ga sprejeli, res delili po delu.

JANEZ VOLJČ

Dvoje dosedanjih nasprotij v proizvodnji povrtnin – Zasebni proizvajalci preskrbujejo mesta in industrijska središča s 370.000 vagoni zelenjave in sadja – Družbena kmetijska proizvodnja sodeluje pri preskrbi približno s 15.000 vagoni – Rešitev: načrtna industrijska proizvodnja tudi na tem področju

Fotoreporter je izbral za svoj motiv isti prostor — ljubljanski trg — vendar v različnih letnih časih. S fotografijami je hotel ponazoriti nenačrtnost v proizvodnji povrtnin. In to mu je več kot uspelo. Kar poglejte ljubljanski trg, kako prazen je v teh zimskih dneh. Samo prodajalka semen se je znašla na njem in nihče drug. Kako pa je poleti, vidite na drugi fotografiji: obilo prodajalcev in veliko potrošnikov. Potrošnikov zelenjave ni pozimi nič manj, le ponudnikov povrtnin ni. Vzrok je jasen: nenačrtnost proizvodnje. Bodoči vrtnarski veleobrati obljubljajo, da bo poslej drugače, da bodo z zelenjavo zalagali trg prav vse letne čase

Kmetijska zadruga Polje bo pridelovala povrtnino na 100 ha zunanjih površin in na 8000 m² rastlinjakov

— Pa res ne boš tudi ti takšen, ko boš zrastel!?

DRUŽBENA PROIZVODNJA ALI KMEČKI TRG

Ali bi radi zlahka prišli do denarja? Na uho vam prišepnem naslednje: ne kupujte loterijskih srečk, ne vpisujte številk v loto stavni listek, ne igrajte na športno stavo. Zdajle, ko bo sonce posijalo, poprimite za lopato in prekopljite tisto najbolj prisojno leho. Posejte radič, predvsem pa — posadite peteršilj. Jeseni ali k letu osorej se vam bo to bogato obrestovalo.

Takrat ko bo ljubljanski živilski trg najbolj prazen, prinesite nekaj kilogramov peteršilja, z vejicami seveda. Ženske se bodo zanj steple. Vi pa prodajajte moško, tako kot vsaka vrtičkarica iz Trnovega, ne peteršilj na kilogram, še manj na kilogram njegove vejice. Šopek pet, šest ali deset vejic vam bo vrgel 20 dinarjev. Stehtajte jih prej in izračunali boste, da lahko dobite za kilogram listov takole od 1000 pa tudi do 2000 dinarjev. Odvisno je od tega, ali trgovine z živili nimajo peteršilja, radiča in druge zelenjave, ali če ste vi sami na trgu.

Da, natanko tako je na našem trgu.

Naši živilski trgi, pa naj jih obiščemo v Ljubljani, Mariboru, Zagrebu ali Beogradu, so pravzaprav kmečki trgi. Tu prodajajo največ zasebni proizvajalci, kmetje, vrtičkarji iz bližnje okolice. Zakaj tako?

Zato, ker

— ima družbeni sektor kmetijstva le dobro sedmino skupnih obdelovalnih površin. Nekaj manj kot 900.000 ha njiv in vrtov je njegovih. Kmetje pa imajo skoraj 6 in tričetrt milijona hektarov zemlje;

— in družbeni sektor kmetijstva sodeluje v proizvodnji povrtnin s komaj borimi 4 odstotki;

— ter nam grob izračun pove, da preskrbujejo kmetje mesta in industrijska središča s 370.000 vagoni zelenjave in sadja.

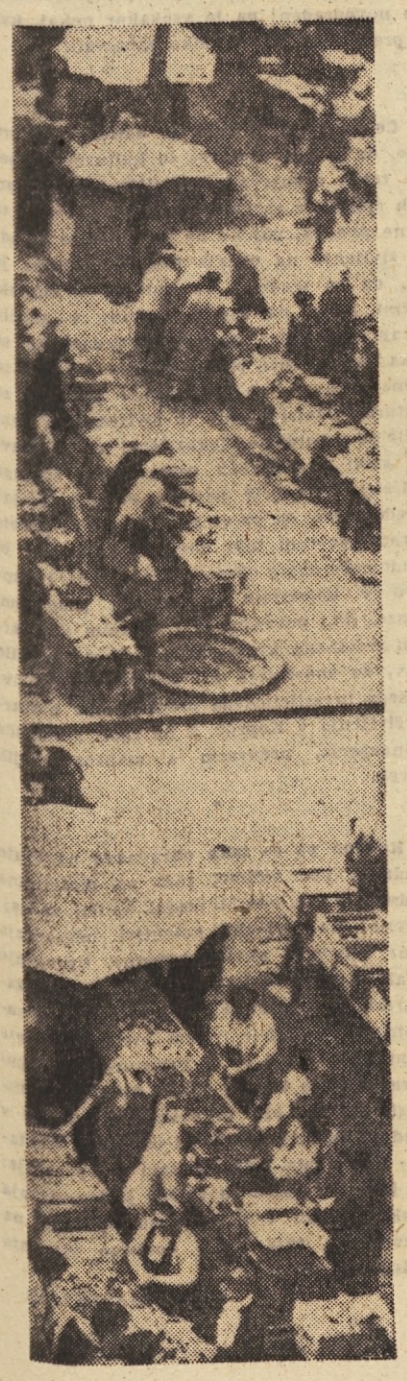

PRVI KAŽIPOT

Tako je bilo pravzaprav še do včeraj. Natančneje povedano, do predlanskim. Živinoreja in poljedelstvo sta dokazala, kaj pomeni uporaba umetnih gnojil, kaj industrijska proizvodnja mesa in mleka. Ti dve panogi sta bili pravzaprav kažipot k industrijski proizvodnji zgodnje in pozne zelenjave. Žal smo ta kažipot dokaj pozno zakoličili na naša družbena kmetijska posestva.

Trditev ni izvita iz trte. Komaj predlanskim je bil šele na razpolago denar za rastlinjake, za »zasteklene vrtove«, za stroje, za vse tisto, kar sodi k modernemu sodobnemu vrtnarstvu. (In če uporabljamo še to ime, ga uporabljamo pač, ker nam ušesu bolj prijetno zveni). V resnici pomeni milijarda, potrošena za vse to v Sloveniji (docela bo potrošena letos in drugo leto) industrijsko proizvodnjo zgodnje in pozne zelenjave. In prav to pomeni denar, potrošen za hladne in tople rastlinjake v Bogdanovcih pri Djevdjeliji in še kje drugje. Natančneje povedano, ta denar pomeni prvi kapital za družbeno proizvodnjo, ki naj slej ali prej izpodrine večji del zasebnih proizvajalcev z naših živilskih trgov.

VRTNARSKI VELEOBRATI IN...

Vrtnarski strokovnjaki pri nas v Sloveniji so zasnovali obsežen načrt za takšno, res pravo industrijsko proizvodnjo zgodnje in pozne zelenjave. Ko je bil denar na razpolago, ni ostalo samo pri besedah. V Zrkovcih pri Mariboru, pri Celju in Kranju, na Krškem polju, na Ljubljanskem barju in Polju pri Ljubljani nastajajo vrtnarski veleobrati.

In vrtnarski strokovnjaki so razsodili, da bi bila za nas vse velika škoda, če bi brez haska izpuhtevala v zrak sopara iz toplih vrelcev, kakršen je v Dolenjskih Toplicah, ali toplotna energija, ki je in jo bo na razpolago v Saleški dolini. Prvič smo začeli v Sloveniji z gradnjo rastlinjakov za takšno industrijsko proizvodnjo zelenjave. In to pomeni novo kvaliteto v vrtnarski proizvodnji.

Na Združenju proizvajalcev povrtnin in sadja so razgrnili pred menoj majhen listič papirja, popisan s številkami in črtkan z rdečimi in modrimi linijami. Na videz nič posebnega in vendar vsebuje ta listič papirja rešitev uganke, ki je ne bi nikoli razrešil zasebni proizvajalec povrtnin. Prisluhnite, kaj nam pove ta listič!

RADIČ IN ŠE KAJ DRUGEGA ZA NAMEČEK

Modre črte nam povedo (in teh je največ), v katerih mesecih manjka na trgu radiča, peteršilja, cvetače, špinače in podobnih povrtnin. Te črte povedo, kako so načrtovali proizvodnjo na posameznih kmetijskih posestvih ali zadrugah, kjer so se že pred časom lotili vrtnarstva. Vrtnarski strokovnjaki, ki poznajo svoj posel, poznajo podnebje in vedo, kako se »streže« hitri rasti posameznih rastlin, so nasvetovali bodočim velikim proizvajalcem povrtnin nekaj povsem drugega.

Koprčanom so svetovali, naj goje cvetačo, ohrovt in špinačo predvsem za tiste mesece — sušne zimske, ko tega ni nikjer na trgu. V bok naj bi jim stopili Goričani. Katerikoli zimski mesec naj bi bil, iz raznih posestev naj bi pošiljali na trg zelje. Jeseni bi ga vskladiščili in pozimi bi bil dražji le za stroške skladiščenja. Na določenih posestvih naj bi prav tako sadili por in peteršilj. Listi in koren peteršilja ne bi stali več kot 100 dinarjev kilogram (saj niste pozabili, po koliko ga plačete sedaj?!). Največji prostor, nekaj sto hektarov pa je odmerjen naši bodoči zimski solati — radiču.

Takšen je bil načrt vrtnarskih strokovnjakov, takšno priporočilo in kolektivi, ki nam vedo povedati, so temu prisluhnili in bodo začeli že to spomlad uresničevati pomembne zamisli.

Podobni vrtnarski veleobrati ne nastajajo samo pri nas, grade jih tudi drugod in so nam trden obet, da bo na našem trgu vse več in več povrtnin z družbenih kmetijskih posestev. Obeti so lepi, boste dejali. Kaj pa cena? Cena, da cena, bolje rečeno, razlika med proizvajalčevo prodajno in ceno v maloprodaji, trgovini na drobno. Glejte, razlika od odkupne do maloprodajne cene naravnost sili zasebnega proizvajalca, da ponuja svoje proizvode na katerem koli naših trgov in se izogiba sodelovanju z zadrugo. Tu se še sedaj marsikaj zatika. Škoda bi bilo, če bi se zatikalo tako še vnaprej, če bi si nekdo prisvajal tisti denar, ki bi moral ostati v potrošnikovem žepu ali v žepu družbenega proizvajalca povrtnin. In za to razliko v ceni ne gre kriviti samo grosiste ali maloprodajalce zelenjave, tudi zadrugam velja pripisati podoben greh.

Nočemo razsojati, kdo je več, kdo manj kriv. Res pa je, da take razlike v ceni odvračajo zasebnega proizvajalca od kooperacije, ga spodbujajo, da prodaja svoje proizvode na trgu in kaj malo spodbujajo družbeni sektor proizvodnje, da bi pridelal še več, pridelal ceneje.

Ta zamotan klobčič cen bo treba prej ali slej presekati. In k njegovemu razvozlavanju naj bi pripomogli tudi sami proizvajalci.

VEČ IN KULTURNEJE

Nasvetovano je, naj bi proizvajalci sami oskrbovali obrate družbene prehrane (gostinstvo, bolnišnice itd.) in naj bi posegali tudi neposredno s svojimi proizvodi na trg. In zato, da bo potrošnik vedel, kaj kupi, da ne bo kupoval mačka v žaklju, bodo vrtnarski veleobrati (vsaj tako pravijo na Združenju), dobili potrebne priprave za predpakiranje solate, špinače, motovilca ali česarkoli drugega. In takšno predpakirano blago bo terjalo marsikakšno spremembo v naših trgovinah, ki so dostikrat podobne branjarijam, kjer ti k dobremu sadežu navržejo še kaj gnilega ali obtolčenega.

To, kar smo vam povedali, niso načrti na papirju. Kmetijski proizvajalci v Velenju in Koprščini, na Polju in na barjanskih planjavah jih že uresničujejo. In letos, kot obetajo, nam bodo poslali na trg vsi skupaj nad 12.000 ton zgodnjih in poznih povrtnin.

Na vprašanje, zastavljeno v naslovu »Družbena proizvodnja ali kmečki trg«, smo opredeljeni za prvo, družbeno proizvodnjo. Zato smo zanjo zagreti, ker vemo, da nam bo nenehno zalagala trg. In če bo na trgu več blaga bodo cene znosnejše. Saj ko bi bile znosnejše že sedaj, bi prav gotovo porabili več povrtnin, svežih ali konzerviranih. Tako pa potroši mestni prebivalec komaj 45 kg letno prav vse zelenjave. Normalno pa bi bilo, da bi je potrošil 80 do 130 kg letno, razen krompirja.

Še za nekaj gre. Če bomo imeli za kosilo ali večerjo na mizi več povrtnine (in zdravniki jo zaradi vitaminov zelo, zelo priporočajo) bomo pojedli manj kruha in peciva. Statistiki ugotavljajo recimo, da je potrošila v zadnjih petih letih 4-članska uslužbenska družina 2 kg več kruha in peciva, delavska 3 kg manj. In v tem času je potrošila ta družina manj fižola, krompirja, konzervirane povrtnine itd. Zakaj? Za sedaj je še za nas povrtnina dražja kot kruh, dražja, ker je ni vse leto dovolj, dovolj pa je ni, ker je družbena proizvodnja še premajhna. In zato smo opredeljeni za družbeno proizvodnjo vrtnine, za takšno, ki nas bo zalagala s pridelki tudi v zimskih mesecih, za tisto, ki bo izpodrinila vrtičkarico, ki prodaja kilogram peteršiljevih peres po 2000 din.

PETER DORNIK

Tale delček vrtnarskega veleobrata v Polju pri Ljubljani ni edini pri nas. Ti in drugi bodo založili trg že letos z nad 12.000 tonami zgodnje in pozne zelenjave

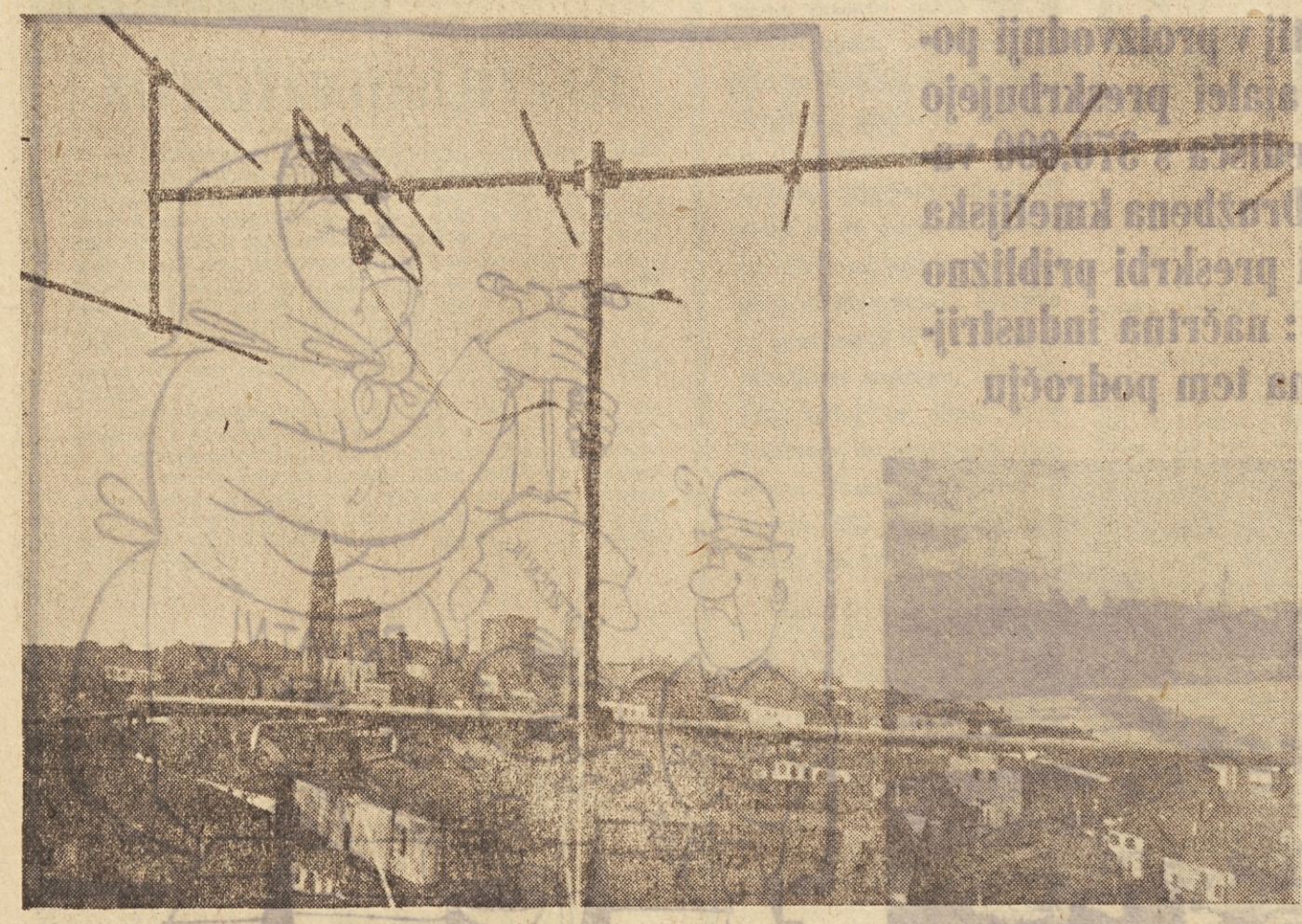

Kultura v koprski komuni in »mi« v kolektivih?

Da, zakaj ne enkrat tako zastaviti vprašanja? In če bomo odgovor na to vprašanje vsaj delno zasidrali v ugotovitvah, ki so že pod neke skupne obravnave (skupni razgovor občinskih vodstev sindikata, SZDL in Svobod v Kopru ter predstavnikov poklicnih in nepoklicnih kulturnih ustanov v lanskem decembru — saj take ugotovitve niso dnevno aktualnega, temveč perspektivnega značaja!), potem vendarle lahko govorimo, da je tu že nekaj dokaj domiselnih sugestij, ki bi jih kazalo omeniti. Ne samo zaradi koprskih kolektivov, temveč tudi zaradi iskanja odgovora na splošno zastavljeno vprašanje: kultura v komuni in »mi« v kolektivih?

•

Za uvod nekaj koprskih pokazateljev: Sredstva za kulturno življenje v koprski komuni v zadnjih petih letih absolutno rastejo, relativno glede na občinski proračun pa zaostajajo (brez sredstev za delo DU iz občinskega in okrajnega proračuna 50 milijonov v letu 1961. ND 11 milijard).

Zanimivo pa je to. Istočasno, ko ugotavljajo ljudje, ki poznajo kulturno življenje v Kopru, da je toliko sredstev v preteklem letu zadostovalo, zopet isti ugotavljajo, da n. pr. dejavnost Svobod hromi, ker nimajo dovolj sredstev. Nekaj torej ni v redu. Kaj med drugim, pokaže takoj naslednja ugotovitev. Društva so organizirana krajevno, a vsled tega so odtrgana od kolektivov, ki so vendarle precej skoncentrirani v enem samem kraju. Res je sicer tudi, da se tisti delavci, ki se dnevno vračajo na domove v obrobne koprske kraje, še najbolje organizirajo v teh društvih, vendar znotraj samih kolektivov ni organizacije, ki bi ugotavljala, kakšne kulturne potrebe imajo ti delavci. Društva so našla pot v kolektive le ob eventualnem iskanju finančnih sredstev — niso pa bila kulturni organizator v kolektivu — kar pa bi bilo še posebej glede na delavce, ki stanujejo že v tovarniškem naselju, zelo potrebno. Ni torej res nevredno razmišljati o tem, kako bi sindikalna vodstva skupaj z društvi Svobod vendarle našla pot do kolektivov glede ugotavljanja njihovih kulturnih potreb.

•

Drug zanimiv primer, ki prvega samo še znova potrjuje. Koprska knjižnica, ki ima ca 3400 čitateljev, pretežno iz vrst mladine, a zelo malo delavcev, razmišlja, da bi svoje potujoče kovčke, ki že odlično opravljajo svoje poslanstvo na podeželju, prinašala tudi v kolektive in si tako začela pridobivati novo publiko iz njihovih vrst. Ko pa so naredili seminar za organizatorje tega potujočega knjižničarstva, so ljudje s podeželja prišli, iz Tomosa n. pr. ne. Nov dokaz, da bi moral znotraj kolektivov nekdo razvijati interese za takšne možne oblike kulturnega osveščanja delavcev.

•

Pravijo, da je v koprski občini v merilu jugoslovanske primerjave največ televizorjev. Menda je na strehah že okoli 700 televizijskih anten. Temu se ni čuditi. Medtem ko se ljudje v obrobnih krajih zbirajo ob televizorju v svojih klubih in kulturnih domovih, se ob televizorjih v mestu zapirajo ljudje v svoje domove. Predvsem gledajo seveda program, ki prihaja na televizijski zaslon preko morja. In če tudi to navaja ljudi v razmišljanje, da bi morali obstoječe klube toliko bolj programsko popestriti, menijo tudi, da v samem mestu opozarja to na resnično potrebo po več družabnih prostorih. N. pr. klubske prostore v stanovanjskih naseljih delavcev, kjer bi vendarle poleg televizije lahko razvili še marsikak interes za kulturo, pa tudi drugačno družabnost. Upoštevanje takih prostorov pri projektiranju novogradenj pa je vsekakor nekaj, kar bi proizvajalci sami lahko zahtevali.

•

Če nekateri ožji krogi danes v Kopru trde, da je pač tudi vse to kulturno življenje treba ocenjevati s stališča, da so »pri njih startali z razvojem kasneje«, seveda to še ne pomeni, naj ne bo to življenje skladno življenju na drugih področjih. Sicer je res, da so sredstva za kulturo v koprski občini glede na ostale komune v merilu okraja še zdaleč najvišja. Vendar: če se neka tovarna širi, pravijo, širi se naselje za njene delavce, na ustvarjanje pogojev za kulturno udejstvovanje in življenje pa vendarle še pozabljajo. Zakaj torej ne bi delavski sveti obravnavali poleg plana svojega podjetja tudi širše potrebe svojega kraja? Izvedeli smo, da pa se je vendarle že začela utirati pot tudi taki misli, in sicer naj bi ekonomske enote obravnavale družbeni standard v kolektivih (stanovanja predvsem, menze, itd.) povezano z družbenim standardom celotnega kraja. N. pr. ali ne bi bilo prav, da sodelujejo pri sestavi perspektivnejšega investicijskega programa za kulturno življenje v Kopru? A ne zgolj s stališča sofinanserja, predvsem s stališča svojih potreb.

•

Končno pa se taka obravnava navezuje vendarle, kot vidimo, tudi na materialna sredstva, na to, kdo bo vlagal, koliko, za kaj. Pravijo, da koprski kolektivi odklanjajo razne sklade v okviru komune. Vprašanje je, ali za sklad za kulturo n. pr. še niso zainteresirani, ali jih še niso znali prav angažirati, da bi videli v tem predvsem svoje lastne koristi. Ko so se pogovarjali z njimi o tem, kakšna bi bila oblika njihovega sofinansiranja, so bili za enkratno dotacijo v sklad za kulturo, češ da bi odpravila »fehtarijo« preko leta. Toda postavi se vprašanje: Ali lahko s takim načinom sofinansiranja kolektivi sami tudi bistveno vplivajo na pametno in tudi zanje koristno vlaganje sredstev za kulturo?

SONJA GAŠPERŠIČ

Pismo koprskih mladincev v »Delu« ostalo še vedno brez odgovora

PROSTOR, KI JE IN KI GA NI

Vprašajev, ki spremljajo vsako razpravljanje o kulturi in kulturnem življenju, se nabere v vsakem kraju, pa najsi bo velik ali majhen, kar lepo število. Največkrat se stvari zapletejo ob denarju in okoli njega. Tudi v Kopru v tem pogledu ni nobenih izjem. Posredno s tem pa imajo Koprčani, zlasti v zadnjem času, še en problem, ki razburja duhove in je vzrok za živahne diskusije.

Pred nedavnim se je mladinsko kulturno umetniško društvo iz Kopra v časopisu »Delo« pritožilo nad visokimi računi, ki jih je za prireditve dedka Mraza v koprskem gledališču izstavil zavod Primorske prireditve. Za 11 predstav, 12 vaj in 1 generalko bi morali plačati 261.600 dinarjev. Seveda so na prvi pogled taki stroški za neko društvo res malo prevelika zahteva in ob tem primeru so se začele diskusije o možnostih uporabe edine večje dvorane v Kopru, dvorane nekdanjega koprskega gledališča, ki jo zdaj upravlja zavod Primorske prireditve.

Ta dvorana namreč predstavlja prostor, ki je in ki ga ni. Z njim avtoritativno razpolaga zavod Primorske prireditve, ga uporablja za svoje prireditve in ga daje v najem vsem, ki plačajo določeno najemnino. Ta najemnina — uporaba dvorane za eno predstavo, stane 16.000 dinarjev, vaje okoli 1000 dinarjev itd. — pa je po mnenju nekaterih neprimerna in previsoka za kritje samo režijskih stroškov. Posledica tega je, pravijo, da so prostori neizkoriščeni, večino dni so vrata gledališča zaprta, ker skupine, predvsem amaterske, zaradi visokih stroškov v njem ne morejo gostovati. To pa prav gotovo ni v prid širšemu razvoju kulturnega življenja, večjemu številu predstav in prireditev, ki bi jih Koper kot kulturno središče moral imeti čimveč.

In še druga stran — Primorske prireditve —: Najemnina je minimalna in z njo sploh ne moremo pokrivati vseh stroškov za vzdrževanje stavbe. Prav verjetno bomo morali najemnino še povišati, pravijo.

Te razprtije pa odpirajo problem, ki je po svojem značaju širši in ki se v podobnih oblikah pojavlja tudi drugod. Ko namreč prehajamo tudi v kulturi na gospodarjenje s sredstvi znotraj kolektivov posameznih kulturnih institucij in zavodov, se bo treba pač navaditi, da bo treba za večino stvari, ki so bile včasih vsaj na videz zastonj — v tem primeru prav uporaba in izkoriščanje prostorov za prireditve — odšteti tistim, ki bodo ustvarjali program, ki bo društvu ali instituciji zagotovil možnost plačila odškodnine za efektivne stroške neke prireditve. Če smo za prireditev seveda zainteresirani s stališča našega kulturnega programa in s stališča naše publike. Seveda pa je ta problem treba reševati v širšem okviru, z upoštevanjem vseh možnih rešitev, skupnim dogovarjanjem med koristnikom in ponudnikom in iskanjem dodatnih in večjih sredstev, nikakor pa ne z zapiranjem vase, upoštevanjem samo lastnih koristi. Prav tu pa je nastal v Kopru največji kamen spotike.

Gledališko hišo je dala občina kot lastnik v upravljanje zavodu Primorske prireditve in upravni odbor zavoda ureja in določa tudi vse stike z eventualnimi koristniki dvorane popolnoma samostojno. Čeprav nimamo namena govoriti o sami programski politiki zavoda, pa ne moremo mimo dejstva, da prireditve v organizaciji Primorskih prireditev le niso vse, kar se v Kopru dogaja oziroma kar bi se lahko dogajalo. Tu so še Svobode pa prosvetna društva in morda še kdo, ki bi včasih želel uporabljati dvorano. Ne glede na to, ali so najemnine res prevelike ali premajhne, (biti morajo res ekonomske) gre za način, kako to vprašanje, če se je že pojavilo, rešujejo. Tu so namreč na eni strani Primorske prireditve, na drugi strani pa vsi ostali, med njimi pa globok prepad in osebna nesoglasja. In tako ne pride niti do poštenega in odkritega pogovora niti do medsebojnega razumevanja, kar vse bi lahko privedlo vsaj do ugotovitev o možnostih in potrebah gostovanja, na drugi strani pa do skupne akcije o nujnosti večjih sredstev za kulturno dejavnost. Razen tega dobiva zavod za vzdrževanje stavbe še posebna sredstva od občine in potemtakem verjetno skupni razgovori le ne bi bili tako nepotrebni, saj so morda najemnine le res previsoke. S politiko »vsak zase« se stvari ne bodo kaj dosti spremenile, ne glede na to, če je res samo denar ovira za pogostnejša gostovanja amaterskih skupin ali pa služi sklicevanje na denar samo kot opravičilo za nedejavnost društev, češ, kaj bomo delali, če pa ne moremo nastopati. **Predlog, naj bi s prostori v gledališki hiši upravljal poseben upravni odbor, ki bi bil ločen od zavoda, in bi lahko samostojno zastopal interese ne samo Primorskih prireditev, ampak kulturne potrebe Kopra kot celote, se zdi upravičena in tudi nujna zahteva.** Seveda pa se je treba otresti miselnosti, da ne bo treba prav nič plačevati.

Razprave okoli prostorov za kulturno dejavnost so se v Kopru že tako razširile, da naravnost zahtevajo neko rešitev, ki naj bi jo prinesli prav razgovori med odločujočimi činitelji. Posredno so namreč prostori nedvomno tudi pogoj za nadaljnji razvoj kulturnega življenja. Pomanjkanje medsebojnega sodelovanja in upoštevanja javnega mnenja se je pokazalo tudi pri nameravani adaptaciji gledališke dvorane. Že ko so bili načrti tako rekoč narejeni, ko so že bila načelno odobrena sredstva za preureditev dvorane, kjer naj bi bil tudi kino, je prišlo do ugovorov, češ da bi s kinom še bolj onemogočili gledališke in druge prireditve (kar bi najbrž bilo res) in da je škoda pokvariti sedanjo notranjo obliko dvorane kot najstarejše gledališke dvorane v Sloveniji in kulturnega spomenika. Tako za sedaj z adaptacijo ne bo nič. Razen tega pa je v Kopru še problem drugih prostorov, na primer za klube. Doslej niso uspeli urediti niti enega klubskega prostora in mladina se nima kje zadrževati. Gre torej za resnično potrebo po enotni in skupni akciji, ki bi napravila konec razprtijam okoli prostora, ki je pa ga ni. Samo z ugotavljanjem dejstev in iskanjem takih ali drugačnih upravičenih ali neupravičenih opravičil Koprčanom in njihovim željam in zahtevam ne bo prav nič ustreženo.

V. SAMIDE

Zgovorne številke

Zavod Primorske prireditve v Kopru je nadaljevalec delovanja bivšega Gledališča Slovenskega Primorja in »opravlja funkcijo kulturno-umetniškega posredovalca na ozemlju, ki je sotočje treh narodov. Zato mu je v družbeno političnem smislu dodeljena še posebna vloga . . .« V sezoni 1960/61 (10 mesecev) je posredoval v samem Kopru 21 predstav. 24 predstav pa še v desetih krajih v okraju. Razen tega je zavod organiziral še 8 prireditev v letni sezoni (2 meseca), od tega 4 v Kopru in po eno v Piranu in Izoli in 2 v Portorožu ter enotedenski folklorni festival. Povprečen obisk prireditev v zimski sezoni, ki so bile v izvedbi kvalitetnih poklicnih ansamblov, od gledaliških do koncertnih in zabavnih, je bil 287 gledalcev na eno prireditev.

Bivše Gledališče Slovenskega Primorja je od leta 1954 do ukinitve leta 1957 dalo povprečno 8 premier na leto in od 130 do 151 predstav na 30 do 57 odrih v okraju, razen tega pa je posredovalo še gostovanja 2 do 4 gledaliških predstav — in je bilo n. pr. v sezoni 1954/55 318 gledalcev na eno predstavo.

Ali ni morda vloga Primorskih prireditev kot posredovalca kulture kljub večji kvaliteti in pestrosti predstav nekoliko premajhna in morda je po sredi le premalo razpravljanja in iskanja objektivnih in subjektivnih vzrokov in rešitev takega stanja?

Na strehah hiš v KOPRSKI OBČINI že ca 700 televizijskih anten

Prostori, ki so in ki jih ni – smo zapisali. Pa tudi, denarja za kulturno dejavnost dovolj in – premalo!

Spori, ki jih lahko uredi le dokončno spoznanje nujnosti uveljavitve ekonomskega načela tudi v kulturi — seveda pa tudi le večje upoštevanje javnega mnenja.

Ideja: knjižnica bo poslala kovčke s knjigami v delovne kolektive

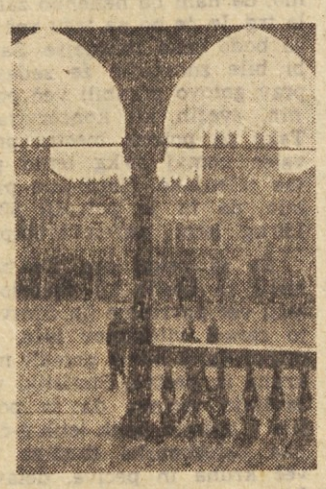

Ekonomske enote, pravijo, naj bi vzporedno z obravnavanjem družbenega standarda v kolektivih (stanovanja, menze itd.) obravnavale tudi družbeni standard v celotnem kraju.

Na slavnostni seji je predsednik upravnega odbora Prešernovega sklada dr. Heli Modic razglasil sklepe in izročil častne diplome in nagrade: arhitektu Niku Kralju za uspehe na področju industrijskega oblikovanja in arhitekture, Francetu Štiglicu za režijo filmov Dolina miru, Deveti krog in Balada o trobenti in oblaku ter Jožetu Udoviču za pesniško zbirko Ogledalo sanj. Nagrado Juliju Betettu za življenjsko delo v slovenski glasbi pa so izročili zaradi bolezni kasneje

Osmi februar, slovenski kulturni praznik, je ljubljanska Drama proslavila s krstno predstavo drame Mirka Zupančiča »Hiša na robu mesta«. Uprizoritev te domače novitete je pripravil režiser Mile Korun, v glavnih vlogah pa nastopajo Angelca Hlebcetova, Slavka Glavinova, Lojze Rozman in Janez Rohaček. Drama »Hiša na robu mesta« je druga slovenska noviteta, ki nam jo je pripravila v letošnji sezoni ta gledališka hiša

Fragmenti z dveh srečanj z letošnjim Prešernovim nagrajencem arh. Nikom Kraljem

DESETLETJE med dvema Prešernovima nagradama

Pa čeprav smo menda vsi v dvorani vedeli za naslednje ime, se je vendar prikradlo v prostor enako vznemirjeno vzdušje kot pri imenovanju vseh poprejšnjih nagrajencev. A samo za hip. Dr. Heli Modic je prebral . . .

. . . Inženir arhitekt Niko Kralj, docent Fakultete za gradbeništvo, arhitekturo in geodezijo, za uspehe v industrijskem oblikovanju in arhitekturi.

V oblikovanju človekovega okolja in uporabnih predmetov zavzema oblikovalec Niko Kralj pomembno ustvarjalno mesto. Njegove stvaritve na področju industrijskega oblikovanja pohištva vsebujejo in združujejo v skladnih, človeku primernih merilih in smotrno izbranih materialih vse komponente arhitektonskega kreiranja, ki v celoti ustreza potrebam naše stvarnosti. Njegovo pionirsko delo na tem področju sloni na temeljitih raziskavah potreb današnjega človeka in veliki strokovni praksi . . .

Kdo bi vedel, kako dolgo že tako sediva in klepetava. O vsem mogočem pripoveduje arhitekt Kralj. Probleme niza z značilno temperamentnostjo izrazitega kreativca, jih za trenutke osvetljuje s svojimi pogledi — potem spet hiti naprej, kot bi se bal, da bi ga čas prehitel. Kdaj pa kdaj si skorajda malce nervozno seže v lase.

»Pojem industrijsko oblikovanje je za nas še vedno nekaj novega, čeprav si je treba priznati, da je naš potrošnik prav v poslednjem času pristavil k zahtevi po kvaliteti tudi zahtevo po lepem. In vsaj kolikor sem imel doslej priložnosti opazovati to njegovo željo ali zahtevo, kot jo že pač hoče kdo imenovati, moram reči, da ne kaže njegovega okusa omalovaževati, saj je v mnogočem više razvit kot pri drugih narodih — tudi zahodnoevropskih.«

V tej težnji — tako meni arhitekt Kralj — pa naša industrija še ne more povsem zadovoljiti potrošnika. Dosedanja konjunktura na tržišču v vsej proizvodnji, ko so bile potrebe večje kot pa proizvodne zmogljivosti, je povzročila, da ni bilo kdo ve kako veliko časa za razmišljanje o lepih formah. In precej te tradicije je ostalo še danes. Po drugi strani pa je spet moč opaziti tudi veliko kiča, neizbežne posledice obrtniške miselnosti v proizvodnji. A ob tem že tudi lahko govorimo o prvih, a ne tako zelo maloštevilnih primerih golega posnemanja tujih vzorov in iskanja forme zaradi forme, namesto da bi bila vsaka nova oblika funkcionalno upravičena.

»Mislim, da industrijsko oblikovanje ne pomeni samo preoblačenja izdelkov v novo formo,« pripoveduje arhitekt Kralj, »temveč da gre za funkcionalne sodelovanje oblikovalca vse od prvih zamisli, konstrukcijskih orisov, tehnoloških postopkov pri izdelavi predmeta do zaključne faze proizvodnje. Pri tem mora industrijski oblikovalec upoštevati celo kopico elementov. Če omenim samo nekatere: funkcionalnost predmeta — se pravi, da bo izdelek kar najbolje služil svojemu namenu, ekonomičnost proizvodnje — težiti mora za optimalno vrednostjo izkoriščanja materiala, normativov, zmanjšanjem števila delovnih operacij . . . — potrebe in želje tržišča . . . in ne nazadnje zahtevo po lepem. A še to: vsi ti elementi morajo biti v končnem produktu v harmoničnem ravnovesju, sicer oblikovalec ni opravil svoje naloge.«

In v dokaz navaja arhitekt številne primere. Od tega, da so oblikovalci pripravili zamisli, ki pa v proizvodnji niso bile praktično izvedljive, da je bila funkcionalnost izdelka podrejena njegovi formi, da so proizvodni stroški narasli, da proizvodi niso bili komercialni . . .

»To pa je tudi vzrok, da danes industrija še vedno ne zaupa povsem industrijskim oblikovalcem. Kako sicer razumeti, da samo dva odstotka slovenske proizvodnje industrijskih artiklov za široko potrošnjo oblikujejo industrijski oblikovalci?!«

. . . S svojimi izdelki in prototipi je uveljavil ustvarjalni ugled naše države v inozemstvu in doma, o čemer pričajo številna priznanja in nagrade, ki jih je prejel za svoja dela. Z nenehno pobudo, invencijo in organizacijsko sposobnostjo utira svojska pota pri iskanju sodobnih načinov oblikovanja uporabnih predmetov . . .

To je bil samo povzetek dosedanjega dela arhitekta Kralja. A česa drugega tudi ni bilo treba.

*

Pripoveduje. Prav zdaj o tem, da je kadra za industrijsko oblikovanje pri nas še zelo malo. Pravzaprav še do nedavna ni bilo študijske smeri, ki bi ga vzgajala in estetsko izobraževala. Šele pred štirimi leti se je začela razvijati v to smer ljubljanska šola za umetno obrt in komaj dve leti je odprt na ljubljanski fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo oddelek za industrijsko oblikovanje.

»A čeprav je to edini oddelek v državi in kljub vedno večjim potrebam po tem kadru, še ni moč reči, da je vzgoja strokovnjakov — industrijskih oblikovalcev že zagotovljena. Kapacitete oddelka so namreč veliko premajhne, vpis pa vse prevelik, da bi lahko bila vzgoja bodočih strokovnjakov na tem področju res poglobljena in smotrna. Razen tega nimamo niti svojih delavnic, niti laboratorijev, čeprav je menda brez kakih večjih obrazložitev razumljivo, da bi jih morali imeti.«

Čez čas pripomni:

»Rešitev bo prej ali slej treba najti. Pravzaprav ne najti, samo uresničiti jo bo potrebno. Mislim namreč na to, da se bo morala šola povezati s svojim zaledjem, to je z industrijo. Konkretne rešitve sicer še ni, vendar menim, da bi bila najboljša, če bi ob tem oddelku osnovali poseben inštitut za industrijsko oblikovanje.«

Svojo misel razpreda naprej. Inštitut naj bi imel znanstvenoraziskovalno nalogo in naj bi tako opravljal na tem področju vse tiste naloge, ki jih najrazličnejši projektantski biroji ne zmorejo niti ne bi bilo rentabilno zanje, da jih vsak zase opravlja, kot so na primer raziskovanje minimalnih in optimalnih norm v posameznih panogah proizvodnje . . . Prevzemal pa naj bi inštitut od podjetij tudi najrazličnejša povsem operativna naročila. Tako bi bili študenti in predavatelji prav preko inštituta neposredno povezani s proizvodnjo v gospodarskih organizacijah, svoje teoretično znanje bi poglabljali na praktičnih primerih.

»Tako, kot so to storili v mnogih drugih državah.«

*

Zdaj je dobil še Prešernovo nagrado. Deset let zatem, ko mu je rektor ljubljanske univerze podelil študentovsko Prešernovo nagrado za diplomsko nalogo. A čeprav samo deset let, je njegov opus obsežen in dragocen. To potrjujeta dve prvi nagradi na jugoslovanskem natečaju za sodobno opremo na razstavi Stanovanje za naše razmere, srebrna medalja na XI. trienalu v Milanu, prva nagrada na evropskem natečaju za socialno pohištvo v Stuttgartu, dve prvi nagradi na II. mednarodnem natečaju za industrijsko pohištvo v Cantu, dve prvi nagradi in 16 zlatih medalj na jugoslovanskem natečaju za industrijsko pohištvo v Ljubljani, dve bronasti medalji na svetovni razstavi izumov v Bruslju, tri prve nagrade na IV. republiški razstavi za industrijsko oblikovanje v Ljubljani.

*

Spet premakneva pogovor naprej.

»Kolikor bolj pa se naša proizvodnja srečuje s tujo bodisi na domačih bodisi na svetovnih tržiščih,« pripoveduje arhitekt Kralj, »toliko bolj aktualno postaja vprašanje industrijskega oblikovanja. Mnoga podjetja so to že spoznala in lahko bi našteli precej primerov, ko so gospodarske organizacije prodrle na tržišča prav po zaslugi industrijskih oblikovalcev. Res pa so v mnogih gospodarskih organizacijah še vedno prepričani, da sodelovanje oblikovalca samo podraži proizvod. Resnica pa je prav nasprotna. Prav oblikovalec lahko proizvod poceni ali pa mu poveča njegovo komercialno vrednost, kajti možnosti ima obilo: od smotrnejše izbire materiala, poenostavljanja proizvodnih postopkov pa do tega, da projektira za tiste stroje, ki so minimalno izkoriščeni.«

Prav bojazen pred podražitvijo je tudi po njegovem mnenju vzrok, da se mnoge gospodarske organizacije poslužujejo kopiranja tujih vzorcev.

»Pred dnevi sem na primer na razstavi v Kölnu opazil nekaj jugoslovanskih podjetij, ki so dobesedno prekopirala danske modele pohištva. Pač zato, ker so ti modeli na ameriškem trgu zelo cenjeni in ker bodo lahko zaradi tega vso svojo proizvodnjo tudi prodala. Na prvi videz komercialni uspeh. Če pa upoštevaš, da prodajajo ta podjetja prav danske modele tudi štirikrat ceneje kot Danci, ker pač niso originalni, potem pač upravičeno začneš dvomiti v komercialni uspeh.«

Potlej nadaljuje.

»Bil pa bi v resnici že čas, da na zunanjih tržiščih ne bi več prodajali samo materiala in vloženega dela, temveč tudi ideje, ki so v veliki večini primerov najviše ocenjene.«

*

Najvišja slovenska priznanja so za letos podeljena.

In ko sva kasneje govorila o tem dogodku, je arhitekt Kralj dejal, da ga je vest o Prešernovi nagradi zelo razveselila. Še posebno, ker je tako ta zvrst ustvarjalnosti dobila prvo nacionalno priznanje.

BOJAN SAMARIN

ocene informacije

Mojstrski večer

David Ojstrah v Ljubljani

Taka prerokovanja so menda res nepotrebna in vrhu vsega največkrat dvorezna — vendar o koncertu Davida Ojstraha (Slovenska filharmonija, 4. februarja) ni mogoče govoriti drugače kot o višku letošnje glasbene sezone. Sicer se nam veliki violinist ni pokazal v tistem skrajnem naponu ustvarjalnih sil, ki ga poznamo z nekaterih radijskih prenosov njegovih inozemskih nastopov ter z gramofonskih plošč — vendar je težko verjeti, da bi ga kdo izmed letos napovedanih koncertantov še lahko dosegel. Interpretacija prvega stavka Beethovnove sonate v G-duru ali Vivaldijeve »Zime« je bila vrhunska v najboljšem pomenu te besede in ji v naši koncertni dvorani — kljub dovolj številnim pomembnim mojstrom, ki smo jih spoznali — ne moremo najti primere. Zato je prav ob Davidu Ojstrahu treba zapisati vsa tista priznanja, ki jih tolikokrat po nemarnem prisodimo slehernemu količkaj zanimivemu koncertantu v slovo: njegova igra je dognana do zadnjih podrobnosti (in vendar brez vsiljivega, zunanjega virtuoznega bleska) — pri tem pa resnično ustvarjalna (toda skrajno zvesta predpisom skladatelja!). Namesto velikega »čustva«, ki ga še 1962 let po našem štetju mnogi »zaresni« glasbeniki na debelo prodajajo lahkovernemu občinstvu, in tudi pri nas še marsikje velja za višek in edini pravi namen »prave« umetnosti — je moč Davida Ojstraha v čisti, izključno glasbeni (tonski) resničnosti, ki jo zna izvabiti notnim znamenjem. Prav je dejal nekdo po koncertu: ta človek in njegov žlahtni instrument sta eno samo telo.

Pianistka Frida Bauer je v svoji spremljavi, kljub popolni korektnosti in natančnosti, ostala daleč za njim in mu v interpretacijskem konceptu kdaj pa kdaj celo nasprotovala. Navajeni smo pač ravni in višin prof. Marijana Lipovška.

B. L.

Zgodba o sodobnih krošnjarjih

Zanimiv italijanski film

Nekaj melodramskega je v italijanskem filmu »Krošnjarji«, vendar ne samo to. Zgodba o sodobnih krošnjarjih pomeni za italijanske filmske ustvarjalce veliko več. V njej je resna, kritična ocena sodobne družbe, tako italijanske kakor družbe v povojni Nemčiji, kjer se kopičijo dobičkarji in črnoborzijanci. Njih lahki zaslužek je često lažna vaba ljudem, ki jim v domovini primanjkuje kruha. Ustvarjalci filma so prikazali življenjsko razpoloženje italijanskih emigrantov v vrvežu nemških velemest ter ga okrepili z vzroki o nujnosti izseljevanja na eni ter avanturizma na drugi strani.

Dva junaka, avanturist in zaslužkar Toto, ki ga igra Alberto Sordi, ter pošteni Mario, ki ga igra Renato Salvatore, nam odkrivata dvoje sveto, dvoje človeških značajev in dvoje družbenih problemov. V enotnem sistemu: v iskanju zaslužka, se vedno bolj zapletata v okolje, kjer prevladuje kriminal in prostitucija. Prvi zavestno in namerno, drugi poln nasprotij v želji za poštenjem in urejeno življenjsko eksistenco. V obeh je nekaj tragičnega. Totojeva duhovita iznajdljivost v sleparstvu to nekoliko blaži. Ob njem pa raste podoba naivnega in poštenega Maria, ki je v boju za svoj obstoj resnično tragična. Optimizem je v tem, da je vendar v njem še dovolj moči, da ubeži pred življenjem, ki bi ga za vedno ugonobilo.

Režiser Franco Rossi je znal prikazati realno podobo povojne Nemčije ter probleme kriminala in socialne bede okrepiti z izdelanimi prizori pretresljivega vzdušja velemestnih beznic, javnih hiš in podobnega. Značilen moment, ki gledalca pretrese, je v prizoru z ostarelo prostitutko, nič manj značilno pa ni dogajanje z bogato Hamburžanko, bivšim dekletom z dna, ki ga igra danes že pokojna Belinda Lee. Skratka, z izbranimi igralci, solidnim režijskim konceptom ter originalno tematiko je Franco Rossi izdelal soliden film.

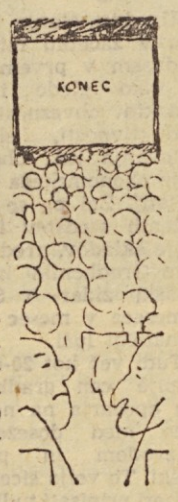

I. B.

● ŠOŠTANJ:

Komisije – opora svetu

Na zadnji seji predsedstva Občinskega sveta Šoštanj so razpravljali predvsem, kako vsebinsko izboljšati delo. Zato, da bi delo na nekaterih področjih bolje uspevalo, so imenovali nekaj novih komisij in sicer: za družbeno-ekonomsko vzgojo, za javne službe, za šport in oddih ter za kadrovska vprašanja. Te naj bi proučevale probleme in pripravljale gradivo za seje sveta. Tako bodo na vsakem plenumu obravnavali določeno problematiko. Obetajo si, da bo delo občinskega sveta poslej še bolj uspešno.

Če bodo tako svet kot sindikalne podružnice res reševale konkretno problematiko, bodo pomenile v nadaljnjem razvoju velik napredek. -s

● RIBNICA

Priprave na občne zbore

Sindikalne podružnice na območju Ribnice na Dolenjskem se pripravljajo na občne zbore. Priprave so pokazale, da je bilo delo sindikalnih podružnic v občini v minulem letu plodnejše in da so vodstva sindikalnih podružnic mnogo konkretneje razpravljala o gospodarjenju in ostalih nalogah. Posebno skrb so posvetili prevsem pripravam za izdelavo pravilnikov čistega in osebnega dohodka. D. V.

Ni jim vseeno, kdo bo direktor

Proizvajalci - upravljavci se vedno bolj počutijo odgovorne za vsa dogajanja v svoji delovni organizaciji. Zato tudi niso več zadovoljni z dosedanjimi metodami »informiranja, obveščanja« ter »odločanja«. Ne zadovoljujejo se s pavšalnimi informacijami, predvsem se hočejo sami prepričati o resničnosti določenih poročil ali informacij. Vse manj je tudi »zastopstev«, posebno še takšnih, ki niso temeljila pravzaprav na nobenih pooblastilih, na primer v raznih oblastnih organih.

To mnenje potrjujejo zadnji čas živahne razprave pri imenovanju direktorjev. V celjskem okraju je bilo skoraj do nedavnega v navadi, da občinski ljudski odbori niso prisluhnili ob tej važni zadevi predlogom kolektiva. Ponekod celo niso vabili zastopnikov kolektiva na seje »Komisije za imenovanja« pri občinskem ljudskem odboru. V Celju pa zadnji čas na sejah omenjene komisije živahno razpravljajo predvsem zastopniki kolektiva.

Tako se je n. pr. dogodilo, ko naj bi komisija imenovala direktorja podjetja »Ključavničar« v Celju. Zato ker so o tem premalo razpravljali v kolektivu in bili vsi člani premalo obveščeni, kdo vse se poteguje za mesto direktorja, je bila celo dvakrat odložena odločitev »Komisije za imenovanje« pri občinskem ljudskem odboru. Delavski svet je moral ponovno razpravljati o vseh prošnjah za delovno mesto direktorja, ki jih je dobil občinski ljudski odbor. Razprava je bila zelo živahna in konkretna, kajti informacije so bile o posameznikih zelo različne. Končno se je delavski svet odločil za najboljšega kandidata in sklenil predlagati občinskemu ljudskemu odboru Celje, koga naj imenuje za direktorja podjetja »Ključavničar-Celje.« ŽE

● STARI TRG PRI LOŽU:

Gradnja zdravstvenega doma

Največji problem v Loški dolini je gotovo slaba zdravstvena služba. Prebivalci morajo hoditi v 15 kilometrov oddaljeno Cerknico k zdravniku. V zobozdravstvu je še huje, ker je v cerkniški občini samo en zobozdravnik, ki pa zaradi preobremenjenosti ne more sprejemati novih pacientov. Potovanja precej stanejo, bolnik razen tega izgubi veliko časa.

Zato se je občinski ljudski odbor v Ložu odločil za gradnjo zdravstvenega doma. Gradi ga Splošno gradbeno podjetje Gradišče iz Cerknice. Delo lepo napreduje. Objekt je že pod streho, pozimi pa bodo uredili instalacije. V njem bo nameščena najsodobnejša oprema za splošnega zdravnika in zobozdravnika. Po predračunu bo stal okoli 23 milijonov dinarjev. -an-

● JESENICE:

Razvoj Železarne v naslednjih 10 letih

Desetletni načrt rekonstrukcij in novogradenj zahteva od jeseniških železarjev, da do leta 1971 povečajo dosedanjo skupno količinsko proizvodnjo od 1,000.000 ton na 2,142.000 ton izdelkov ali za 214 %. Za ta načrt bo potrošeno v desetih letih nad 50 milijard din. Izplen se posebej povečal za 3 %, produktivnost pa za 77 %.

Splošno gradbeno podjetje Gradis je že sredi preteklega leta začelo s temeljitimi zemeljskimi deli na površini 120.000 kvadratnih metrov Belškega polja. Tu bodo morali odstraniti nad milijon kubičnih metrov materiala, da bodo lahko zgradili moderne valjarniške prostore.

Ko bodo na Belškem polju zgrajeni valjarniški prostori, bodo dosedanji vroči — topilniški obrati ozko grlo. Zato bodo začeli že letos izboljševati obstoječe naprave. Povečali bodo plavže, zgradili čistilce plavškega plina in vgradili nove električne peči. Hkrati mislijo modernizirati tudi stare in popolnoma dotrajane SM 75-tonske peči in jih nadomestiti z novimi 150-tonskimi. Na ta način bodo povečali letno proizvodnjo kvalitetnega jekla od dosedanjih 330.000 ton na 475.000 ton.

Vse načrte za modernizacijo so izdelali domači strokovnjaki. Zbrano gradivo obsega nad 30 zajetnih knjig. Pri rekonstrukciji bodo sodelovali številni domači delovni kolektivi: Djuro Djaković, Metalna, Rade Končar, Strojna tovarna Trbovlje, Litostroj, Hidromontaža in druge. U. Ž.

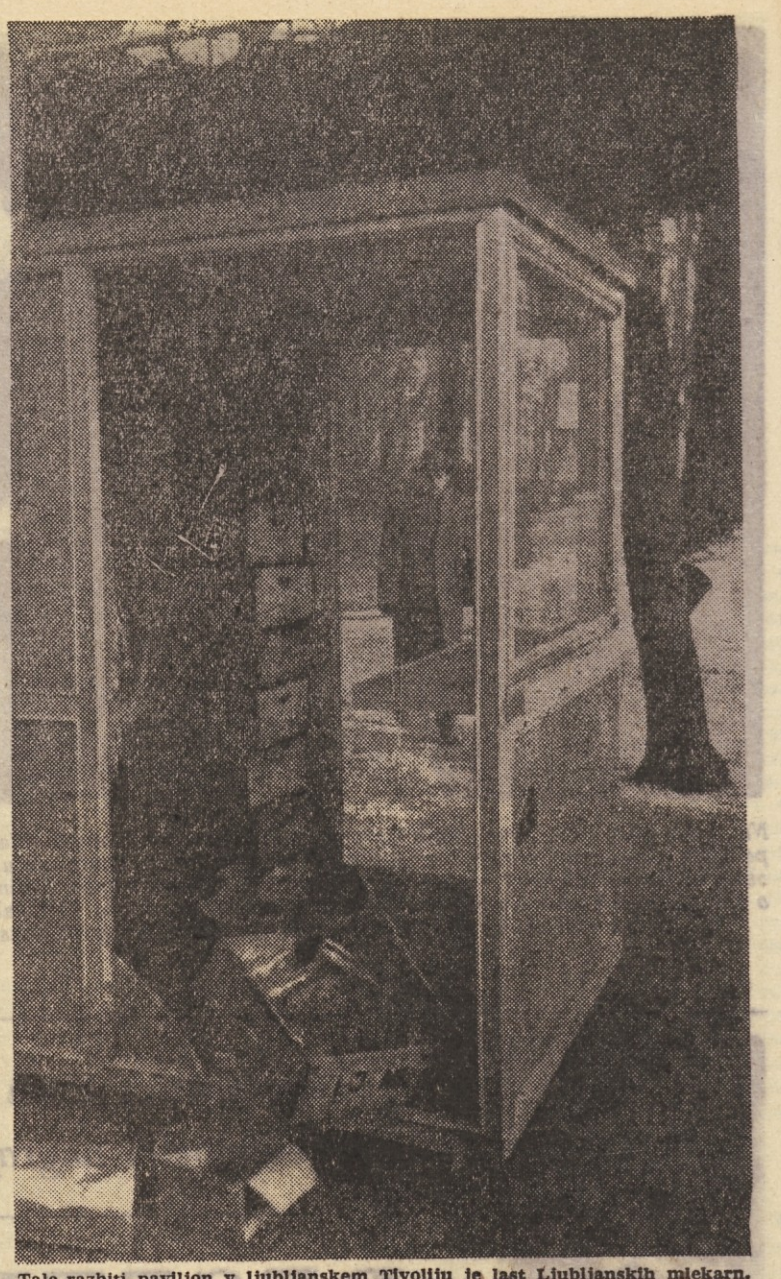

Tale razbiti paviljon v ljubljanskem Tivoliju je last Ljubljanskih mlekarn. Poleti v njem prodajajo lučke, oranžado in podobno, pozimi pa ga prepuste objestnim pobalinom. Mar bi bilo res tako težko, da bi tega ter še vse druge takšne paviljone, ki pozimi služijo le za »okras« Ljubljane, hranili v obdobju, ko ni sezone, na kakem bolj varnem in primernem prostoru?

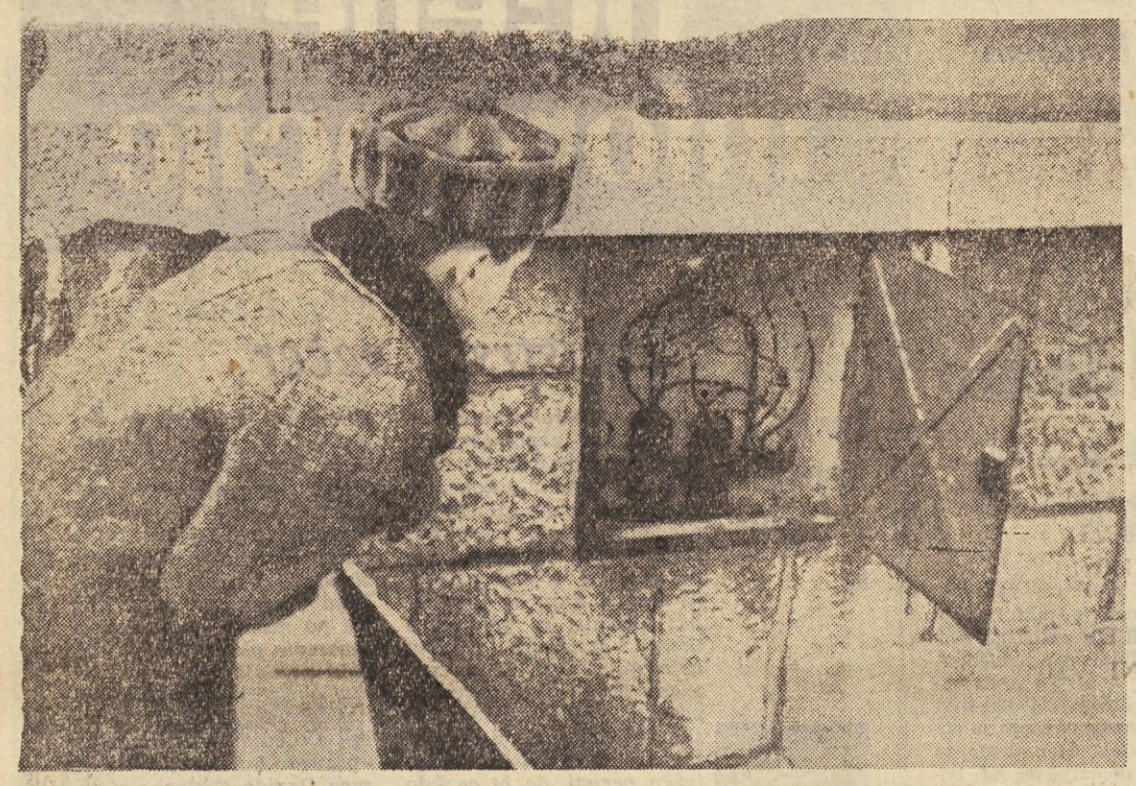

Na ljubljanski tržnici pod arkadami, kjer prodajajo meso, je na zunanji steni vgrajena omarica z električnimi napravami. Ker stoji tik javnega prehoda in je vedno odprta, bi prav lahko vzbudila zanimanje kakega malčka. Kdo bi tedaj odgovarjal, če bi nevestnost botrovala nesreči?

● IZOLA:

Še enkrat: družbena prehrana v Izoli

Družbena prehrana zaposlenih oziroma problem zdrave prehrane predvsem mladih delavk sploh, postaja v Izoli čedalje bolj akuten. Ne le, da v Izoli z ureditvijo ljudske menze, za katero so prispevala podjetja večino sredstev, niso dosegli namena, ker se je poslužuje le malo delavcev, se v večjih podjetjih, kot na primer v Mehanotehniki, poraja vse močnejša tendenca po ureditvi lastnih menz. Praksa je pokazala, da se tudi takšne menze ne obnesejo, ker niso ekonomične ter so tudi cene zaradi tega težko dostopne večini zaposlenih. Žal pa podjetja nimajo posluha za pobudo sindikatov in Socialistične zveze, da bi regresirala prehrano svojih delavcev v ljudski menzi, dokler ne bi našli dokončnega izhoda v ureditvi velikega obrata družbene prehrane, brez katerega si v Izoli ni moči zamišljati zadovoljive rešitve prehrane zaposlenih. -sky

Ogroženi skladi v gradbeništvu

Ugodno stanje v gradbeništvu v začetku minulega leta, predvsem v prvem tromesečju, je tako glede izpolnjevanja planskih obveznosti, povečane produktivnosti, ekonomičnosti poslovanja itd., obetalo izboljšanje ekonomskega položaja teh podjetij. Žal pa se rentabilnost vloženih sredstev in tudi razmerje skladov, predvsem v izolskem Gradbeniku in v podjetju »Kraški zidar« v Sežani kaže iz meseca v mesec v bolj problematični luči.

Tudi več kot 20-odstotno povečanje cen gradbenim uslugam opozarja na negativno bilanco med doseženim bruto proizvodom in proizvodnimi stroški. To velja sicer v nemajhni meri pripisati tudi nerednemu izpolnjevanju obveznosti investitorjev, zmanjšanju ponudb itd. Močna vrzel pa je predvsem v skladih večine gradbenih podjetij, z izjemo podjetja »1. maj« v Kopru in »Gradenj« v Postojni, povzročil neskladen porast med produktivnostjo in osebnimi dohodki zaposlenih. Posebno v tretjem tromesečju minulega leta so osebni dohodki krepko presegli produktivnost. Na to opazarja podatek, da so skladi vseh petih gradbenih podjetij okrnjeni za najmanj 17 milijonov dinarjev v primerjavi s preteklim letom.

Kljub povečanju osebnih dohodkov v gradbenih podjetjih so ti še vedno najnižji v okraju, saj znaša na pr. povprečje osebnih dohodkov gradbenih delavce v izolskega Gradbenika v prvih devetih mesecih lani mesečno 11 tisoč dinarjev na osebo. Vzroki? Često menjavanje vodstev, kljub negativnim ekonomskim pokazateljem, širjenje svoje dejavnosti in obseg poslovanja. To je ponovno opozorilo, da bodo morali tu brez odlašanja vskladiti svoje poslovanje z danimi pogoji, da bodo morali izboljšati organizacijo dela, omogočiti večjo pobudo ekonomskim enotam in končno združevati svojo gradbeno dejavnost na bližnjih in večjih deloviščih. Sedanja razdrobljenost delovišč od Pirana do Ljubljane bi nedvomno še bolj ogrozila vse ekonomske postavke v bilanci poslovanja. V prid takšne rešitve pa govori tudi okolnost, da je kolektiv sklenil odprodati dobršen del svojih osnovnih sredstev. Že tako pomanjkljiva mehanizacija bo torej v bodoče še bolj problematična, vzporedno s tem pa seveda tudi zmanjšana konkurenčnost. B. C.

● ŠOŠTANJ:

Zakaj naj kolektiv elektrarne čaka?

Ob zaključku zadnje seje občinskega odbora v Šoštanju so odborniki razpravljali o 45-urnem tedniku v Termoelektrarni Šoštanj. Ponovno so sklenili, naj tudi nekatera podjetja s težjimi delovnimi pogoji, kot so Rudnik lignita Velenje, Tovarna usnja Šoštanj in Tovarna gospodinjske opreme Velenje proučijo pogoje za prehod na 45-urni tednik. Šele potem naj bi uveljavili 45-uri tednik tudi v Termoelektrarni Šoštanj.

● KOPER:

Gneča v koprskem pristanišču

Vse kaže, da bo mlado podjetje »Luka — Koper« moralo pohiteti z deli pri nadaljnjem utrjevanju operativne obale. V pristanišču je namreč po novem letu toliko ladij, da prekooceanke raznih držav čakajo na izkrcavanje ali ukrcavanje tudi dva in več dni na sidrišču pred pristaniščem. V prihodnje bi tak naval utegnil prizadeti predvsem naše ladje, ki imajo linijsko plovbo ter zato tudi točno določen čas pristanka oziroma izplovitve.

Omembe vreden je načrt koprske pristanišča, ki bo v sodelovanju z bivšim podjetjem Začimba v Portorožu nakupovalo večje količine surove kave in podobnih agrumov. V sodobno urejeni pražarni v Portorožu jih bodo pripravili mnogo ceneje, kot pa če bi uvažali te končne izdelke. -sky

»Ne pozabite na družbeni standard!«

Pripravam in tudi izdelavi pravilnikov o delitvi čistega in osebnega dohodka so v gospodarskih organizacijah in delovnih kolektivih kočevske občine posvetili posebno skrb. V glavnem so bili vsi pravilniki pravočasno izdelani, razen nekaterih izjem.

Zbor proizvajalcev občinskega LO Kočevje je na zadnji seji ugotovil, da so nekateri delovni kolektivi določili premalo sredstev za sklade in za družbeni standard. Pri delitvi sredstev niso upoštevali, da pomeni družbeni standard tudi reševanje vrste vprašanj v kraju, kjer proizvajalci živijo. V Kočevju na primer: dokončna dograditev vodovodnega omrežja, gradnja šolskega poslopja, graditev novega zdravstvenega centra in vrsta ostalih reči, ki so ljudem, ki živijo v tem kraju nujno potrebne in izboljšujejo življenjsko raven delovnih ljudi. Prav zaradi tega so odborniki priporočili posameznim gospodarskim organizacijam, naj pravilnike dopolnijo v tem smislu.

VIKTOR DRAGOŠ

● STRUNJAN:

Prve domače »lastovke« na morju

Medtem ko bo več kot 200 počitniških domov ob slovenski obali zapredenih s pajčevino še vse do meseca maja ali celo dlje, je uprava počitniškega naselja Zveze vojnih vojaških invalidov v Strunjanu povabilo prvih 90 letoviščarjev iz vse države na oddih že 1. februarja. Maloštevilno osebje tega počitniškega naselja bungalov, v katerih je prostora za 120 gostov, je za prve letoviščarje pripravilo vse, da bodo kar najlepše preživeli čas dopusta ali okrevanja v sončnem zavetju rtiča pri Strunjanu.

Žal ena lastovka še ne pomeni pomladi in zares je težko razumeti, da ne odprejo svojih počitniških domov tudi ostali delovni kolektivi iz notranjosti. B. B.

● LENDAVA:

Svojevrstno strokovno izobraževanje v »Tovarni dežnikov in pletenin«

Nedavna občinska konferenca LMS v Lendavi je pokazala, da se je delo aktivistov LMS v tem delu Prekmurja močno izboljšalo v primerjavi s prejšnjimi leti, ko mladina skoraj ni bila delavna. Gotovo je to rezultat novih oblik dela, ki jih uvajajo v aktivih.

Kakor je sklepati iz poročil na konferenci, kmečka mladina skoraj lažje dela, kot pa delavska mladina. To je najbolj nazorno povedala delegatka iz Tovarne dežnikov in pletenin.

»V našem podjetju imamo mladinsko organizacijo. Mladi se trudimo, da bi se organizacija kar najbolj uveljavila. Toda težko je dobiti vso mladino skupaj. Vseh nas je 80, imamo pa deljen delovni čas. Tako moramo sklicevati sestanke za vsako izmeno posebej...«

Čudno so izzvenele njene nadaljnje ugotovitve, namreč da je polovica mladine vajencev. Potemtakem jih je 40. Ti delajo tako kot ostali, razlika je le v tem, da občasno obiskujejo šolo.

Pred nedavnim sem se razgovarjal z direktorjem nekega mizarskega podjetja o vzgoji naraščaja. Dejal je, da vajencev v prihodnje ne bodo več sprejemali, pač pa bodo v okviru izobraževalnega centra prešli na priučevanje delavcev, kar je vsekakor boljše. Nehote sem se spomnil tega; tembolj zato, ker je večina mladih delavk vložila prošnjo v Dežnikarno z željo, da bi se čimprej priučila delu. Odgovorili so jim da jih drugače ne bodo sprejeli kot samo za vajenke...

In sedaj je v Dežnikarni 40 vajencev. Delajo radi, toda — vajenci so in bodo dve ali tri leta. Ali ni to zaostalo stališče v strokovnem izobraževanju? -EK

● SOVODENJ

Združitev podjetij in sindikalnih podružnic

V začetku leta se je v Sovodnju združilo več manjših obrtnih podjevij. Na minulem občnem zboru sta se združili tudi podružnici Obrtnih delavcev in Olepsa. Združili so se tod predvsem zato, ker bo združeno podjetje bolje gospodarilo in ker ima boljše perspektive razvoja.

V trgovskem središču v Nazorjevi ulici se redno srečujemo s takšnimi podobami. Stanovalci se upravičeno pritožujejo, ker nimajo dovolj posod, v katere naj bi odlagali smeti, in se jeze na trgovce, ki jim tistih nekaj, ki so določene za stanovalce, v hipu napolnijo do vrha. Trgovci pa pravijo, da jim je podjetje »Snaga« določilo premalo posod za odlaganje smeti in da jih pač nekam morajo odložiti. Kdo je torej kriv, da je podoba našega mestnega središča taka? Slika levo: S smetmi zatrpan hodnik v stanovanjski hiši Nazorjeva št. 3. Slika desno: Prehod v Nazorjevi ulici št. 1.

DVOJE STROKOVNIH GLASIL

Naročniki »Ljudskega športa« že lep čas čakajo na zimsko številko, v kateri je med drugim tudi več člankov o smučarskem športu. Tolažijo jih, da imajo v tiskarni preveč dela in da so težave s financami. Še to naj dodamo, kakor smo zvedeli, da so težave tudi s sodelavci in naročniki. Sodelavcev je premalo, naročnikov pa trikrat premalo.

Skratka, težave z našo edino revijo za strokovna vprašanja telesne vzgoje, tekmovalnega športa in rekreacije

so resne, saj še lanskoletnih številk nismo prejeli do konca.

Zato pa se je človek na nedavni skupščini Zveze Partizan tembolj čudil, ko so nekateri nastopali s predlogom, da bi izdajal Partizan svoje posebno glasilo. Tako bi dobili kar dvoje strokovnih glasil za vprašanja telesne kulture — in težave z naklado, naročniki in sotrudniki bi bile — dvojne.

Mar ne bi bilo bolj pametno, da bi razpravljali raje o tem, kako bi sedanje glasilo približali potrebam terena ter mu pridobili novih naročnikov in novih sodelavcev?!

Ali pa morda pri vsem tem sploh ne gre za to, kaj je bolj pametno?!

JE HUDO...

Pravijo, da bo letos drugače!

Sicer pa je tarnanje v telesnovzgojnih organizacijah zaradi pomanjkanja sredstev postalo že nekakšen naroden običaj.

Pa vendar:

Osrednja zveza telesnovzgojnih organizacij lani sploh ni izkoristila sredstev za pošiljanje trenerjev v tujino, prav tako pa tudi ne Zveza za telesno kulturo Slovenije!!!

Ob tem bi človek postavil vprašanje: ali so športni delavci, ki bi brzčas prišli na spisek kandidatov za izpopolnjevanje na tujih športnih inštitutih in ustanovah, sploh vedeli za takšno možnost?

Če so razmere v naših šibkih trenerskih organizacijah takšne, da tega niso vedeli in če niso vedeli, da so za to namensko določena sredstva še neizkoriščena — potem naj ostanejo doma in naj se za to zahvalijo sami sebi in svoji trenerski organizaciji. Če pa so za to možnost in za ta sredstva vedeli, pa so kljub temu ostali doma, potem naj se še enkrat zahvalijo sami sebi.

Hudo je, če ni denarja, ko bi ga potrebovali. Še huje pa je, če ga tam, kjer ga imajo, ne porabijo, pa hkrati tožijo, kako slabo se jim godi...

ŠILO

Prizor z rokometne tekme BORAC : OLIMPIJA na Gospodarskem razstavišču

Športna rekreacija si utira pot med jeseniške železarje

Vprašanje, kako reorganizirati celotno športno življenje Jesenic in ga postaviti na take temelje, da bo šport postal pristopen slehernemu delovnemu človeku, ni novo. Že pred dvema letoma so pričeli o tem široko razpravo. Govorili so o novem športnem društvu »Železarju«, ki naj bi zajel celotno športno dejavnost jeseniških železarjev, vštevši sem tudi športno rekreacijo v sami Železarni. Če železarji še danes nimajo svojega športnega društva, Športno društvo Jesenice, ki v celoti ni zadostilo vsem potrebam in zahtevam tovarniških delavcev, pa še živi, potem to samo dokazuje, da vprašanje ni bilo tako preprosto, da bi se ga dalo z enim mahom razvozlati, pač pa bo treba še precej truda, preden bodo našli najboljšo rešitev za cel kup vprašanj, ki jih sproti porajajo vsakodnevne potrebe.

Kislo jabolko, v katerega so pred leti ugriznili, je ostalo torej načeto, v nečem pa so vendarle naredili korak naprej: vprašanje športne rekreacije v podjetju so začeli reševati s širšega zornega kota. Po dosedanji praksi je športna dejavnost v samem podjetju našla odraz predvsem v raznih medobratnih in obratnih tekmovanjih. Kakor so bila ta tekmovanja koristna in so lahko predstavljala uspešno rekrutacijo mladih športnikov za športno društvo Jesenice, pa tudi tekmovalcev za vsakoletne zimske in letne metalurške igre — pa vendar niso mogla zadostiti vsem tistim zahtevam, ki jih danes postavljamo in terjamo od dobro organizirane, premišljene in strokovno pripravljene rekreacije.

Že precej časa je od tega, kar so v Železarni nastavili referenta za športno rekreacijo.

In kakšni so sadovi tega ukrepa?

Na videz jih še ni. Pa najbrž jih še precej časa, ali pa še lep čas ne bo. Naloga novega rekreacijskega delavca je namreč v prvi vrsti ta, da mora poskrbeti za športno razvedrilo vseh onih, ki doslej za to niso imeli niti možnosti niti veselja ali pa se potrebe po športni rekreaciji sploh niso zavedali ter so jo celo omalovaževali.

Kakor je naloga, ki stoji pred njim, jasna, pa ostaja za sedaj še precej nejasno, kako konkretno uresničiti vse te zahteve, kako organizirati to športno rekreacijo, da bo res takšna, kakršno si želimo. Morda nam bo problem bolj razumljiv, če pomislimo, da od 6800 delavcev, kolikor jih Železarna zaposluje, velika večina presega starostno dobo 35 let ter je komaj 1890 delavcev takšnih, ki so mlajši od 25 let in ki morda še čutijo notranjo potrebo po športnem udejstvovanju. Dodajmo k temu

Z VSAKIM DNEM JE RDEČKASTO RJAVA PLAST NA JESENIŠKIH STREHAH, CESTAH IN DREVESIH ZA SPOZNANJE BOLJ DEBELA, Z VSAKIM DNEM RASTE ŽELJA IN POTREBA PO ŠPORTNEM RAZVEDRILU — ŽELJA PO ZDRAVEM ODDIHU.

SKORAJ 7000 DELAVCEV JE ZAPOSLENIH V JESENIŠKI ŽELEZARNI.

še veliko število onih, ki se vozijo na delovno mesto iz oddaljenih krajev, pa še tiste, ki poleg dela v tovarni kmetujejo na svojih posestvih — potem nam bo hitro jasno, da to vsekakor ni material, ki bi komaj čakal, kdaj ga bo mlad športen delavec oblikoval v izurjenega športnika.

Zaman bi človek spraševal organizatorja rekreacije v Železarni, kaj imajo delavci raje, odbojko ali namizni tenis, ali so bolj navdušeni za smučanje ali morda bolj za sankanje, česa si bolj želijo, lahkoatletskih tekmovanj ali atletskih nastopov? Preveč bi hoteli zvedeti naenkrat, saj tov. Krevselj s svojim delom še ni tako daleč.

Pogoji dela, želje, interesi in navade delavcev so si tako zelo različni, da so temeljite analize posameznih delovnih mest predpogoj za prve korake tega pionirskega dela. V Železarni je 30 ekonomskih enot in vsaka ekonomska enota je po svoje nekaj specifičnega, vsaka ima nekaj, česar druga nima. In prav v tem tiči vrsta vprašanj: kdaj organizirati aktiven oddih v posamezni enoti, v odmoru ali po končanem delu, kje najti za to primerne površine in ustrezne prostore, ki bodo zadostili zahtevam pa obenem ne bodo preveč od rok? Kakšne oblike rekreacije najprej vpeljati za posamezne enote? In kako vse skupaj tako organizirati, da bo aktiven počitek neprisiljen, sproščen?

Statistika kaže, da se pripeti v Železarni največ nesreč prav v prvih urah dela, potem to število nesreč postopoma pojema in jih je najmanj prav v zadnjih urah dela, kar je skorajda izjemno, saj v večini primerov drugod raste število nesreč prav v zadnjih urah. Ker predstavlja športna rekreacija med drugim prav gotovo tudi uspešno preventivno sredstvo pred nesrečami pri delu, se postavlja vprašanje, ali ne bi kazalo organizirati v Železarni nekakšno »ogrevanje« pred nastopom na delovno mesto?

Še bi lahko naštevali probleme, ob katere se že spotika ali se bo spotikal sleherni rekreacijski delavec, pa tudi takšne, specifične, ki jih bo moral vsakdo sam razvozlati na konkretnem delovnem mestu. Kako bo referent za rekreacijo v jeseniški Železarni rešil vsa ta vprašanja, koliko bo pri tem uspel in kakšni bodo rezultati, je danes prezgodaj govoriti.

Eno pa drži: začetek je tu. Dobro zastavljen, čez čas bodo prišli tudi rezultati. In ob teh rezultatih bo postal morda marsikdo pozoren na doslej neupoštevano delovno mesto referenta za športno rekreacijo.

ANDREJ ULAGA

Poleg sankaškega, kegljaškega in smučarskega športa so Jesenice poznane doma in v svetu po petkratnem državnem prvaku v hokeju na ledu. Zgoraj: CENE VALENTAR, kapetan hokejskega moštva. V sredini: ALBIN FELC, eden izmed stebrov mladega napada Jesenic. Spodaj: JAKA ŠPORN, mnogo obetajoči tekmovalec na smučeh v alpskih disciplinah

SAUNA

LJUDSKO IZROČILO IZKUSTVO STOLETIJ

Nedavno je neki ugledni športni delavec pripovedoval, da je pred časom prinesel iz Skandinavije načrte za finsko sauno in jih dal enemu izmed naših podjetij, v katerem je zaposlenih več kot 5000 delavcev. Vsako prepričevanje in dokazovanje, kako bi sauna koristila utrujenim delavcem, kako bi jih poživila ter obvarovala neštetih prehladov, grip in revme, je bilo zaman. Človek, ki je poznal pomen saune in ki je napravil vse, da bi ji utrl pot tudi pri nas, je naletel na gluha ušesa in

na nerazumevanje, in to pri ljudeh, ki razpolagajo z milijardami.

Od vseh športnih klubov, kolikor jih premoremo v Ljubljani, ima sauno samo »Narodni dom«. In kljub temu, da vsak dan gradimo nove športne objekte, igrišča, telovadnice, na sauno dosledno pozabljamo (izjema je le visoka šola za telesno kulturo, kjer pri gradnji novih prostorov na to niso pozabili). Žal še ne vemo, da je sauna razmeroma cenena stvar, prav gotovo bolj poceni kot katera koli športna naprava ali športni objekt, njena korist pa je precej večja.

Znano je, da Finci tako zelo cenijo svoj prastari način kopanja in utrjevanja, da ne morejo brez saune niti na olimpijskih igrah niti na fronti. To, kar pri nas vzbuja danes še nezaupanje, je pri severnjakih vsakdanja navada. Poglejmo si, kaj pravzaprav sauna sploh je.

Pri vsaki finski domačiji, majhni ali veliki, revni ali bogati, je lesena, iz brun sestavljena kočica, ki ima nizka vrata in eno samo lino. V notranjščini je ognjišče, zloženo iz kamenja, na steni visijo brezove metlice, ob strani pa so lesene klopi, nekaka ležišča v terasah. V sauni kurijo tako dolgo, da je kamenje razbeljeno in ostane samo še žerjavica. Ko v prostoru ni več dima, zaprejo lino, poškropijo ognjišče, oziroma ka-

menja z vodo, da nastane vroča para, in začnejo s kopeljo.

Lahko bi dejali, da gre v sauni za »gimnastiko krvi«. Finci pra vradi tekmujejo v tem, kdo bo vzdržal na višjem ležišču v sauni, kjer je najbolj vroče. Vmes se umivajo in bičajo z brezovimi metlicami, ki so jih poprej omehčali v vroči vodi. Ko polagoma vroča para izgine, ponovno poškropimo razbeljeno kamenje in znova začnemo z znojenjem. Tako pride v kožo več krvi, utripanje srca se pospeši, krvni pritisk narašča in spet pada. Trepljanje z brezovimi metlicami je prijetno, deluje na mehčanje mišičja in povzroča odpravljanje občutka utrujenosti. Postopek v sauni končajo s hladnimi ali vročimi polivi, z nekakim knajpanjem, v zadnji fazi pa z ohlajevanjem. V sauni so izločili približno pol litra znoja, celotno presnavljanje se je pospešilo, zdaj so spet čili in dobre volje, navdaja jih občutek ugodja.

Prepričani smo lahko, da stara ljudska navada utrjevanja v sauni ni brez pomena za odpornost severnjakov. Kaj če bi se otresli nezaupanja in pomislekov in tudi mi sami na svoji koži preizkusili to učinkovito »gimnastiko krvi« še posebno, ker za to niso potrebna nobena večja denarna sredstva.

Ali pa imamo morda pomisleke prav zaradi tega?

AKCIJE IVANA HARIŠA — ILIJE GROMOVNIKA

4

Junak Ilija Gromovnik

— Ali veš, kaj je to, tovariš? je vprašal nekdo Hariša.

— Vem, sto nabojev, sto fašističnih vlakov.

— Dolgo smo jih hranili. Vem, da jih v bolj zanesljive roke sploh ne morem izročiti, mu je rekel stari vojak.

Če bi kdo tisti dan vprašal Ivana Hariša, kdo je, bi mu gotovo odgovoril, da je najbogatejši človek na svetu.

SREČANJE Z VRHOVNIM KOMANDANTOM

Tovariši, ki poznajo Ivana Hariša iz tistih časov, o katerih pripovedujemo, se strinjajo s tem, da je prekaljeni diverzant najmanj govoril. Pojavil se je, pa iznenada izginil, prenašal zaboje, vlačil s sanmi letalske bombe, se družil z Milanom Jezdičem, Mičom Bulatom, Borom Miličevićem ali Jocom Pribičevićem, ali pa se sam s svojo torbo, v kateri so bili: sekirica, klešče, žice, potikal po poteh in železniških progah ter izbiral kraj za diverzantske akcije.

Majhen, čeprav krepak, s klobukom na glavi, oblečen ne po kmečko, ne po mestno, je bil vse prej kot »strašni« Gromovnik, o katerem so že krožile zgodbe.

Druga za drugo so minule ofenzive. Četrta, Peta, Šesta. Veliko muk, vendar tudi veliko slave. Iz teh težkih časov in izkušenj sta bila vojska in ljudstvo še močnejša. Od devetih diverzantskih bataljonov so zrasli odredi- ustanovili pa so tudi Štab skupine diverzantskih odredov na čelu z Ivanom Harišem, polkovnikom, ki je med prvimi štiridesetimi najboljšimi sinovi našega ljudstva prejel časten naslov: naslov narodnega heroja.

Vendar od slave naslova ni moč živeti. Sovražnik je še močan in žilav. Svoje metode je začel prilagajati partizanskim akcijam. Tako se je začelo: kdo bo koga, kajti palica ima dva konca.

Domobransko garnizijo v Horvatih je nadomestila močna ustaška enota, ki je začela kontrolirati progo Zagreb—Karlovac, in sicer »od zore do mraka«. Diverzanti so bili slabe volje, kajti ustaši so bili budni in pozorni prav na tistih najbolj primernih mestih, ki so se spremenili v pokopališče lokomotiv in vagonov.

Ivan Hariš se je zamislil, Milan Vignjevič se je zamislil, ostali so razmišljali, kako bi preslepili te iz Horvata. Po tem pa v hipu izkušeni diverzant dvigne glavo:

— Milane, preskrbi mi majhen kovček, po možnosti takoj!

Kaj je tisti večer delal Gromovnik, kakšne žice je napeljeval in pripravljal v kovčku, koliko je trotila nasul vanj, ni nihče vedel, celo njegovi najbližji sodelavci ne.

Naslednji dan je našla kovček ustaška patrulja. Ležal je ob progi. »Nekomu je padel iz vlaka«, so ugotovili in ga odnesli v kasarno, da »komisijsko ugotovijo, kaj je v njem in da o njemu napišejo zapisnik«. Vendar brž, ko so dvignili pokrov, se je vsa kasarna stresla od eksplozije. Triindvajset ustašev, vsi, ki so bili tisti trenutek v prostoru, so bili ubiti.

V vlakih na progi Sisak—Zagreb so delali kot kondukterji nekateri simpatizerji NOB. Diverzanti so se povezali z njimi, pa so se med prtljago nemških vojakov vse bolj pogosto pojavljale tempirane mine. Povečala se je psihoza osebne in imovinske negotovosti. Ob vhodih v ustaške bunkerje, na križiščih in poleg železniških prog so se začele pojavljati table z napisi »Dol s Paveličem« Ustaši so pohiteli, da bi odstranili table in dinamit je vžgal.

OD MORJA DO PANONSKE NIŽINE

Na žalost so bile tudi takšne vasi, v katerih je ustaška propaganda na čelu z duhovniki vnesla toliko strahu, da je bilo težavno računati na njihovo aktivno sodelovanje v vsesplošnem boju za svobodo. Potrebno je bilo nekako »kompromitirati« te ljudi, ki so imeli po vaseh glavno besedo.

V Turopolju je živel eden teh, nekoč napredni človek, ki je pozneje krenil na pot izdajstva in postal ustaški in nacistični konfident. Nekega jutra je pred njegovo hišo zavozil na mino vlak z nemškimi vojaki. Med represalijami so Nemci začeli zbirati odrasle moške v vasi in so med prvimi obesili tudi svojega špijona, ki je vse dotlej prepričeval ljudi, naj se ne bojijo, kajti Nemci »delajo po pravici«.

Odtlej, samo, da si omenil po vaseh v vsem tem okraju nemško ime, je vse, kar je bilo živo, bežalo v gozdove. V tem času, če je odšla recimo diverzantska skupina v akcijo, so rekli v šali: »Odšli so agitirati«. Namreč po takšnih akcijah je bilo precej lažje in mnogo bolj enostavno povezati se s preplašenim ljudstvom. Z drugimi besedami: diverzanti niso samo rušili, temveč so sodelovali pri številnih strateških, pa tudi političnih potezah na določenem sektorju.

Polkovnik Hariš je bil vedno na poti, kot »da bi ga vsi hudiči vlekli za ušesa«. Nastavljal je mine, od morja prek planin, do široke Panonske ravnine. Uspel je celo, da je s svojimi skupinami med Mursko Soboto in Balatonom uničil 37 vagonov madžarskih hortijevcev, za kar je bil posebno pohvaljen.

V tem času, ko se je vračal v Glavni štab, se je srečal s Srečkom Manolom. Sedla sta na neko motorno kolo in se odpeljala iz Jezerna v planine. Na cesti pa so ju prestregli četniki. Zaropotale so strojnice, onadva pa v gozd. Ob motornem kolesu je ostalo le blago za uniformo. Gromovnik ga je dobil pri tovariših v Otočcu.

— Ne misli na uniformo, se je tolažil med potjo. Žal mu je bilo le tobaka, ki ga je pustil med blagom. »Hotel sem kaditi, pa se mi ni izpolnilo. Ni ‚usojeno‘,da bi pokadil dobro cigareto!«

POMEMBEN DELEŽ

Knjiga z nekaj sto stranmi je polna podatkov o 3000 uspešnih diverzantskih akcijah na Hrvatskem. Po podatkih v tej knjigi je bilo v štirih letih vojne uničenih ali hudo poškodovanih 1663 vlakov, 45 tankov, 37 letal, 132 bunkerjev, 136 mostov, 7 predorov, 4 električne centrale, 8237 telefonskih stebrov, 37.653 železniških tirov, okrog 2 milijona kg letalskih bomb, okrog 8 milijonov litrov bencina, krona vsega pa je 27.653 ubitih ali za boj onesposobljenih sovražnikovih vojakov, ne računajoč pri tem 732 ujetnikov. Pomemben je ta delež osvobodilnemu boju.

Kot smo že povedali na naši strani ni bilo veliko žrtev. Diverzantov je največ padlo, ko so jemali iz bomb in granat eksploziv, medtem ko jih je sovražnik težko izsledil. Pa tudi kadar je vedel, kje so, jih je čestokrat obšel. Recimo v Pobienku, na bazi moslavškega diverzantskega odreda, komaj 10 kilometrov od utrjene ustaške garnizije, so diverzanti mesece pripravljali eksploziv in odhajali v akcije. Sovražnik je moral za to vedeti, pa kljub temu ni ničesar ukrenil.

Najbolj dragoceno pomoč so diverzanti dobivali od prebivalcev. Dovolj je bilo reči, da so iz enega od treh Gromovnikovih odredov, pa je bila pomoč zagotovljena.

Že 1944. leta so bile vse pomembnejše komunikacije na Hrvatskem pod stalno kontrolo partizanov. Diverzanti in njihova obveščevalna središča so budno motrila na transporte okupatorske vojske in vojnega materiala. Čutiti je bilo, da se vojna bliža koncu, pa so organizirali tako imenovane množične akcije, ki so se jih udeležili celo stražarji, kuharji in odšli »na progo«.

Točno ob polnoči, ko se je srečalo staro in novo leto, so na glavni železniški progi Beograd—Zagreb pri Deanovcu in še bolj vzhodno pri Okučanih, na 1400 krajih, eksplodirale mine in razrile na desetine kilometrov proge. Ob istem času kot na povelje, je »usoda« vrgla v zrak progo tudi med Siskom in Novskim.

Naslednji dan je bilo vse tiho. Pripovedujejo, da je neki železničar iz Banove Jaruge odposlal diverzantom novoletno čestitko in zahvalo, ker so ga »osvobodili prometa, pa lahko v miru proslavlja praznik.« Praznik pa so slavili tudi diverzanti.

Ko je bil Zagreb osvobojen, so diverzantski odredi zaključili svojo bogato in plodno aktivnost. Tisti, ki so dotlej rušili in čistili deželo fašistov, žandarjev, izdajalcev in sovražnikov vseh barv in kategorij, so prejeli nalogo, da preprečujejo uničevanje industrijskih in drugih važnih objektov v glavnem mestu Hrvatske. Eden izmed njihovih najpomembnejših podvigov je rešitev radijske postaje v Vlaški ulici.

Nekoliko kasneje v Sisku, ko so utihnili poslednji streli, so se vodi, čete, bataljoni in odredi hrvatskih diverzantov postrojili poslednjikrat pred svojim poveljnikom Ivanom Harišem. Ni bilo dolgih govorov niti bleščeče parade. Enostavno, kot so se bili, so se zahvalili drug drugemu; on njim in oni njemu...

V skromni vili na periferiji Zagreba živi zdaj v krogu družine nekdanji diverzant. Ko smo ga prvikrat obiskali, ga je žena poklicala:

— Ilija, Ilija!

Tudi za njegove najbližje, kot da ni več Ivana Hariša. To ime je ohranjeno samo na različnih dokumentih, medtem ko je v privatnem življenju samo Ilija, Ilija Gromovnik.

Kot to novinarji običajno delajo, smo ga vprašali o njegovem najbolj strašnem dogodku med vojno.

— Po Sutjeski so se vračali Banijci v svoj rojstni kraj. Sredi Kapele ob ognju je sedel mrtev partizan. Enostavno, umrl je zaradi lakote in ran. Poleg njega je bila sestradana žena in otrok, triletni malček. Vzel sem ga v nahrbtnik in z njim šel prek puste planine. Vsaj on naj doživi srečno prihodnost!

Koliko človeškega in koliko simbolike je v tem najbolj strašnem dogodku slavnega diverzanta.

AKTUALNO

»OPERACIJA RESNICA«

Vse to je podobno povestici o maščevanju stare čarovnice. Gre za »malo vojno«, ki jo je v zadnjem času začel zahodni tisk proti Libanonu. Zgodilo se je, da se prebivalci Libanona, ki so uspešno preprečili in zatrli upor, trudijo, da bi vsaj delček resnice o minulih dogodkih oznanili svetu, ki bere angleške in francoske časnike.

Takoj po obračunu z uporniki so Libanonci ogorčeni ugotavljali, da zahodni tisk večinoma s simpatijami piše o teh ljudeh, da potvarja resnico, libanonsko vlado pa napada zaradi postopanj proti upornikom. Libanonski časniki so takoj obvestili svoje bralce o napačnem pisanju zahodnih časnikov, o zlonamernih poročilih in obtožili zato med drugimi pariški »Le Monde« in londonski »Times«. Objavili so tudi nekatere izvlečke iz njihovih poročil. Smatrali so ta poročilo za absolutno tendenciozna, pa so zato sporočili svojim bralcem, da jih ne bodo komentirali, da si naj o njih vsak bralec sam ustvari sodbo.

PREHITEVANJE ČASA

Londonski »Times« je na primer predčasno obsodil lastnika lista »Sada Lubnana«, organa uporniške Populistične stranke (PPS), enega od vodečih v stranki Mohameda Balbakija. Čeprav še ni zaključena preiskava o njegovem sodelovanju in neuspelem uporu, je »Times« že zapisal, da je Balbaki obsojen na šest mesecev zapora. Obsodbo je »Times« obrazložil, češ da je Balbakijev časnik »odlično poročal o nedavnem uporu«. V resnici pa je »Sada Lubnan« pred uporom pripravil posebno izdajo, ki naj bi jo razdelili, če bi upor uspel. Ker pa so se stvari hitreje dogajale in predvsem drugače, avtorji te igre niso imeli časa, da bi uničili te časnike. O tej pripravljeni posebni izdaji zahodni tisk kajpada ni poročal.

PRIMER »ERSKINE«

Bejrutski tisk smatra, da je ta problem resnejši, kot pa se zdi. Z objavljanjem netočnih poročil in zlonamernih informacij hoče zahodni tisk škodovati Libanonu in mu zrahljati vezi s poslovnimi ljudmi v svetu. O tem so razpravljali tudi v parlamentu in na sejah vlade, pa so nekateri člani zamerili libanonskim diplomatskim predstavnikom, da niso izkoristili vseh možnosti, da bi v nekaterih deželah razložili in prikazali resnično sliko o dogodkih okrog Novega leta in za to zahtevali, naj številnejša delegacija obišče večja svetovna središča in skuša popraviti nastalo škodo.

Kakšen je pritisk zahodnega tiska najbolj kaže angleški »Saturday Evening Post«, ki je, kot poroča bejrutski Jour, med drugim predstavil Libanon kot deželo, v kateri se »korupcija odvija pod zaščito vlade«, vlado pa kot »najbolj skorumpirano na Bližnjem vzhodu«. To povzroča kajpak upravičeno negodovanje v libanonski javnosti, ki vprašuje, kako bi londonski časniki označili vlado, ki bi prišla na oblast, če bi upor uspel?

Primer z angleškim novinarjem Erskinenom je pa že malce bolj osvetlil kampanjo, ki jo vodijo proti Libanonu. Razen velikega števila časnikov v Bejrutu izhaja nekaj časnikov tudi v francoščini in angleščini. Eden med njimi je »Bejrut«, ki ga je urejeval Michael Erskine. Na podlagi preiskave, ki jo vodijo proti upornikom, so libanonske oblasti ukazale Erskinu, naj takoj zapusti Bejrut. Domači tisk je objavil, da je moral Anglež prenočiti na letališču, ker do jutra ni bilo letala za London in da je izjavil, »da ne ve, zakaj so tako postopali z njim«. Ko je Erskine odpotoval iz Bejruta, je časnik »Zaman« objavil obširno poročilo, v katerem trdi, da novinarja niso proglasili za »persono non grato«, da je pred odhodom priredil celo poslovilni koktajl in da je to »ugledna osebnost, ki ima največ libanonskih odlikovanj in odlikovanj drugih arabskih dežel«. Kakor je trdil ta časnik, je Erskine zapustil Libanon zato, ker mu je potekla viza.

Resnični odgovor je brž prišel: časnik »Kifah« je Erskina imenoval »britanskega špijona« in pojasnil, da mu je libanonska odlikovanja izročil bivši predsednik Libanona Šamun. Erskine, je napisal list, je bil izgnan.

»Mala vojna« se tako nadaljuje. Vse sile sedme sile so angažirane, vsak časnik na svoj način. Večina bejrutskih časnikov si prizadeva objaviti čim popolnejšo resnico o minulih dogodkih. Edine izjeme so časniki Liberalne stranke, ki jo vodi Šamun. Resnica je, da ne branijo upornike, napadajo pa jih tudi ne. To kampanjo tiska v Libanonu za ugotavljanje vzrokov in odgovornosti v neuspelem uporu imenujejo: Operacija resnica.

PRIPOVEDOVANJE ŠPIJONA ● PRIPOVEDOVANJE ŠPIJONA ● PRIPOVEDOVANJE ŠPIJONA ● PRIPOVEDOVANJE ŠPIJONA ● PRIPOVEDOVANJE

12

Nevarna plavolaska

— Ista oseba, ki mi je priporočila vaju.

Oba sta se prestrašena spogledala. V redu, je rekla moja gostiteljica, najin prijatelj običajno ne dela napak, pa če jamči zanjo, pomeni to, da je uspela vse nas povleči za nos. Kakšna igralka! Pomeni, da je na naši strani. Po vsem tem je zelo verjetno, da pozna polkovnika L. Z njeno pomočjo boste zelo lahko prišli do kakega gradiva.

— V vsakem primeru, sem rekel, sem vama hvaležen glede pomoči. Če mi bo usoda naklonjena, se bom vrnil čez dva tedna in vama sporočil, kaj je novega.

Potem sem se poslovil.

Z vlakom sem potoval do Firenz. V hotelu sem se umil in osvežil. Potem sem vzel taksi in odšel do markize C.

Ura je odbila že šest, ko sem pozvonil na vratih osamljene vile v okolici mesta. Dekle, ki mi je odprla vrata, je nekolikanj oklevala. Rekla mi je, da je gospa legla, da ji ni dobro itd.

— Recite ji, prosim vas, sem rekel, da je prispel polkovnik Canavese z osebnim sporočilom in da se ne bo zadržal več kot 10 minut. Bodite ljubeznivi in recite ji, da ji prinašam novice o njenem sorodniku.

To se mi je zdelo najbolj zanesljivo, ker vem, da ima v Italiji skoraj vsak tako imenovanega sorodnika. Dekle je odšla. Brž pa se je vrnila in mi povedala, da bo gospa takoj prišla.

Čez 10 minut so se vrata odprla. Naproti je hitela visoka plavolaska z zelo lepo poltjo. Oči je imela izrazito svetlomodre. Predstavljala je popoln nordijski tip.

Ko sva se pozdravila, sem opazil v njenih očeh utrujenost. Ocenil sem, da mora biti stara okrog 35 let.

Izročil sem ji pismo, ki sem ga prejel od prijatelja na Malti. Ko ga je prebrala, me je vražje pogledala in rekla:

— Hvala, polkovnik, za novice, ki ste mi jih prinesli od mojega sorodnika.

Povabila me je, naj sedem.

— In zdaj, je rekla, povejte mi, kako naj vam pomagam.

Pazljivo sem ji pojasnil, za kaj gre. Povedal sem ji, da so priporočili polkovnika L.

Odgovorila mi je:

— Poznam starega L., zelo dobro ga poznam. Pogosto pride semkaj. Dela v nemškem štabu, vendar ne skriva, da mu to ni všeč. Nekaj pri njem pa le preseneča. Sprijateljil se je z nekim majorjem Fritzem. Oba sta filatelista, pa ure in ure razpravljata pri meni o filateliji. Fritz je bolj filozof kot vojak. Na zdajšnje sovražnosti gleda kot na nekaj, kar je neumno. Vendar se mi zdi, da ima neki globlji razlog za takšno stališče. Povabila bom polkovnika L. jutri zvečer na večerjo. Ker je prijatelj s Fritzem, bosta prišla najbrž oba.

INDISKRETEN MAJOR

Markiza je imela prav. Točno ob določeni uri je L. prišel na večerjo. To je bil suh človek, srednjih let, po zunanjosti intelektualec, zelo kulturen in imel je prijeten glas.

Zelo čudno, vendar sam L. je začel govoriti o majorju Fritzu.

— Veste, mi je rekel, škoda ga je. Ne vem, zakaj je takšen. Njegovi odnosi z mestnimi nacisti so hladni in zelo je iskren. Če ga bo kdo slišal, bo konec z njim.

Moja gostiteljica mu je segla v besedo:

— In zakaj ga ne bi pripeljali jutri na večerjo?

L. je menil, da je to dobra ideja.

Ko sem prispel naslednji večer, sta bila Fritz in L. že pri markizi.

V trenutku, ko sem se Fritzu predstavil, sem bil prepričan, da se že od prej poznava.

Njegovi gibi, intonacija, tanek nos, vse to me je spominjalo na nekaj iz davne preteklosti. Vendar se nisem mogel spomniti nanj, niti na čas niti na prostor, kjer naj bi se srečala.

Pogovarjali smo se, potem pa je Fritz začel:

— Veste, prijatelji, jaz sem vdovec. Žena mi je umrla tik po prvi svetovni vojni. V tisti vojni sem služil kot oficir pruske garde, čeprav sem v resnici pol Angleža. Že na samem začetku nisem imel nikakršnih simpatij do Hitlerja in njegovih barab, niti jih niso imeli oni proti meni. Zdaj pa, pred približno 14 dnevi, se mi je javil neki moj stari prijatelj. Povedal mi je, da so mojega zeta aretirali; zakaj ne vem. Moja hči, ki mi je pomenila vse, pa je izginila brez sledu. Očitno je, da ima Gestapo prste vmes. Odslej je gotovo samo eno: do vlade, ki je sposobna takšnih zločinov, nisem dolžan nikakršne lojalnosti več.

V hipu, ko je končal svoj govor, sem ga spoznal. Poznal sem Fritza precej dobro. To je bil človek, ki sem ga spoštoval, ko sem prebival v Katovicah 1921.—1922. leta.

Markiza je nadaljevala:

— Dragi moj Fritz, pred vami so tri osebe, ki prav tako močno želijo konec nacizma, kot vi, konec fašistične diktature. Ali v resnici mislite, da ste pripravljeni iti do kakršnih koli meja, da bi to dosegli?

NOVI TOMOSOV COLIBRI T-12

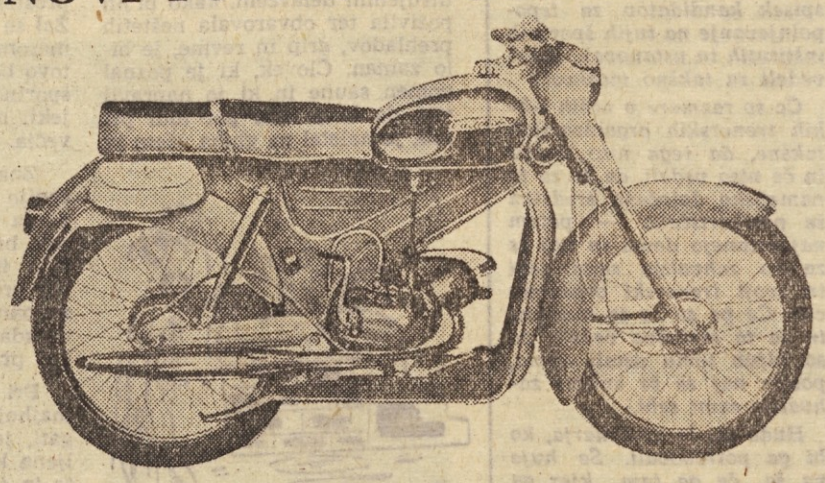

močnejši motor — 2,3 KM, tri stopnje prenosa, možnost večjega vzpenjanja, hitrost 60 km na uro, večji tank za gorico, dva sedeža, sodobnejša oblika in še mnogo manjših izboljšav — to so prednosti novega Tomosovega Colibrija T-12!

Tovarna motornih vozil TOMOS Koper

CELJSKA KOMUNA

»Naš ljudski odbor je že sprejel načelne sklepe, da bo v znatni meri decentraliziral pristojnosti ter z njimi sredstva z osnovanjem nekaterih novih skladov in seveda z novim statusom krajevnih skupnosti, ki bodo samostojno sestavljale vire dohodkov ter svoj proračun.

Prepričani smo, da bo ta ukrep pripomogel k večji kvaliteti in še prav posebej k demokratizaciji komunalne samouprave!«

Območje celjske komune je zelo obširno. V strožjem središču živi 30.000 prebivalcev, sicer pa šteje občina že dobrih 50.000 ljudi, ki se ukvarjajo z izredno raznoliko dejavnostjo. Tu sta doma železarstvo in industrija, saj daje ta gospodarska panoga kar 70 odstotkov narodnega dohodka; tu so obširni gozdovi in rodovitna polja, so lesno predelovalni obrati, kmetijska posestva in živinorejska središča.

Raznolika dejavnost občanov je vsekakor osnova za letne družbene plane, ki stalno rastejo. Že lani presežena realizacija v odnosu na leto 1960, si je v letošnjem letu spet zadala nalogo, da preseže narodni dohodek za polnih 14,2 odstotka.

Industrija za 11,5 %
Kmetijstvo za 14,7 %
Promet za 16,5 %
Trgovina za 23,1 %
Gostinstvo za 23,3 %
Obrt za 15,9 %.

(V zbirki reportaž »Naši kolektivi ob 20-letnici revolucije) podrobneje predstavljamo bralcu nekatera pomembnejša podjetja v celjski komuni. Zato se v tem prispevku namenoma omejujemo le na nekatere dejavnosti Celja.)

Tako načrtovan dvig proizvodnje pa nam pove, da bo v letu 1962 znašal narodni dohodek na prebivalca 528.000 dinarjev, lani le 471.000 dinarjev, število zaposlenih v družbenem sektorju gospodarstva bo večje za 4 odstotke, a produktivnost naj bi narasla za polnih 8 odstotkov.

Te številke iz gospodarske dejavnosti govore v prid naglejšega razvoja potrebnih negospodarskih dejavnosti. V tej stopnji proizvodnje ter z uvajanjem avtomacije in mehanizacije v malone vsa industrijska področja, je čas tisti, ki oblikuje iz Celja šolsko mesto, središče za kadre. Gimnazija, Učiteljišče, Srednja tehnična šola — to so objekti v gradnji, ki zahtevajo milijardno investicijo in za katere kažejo podjetja veliko razumevanje z upoštevanjem javnega mnenja, ki zahteva odločno reševanje tega problema.

K izgradnji Celja seveda sodi ureditev novega mestnega središča. Lokacijo za ta center predstavlja celotni pas ob starem mestnem predelu tja do savinjske železnice in Mariborske ceste ter na drugi strani do Savinje. Ta prostor je danes skoraj nezazidan. Tu bo torej zrasel nov mestni predel, ki samoumevno narekuje spet nove gradnje: vodovod, priprave zazidalnih okolišev na Otoku, pod Golovcem, v Liscah, regulacijo Voglajne, Sušnice in Koprivnice, komunalna ureditev Dolgega polja ter asfaltiranje ceste proti Dobrni.

Vsa ta dela bodo v korist mestnemu izgledu in jih lahko prištevamo k akciji *»Celje ob 1. maju 1962«*; katere poudarek je ravno na olepšavi mesta.

K zunanjemu izgledu mesta po svoje doprinaša avtobusna postaja, kjer se srečujejo skoraj vse slovenske cestne linije. Na tem področju dominira *domače avtobusno podjetje*, ki je v lanskem letu prevozilo zaokroženih 65.000 potniških kilometrov, krog rednega potovanja pa je raztegnilo prav do Ptuja in Murske Sobote, do Novega mesta, Bleda, Rovinja, ob že staro vpeljanih relacijah.

Pomembno vrednoto v komuni predstavlja lesno bogastvo. *Gozdno gospodarstvo* Celje z urejanjem gozdnih poti, z mehanizacijo, z organizacijo transporta, pa vsekakor z razumnim izkoriščanjem gozdov ter s skrbjo za prirastek, približuje gozd lesnopredelovalnim obratom, žagam in trgovini.

V obrtniško dejavnost so bile lani vložene primerne investicije — 208 milijonov dinarjev — zlasti za hitrejši razvoj uslužnostne obrti. Letošnji program pripoveduje o združevanju sorodnih strok v močnejše gospodarske organizacije; tako bo na primer obrtno podjetje *»Elegant«* združilo svoje obrate z obrati podjetja za otroško konfekcijo. »Elegant« bo s tem še zmerom obdržal 50 odstotkov uslužnostne dejavnosti, kar zadošča mestu. Z združitvijo pa se bo še tesneje povezal s trgovino, posrednikom med njegovo proizvodnjo ter potrošnikom.

V trgovinski dejavnosti so Celjani na pragu pomembne organizacijske spremembe. Manjša, doslej razdrobljena podjetja, se bodo začela združevati v večje enote v korist zniževanja režijskih stroškov in modernizacije trgovske mreže. S tem se bodo povečali skladi pri posameznih trgovskih hišah, kar je osnova za kakršnokoli premišljevanje o novih gradnjah, o intenzivnejšem uvajanju samoizbirnega ali samopostrežnega sistema in podobno. Iniciator takšnega združevanja je *»Potrošnik«*, ki je v mestu eden najvažnejših dobaviteljev vsakodnevnih dobrin prebivalstvu.

Naš sprehod skozi Celje nam žal ne dovoli zavoljo pomanjkanja prostora obisk še v drugih proizvodnih panogah, v volnarski industriji *»Metka«*, ki je dokaj upoštevana tovarna na našem tržišču in bi bila siromašna prenekatera trgovina brez njenih proizvodov; niti ne v *»Alposu«*, ki je zanimiv po neverjetni domiselnosti, ko z aluminijem, plastično maso in z lesom osvaja zahodnoevropsko tržišče, kje šele v gigantih jekla, pločevine in železa.

Vendar pa ta nepopolna podoba vsaj v grobih potezah seznanja bralca s težnjami občine in njenih prebivalcev. Načrti so zgovoren sobesednik v razmišljanju, kaj vse bo prihodnost prinesla celjski komuni saj imajo odličnega zagovornika v minulih letih z očitnimi uspehi v svojem gospodarjenju.

NA POLDRUGEM KVADRATNEM METRU

V prostoru, kjer je bila svoje dni majhna obrtniška instalaterska delavnica, je danes — tovarna! Obrtniško proizvodnjo je zamenjala industrijska, stroji so se dobesedno nagnetli med stene, celo na dvorišču stoje, samo da služijo ljudem, katerih delovni prostor je omejen na poldrugi kvadratni meter!

Tako je danes v podjetju »KLIMA« v Celju, tako je od dneva pred leti, ko se je več obrtniških delavnic ključavničarske, kleparske in instalaterske stroke združilo v podjetje, tako bo nemara še kakšen mesec.

Da ob levi strani asfaltnega traku, ki pelje proti Cinkarni, namreč že stoji velika in svetla zgradba — bodoče delavnice podjetja »Klima«. Prostorna strojna dvorana, v kateri bo imel delavec petnajst kvadratnih metrov delovnega prostora, prav v ničemer ne spominja na zdajšnje delovne pogoje, s katerimi se ubada delovni kolektiv ob neprestanem povečavanju fizičnega obsega proizvodnje, ob približevanju zaokroženi milijardi letne realizacije. Pač, novi tovarniški prostori dramijo v primerjavi s starimi premišljevanje ob vprašanju, le kako je kolektiv 300 članov sploh lahko zdržal v mračnem okolju obrtniške čumnate.

Pa je! Ves čas je uvajal v proizvodnjo nove izdelke: začel je z raznimi vodovodnimi instalacijami, omejeval se je na usluge; pozneje je prešel na izdelavo hladilnih in ogrevalnih naprav, zidnih kaloriferjev, ventilatorjev raznih velikosti in moči, danes izdeluje zamotane klimatske naprave ter mehanizme za vlaženje zraka, ogrevalne komore.

Strme stopnice v osvajanju novih proizvodov pa so bile pravzaprav magnet, ki je vplival na strpnost delovnega kolektiva v malone nevzdržnih delovnih pogojih. »Klima« danes ni samo znano ime v Jugoslaviji, ampak je že nepogrešljiv člen v približevanju k modernizaciji naših tovarn, saj si ne moremo več zamišljati industrijskega objekta brez termične in prezračevalne tehnike. Prav za to tehniko pa se je »Klima« opredelila v svojem proizvodnem programu:

- sem sodijo sušilne peči v opekarnah,
- mehanizmi za vlaženje zraka v tekstilni industriji,
- gigantske ventilatorske naprave za potrebe ladjedelnic,
- ogrevalne komore za tovarniška postrojenja,
- sem sodi skoraj nepregledna vrsta klimatskih naprav različnih dimenzij za tovarne in za stanovanjske zgradbe, za pisarniške prostore kot za skupščinske dvorane. Na stotine teh naprav je danes raztresenih v Jugoslaviji od Triglava pa tja do Djevdjelije.

Karakteristika proizvodnje deli podjetje na več ekonomskih enot. V proizvodnjo, kjer je delo razdrobljeno na oddelke: strojni, za ročno obdelavo, pločevinarno, montažo, lakirnico, elektro delavnico in v interni transport. Ob njej razvija svojo dejavnost servisna ekonomska enota. Zunanji transport, vzdrževanje, pripravljalnica, orodjarna in tehnična priprava s samostojnim oddelkom — konstrukcijski biro. Tretja enota so instalacije, ki so razdeljene v tri sekcije. Naposled je v podjetju še tehnični sektor, v katerega sodi od komerciale pa do analitskega proučevanja tržišča vse, kar bi lahko imenovali s klasičnim imenom — uprava.

Takšna organizacijska razdelitev podjetja je seveda odlična osnova za trden sistem delavskega samoupravljanja. Vsaka ekonomska enota predstavlja zbor proizvajalcev, ki voli pet članov v delavski svet podjetja. Pet članov ne glede na število delavcev v enoti. Ekonomske enote gospodarijo po svojem preudarku, prav tako razdeljujejo svoj dohodek glede na skupni pravilnik; razumljivo, tista enota, ki več ustvari, tudi več deli. Mimogrede: poslednja leta so morale ekonomske enote izredno pozorno obračati svoja sredstva, saj je podjetje iz lastnih sredstev — 135 milijonov — dogradilo novo tovarno.

Poslovanje podjetja ni omejeno le na proizvodnjo v delavnicah. Blizu

FUNKCIONALNA SHEMA »KLIMA«, CELJE

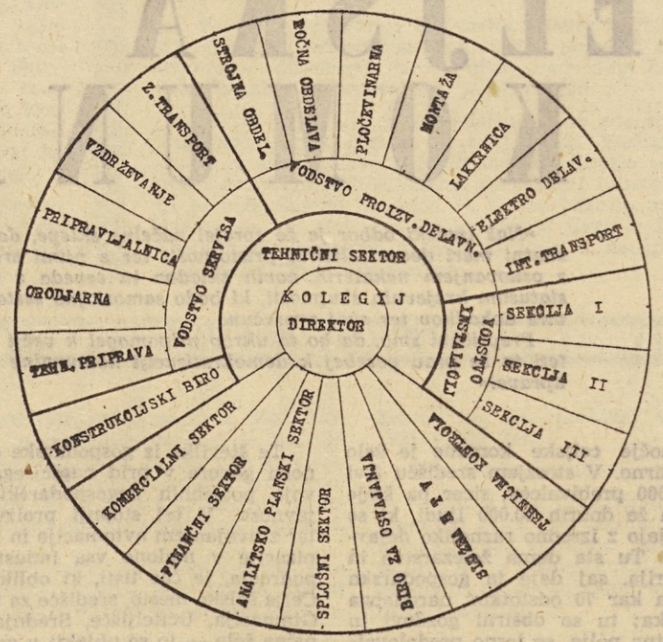

100 članov kolektiva, monterjev in instalaterjev, je tako rekoč leto in dan zunaj, na gradiliščih. Vendar pa so ti delavci prav tako povezani s podjetjem, z njim sodelujejo. O vsakem sestanku delavskega sveta ali upravnega odbora, o razpravah na zborih proizvajalcev v ekonomskih enotah je kolektiv kot posamezniki sproti obveščen. Ravno obveščanje pa je osnova upravljanja!

Podjetje je nastalo iz manjših obrtniških delavnic. Narekoval ga je čas, potreba po tovrstni industriji, ki jo lahko štejemo med najmlajše v tej panogi. Klimatske naprave združujejo v sebi različne dejavnosti in lahko bi bežno pomislili na mesto, ki je bilo z združitvijo različnih uslužnostnih panog osiromašeno, saj vemo, da obrtniške dejavnosti povsod primanjkuje. V Celju tudi! No, a tu je podjetje našlo primerno rešitev: ko je bilo osnovano ter je začelo svojo proizvodnjo usmerjati v izdelavo klimatskih mehanizmov, je oddvojilo iz svojega kolektiva 20 članov, opremilo jim je primeren prostor z osnovnimi stroji ter jim je s tem izročilo ključ do drobnih uslužnostnih opravil v mestu ter okolici.

S tem dejanjem pa se »Klima« ni odrekla uslužnostne dejavnosti, saj še zmerom s pripravljenostjo odgovarja na nestrpno povpraševanje tržišča.

Pravijo, da dandanes delovni inšpektorji ne zaidejo radi v zdajšnje delavnice podjetja »Klima«. Pravijo da ne zategadelj, ker bi morali po strogih predpisih zaustaviti marsikateri stroj, a to v škodo kolektiva, ki je z dobro mero prizadevnosti ustvaril ime podjetju, zdaj že enakega pomena v Celju kot sta Cinkarna in Emajlirka. Prav zato je upravičena strpnost, ki jo podčrtuje dejstvo, da je v teh delavnicah malo ali nič nesreč in so ljudje znali sebi podrediti težke delovne pogoje. Vsaj do jutri!

Jutri pa bo zaživela nova tovarna v novem poslopju in delovni inšpektor, ki ga bo tjakaj zanesla pot, bo lahko z nasmehom ugotovil, da je bila dosedanja molčečnost utemeljena!

USPEŠNO OPRAVLJENE PIONIRSKE NALOGE

HIDROMONTAŽA je prvo podjetje za montažo hidroenergetskih postrojenj;
HIDROMONTAŽA je prvi proizvajalec pralnih strojev in centrifug;
HIDROMONTAŽA je prvi proizvajalec gospodinjskih hladilnikov.

Industrializacija in elektrifikacija države, česar smo se lotili takoj po vojni, je zahtevala izgraditev energetskih objektov, posebej pa hidroelektrarn. Med prvimi objekti je bilo potrebno dograditi HE Mariborski otok. Oprema je bila tu, potrebno jo je bilo le vgraditi. Zato je z odločbo Zvezne vlade dne 27. aprila 1948. leta ustanovljeno gospodarsko podjetje »Hidromontaža« Maribor.

Podjetje se je lotilo naloge brez izkušenj, vendar pa s prepričanjem, da bo delo uspešno izvedlo. Ta sklep je, skupaj s pozdravi, poslal mladi kolektiv V. kongresu KPJ. Znano je, da so bila ta dela v preteklosti domena le tujih strokovnjakov svetovno znanih tovarn.

V letu 1948—1949 je kolektiv montiral le strojno, elektrostrojno in hidromehansko opremo. Dne 30. decembra 1949. leta se je s »Hidromontažo« združilo podjetje »Elektromontaža« Ljubljana, ki je dotlej izvajalo montažo visoko in nizkonapetostnih naprav.

V naslednjih letih se je obseg uslug razširil na prevoz najtežje industrijske opreme s specialnimi vozili. Njihovo 80-tonsko vozilo je bilo dolgo let edino tovrstno sredstvo v državi.

Podjetje se je prav tako začelo ukvarjati s protikorozijsko zaščito naprav in postrojenj.

Od svoje ustanovitve je kolektiv montiral več kot 100 turbin vseh izvedb ter temu primerno število generatorjev s skupno nazivno močjo agregatov več kot milijon in pol KVA.

Številke so res impozantne, toda ne morejo niti približno opisati potek dela, vse napore in veliko požrtvovalnost monterjev na katerem koli gradbišču, od HE Pesočani na jugu Makedonije do HE Savice na skrajnem severu Slovenije. Ni mogoče popisati težkih delovnih in življenjskih pogojev njihovih monterjev v prvih letih po vojni. Brez izkušenj, orodja, načrtov, pa tudi brez primernih oblačil, ob neurejeni prehrani v planinskih predelih Makedonije in Črne gore so bojevali tihi, težki in vendar hvaležni boj za socialistično izgraditev. Vodna stihija orine pri Zvorniku, snežni plazovi na Mavrovem in senjska burja na Vinodolu niso mogli nikoli preprečiti, da ne bi svojega dela izvršili vedno ob roku. Vse »njegove« turbine in generatorji pa kar po vrsti in brez izjem še danes brezhibno delujejo!

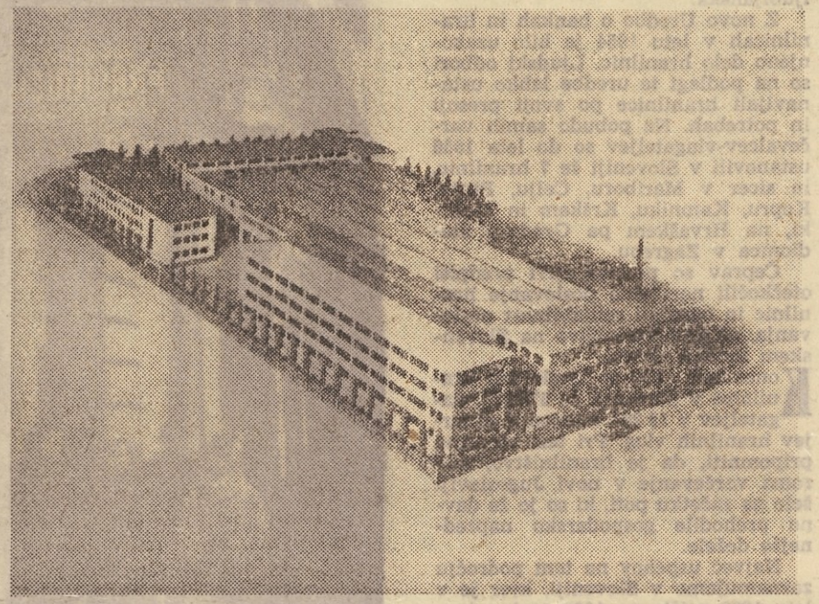

Po letu 1956 je podjetje razširilo svojo dejavnost tudi na druga področja in pričelo usvajati proizvodnjo drugih izdelkov: absorbcijskih hladilnikov in pralnih strojev za gospodinjstvo, večjih pralnih strojev in centrifug za opremo pralnic, električnih razdelilnih in komandnih naprav, t. j. plošč, pultov in montažnih trafo postaj. Slednje so bile prvi tovrstni izdelki na našem tržišču in so pravzaprav predstavljale majhno revolucijo v dotedanjem sistemu razdeljevanja električne energije v naseljih in industrijskih objektih.

Ta preusmeritev je zahtevala ustrezno graditev tovarniških objektov in naprav. Od montažne barake na Mariborskem otoku, ki jo je imel kolektiv v najemu, se je podjetje razširilo v pravo tovarno, ki ima na dveh in pol hektarih zemljišča več kot 10.000 m² površine v gradbenih

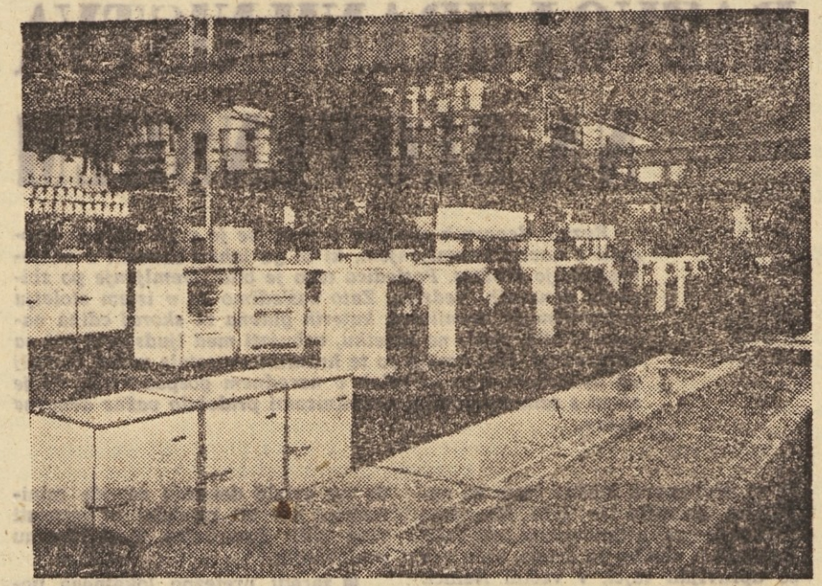

objektih ter za več kot tri četrt milijarde dinarjev osnovnih sredstev. Sredstva za vsa ta vlaganja je kolektiv sam ustvaril, saj ni od nikoder podedoval ne hal in ne strojev.

Opisani razvoj podjetja lahko razdelimo v dve razdobji:

Prvo, od ustanovitve podjetja do leta 1956, ko je bilo zaposlenih najprej 50, pozneje pa že skoraj tisoč oseb, bruto produkt pa je dosegel največ 1,7 milijard dinarjev. V tem obdobju se je podjetje ukvarjalo izključno z montažno dejavnostjo, število zaposlenih in realizacija pa sta bila odvisna od splošne investicijske politike v državi.

Drugo obdobje se prične leta 1956. Z razširitvijo proizvodnega programa se nenehno veča število zaposlenih (od 916 v letu 1956 do 1600 v jubilejnem 1961. letu), bruto produkt pa v istem obdobju od 1,1 milijarde na 5,2 milijarde dinarjev, razpoložljiva sredstva od 530 milijonov na 1800 milijonov dinarjev. To je obdobje ustaljene montažne dejavnosti. Razen hidroenergetskih objektov kolektiv montira tudi termoelektrarne, naprave v tovarnah, rudnikih in železarnah. Z velikim uspehom je opravljena montaža atomskega reaktorja v Vinči.

V tem obdobju so povečali proizvodnjo izdelkov družbenega standarda in elektro naprav. Doslej so dali našemu tržišču več kot 60.000 gospodinjskih hladilnikov in 15.000 pralnih strojev in centrifug od 2 do 50 kg kapacitete. Razen tega so proizvedli več kot 5000 ton najrazličnejše industrijske opreme. Podjetje dosega vse večjo produktivnost in ekonomičnost poslovanja.

Vzporedno s tem so razvijali delavsko samoupravljanje. Danes z vsemi ustvarjenimi sredstvi samostojno razpolagajo ekonomske enote, z izjemo sklada skupne porabe za stanovanjsko gradnjo, vendar tudi stanovanja delijo v sorazmerju z vloženimi sredstvi. Kolektiv ima tri delavske svete ekonomskih enot in 23 svetov obračunskih enot. V organih upravljanja je izvoljen vsak peti član kolektiva.

Podjetje je skrbelo za stalen dvig družbenega standarda delavcev. Samo v letu 1961 so na primer vložili 117 milijonov dinarjev v gradnjo stanovanj.

To je samo del tistega, kar bi lahko zapisali o delu in uspehih kolektiva Hidromontaže. Ima pa še mnogo načrtov, ki obetajo še veliko dosežkov tega podjetja.

RAZVOJ HRANILNIŠTVA NA SLOVENSKEM

Razvoj denarnih zavodov v svetu se je v 19. stoletju obogatil z novim stremljenjem, ki bi ga lahko označili z demokratizacijo kredita. Posledica tega je bilo stremljenje po zbiranju denarnih sredstev. Zato zasledimo že v istem stoletju najrazličnejše hranilnice, katerih glavna in skoraj edina naloga je bila, zlasti na začetku, vzbujati med ljudstvom čut za varčevanje. Kaj kmalu so te hranilnice postale važen činitelj na denarnem trgu in sploh v narodnem gospodarstvu, ki je zlasti s samoupravnimi hranilnicami pridobilo važne denarne opore.

Kot prvi zavod takšne vrste na našem ozemlju je bila Kranjska hranilnica, ustanovljena leta 1820. Kasneje ji sledijo še druge, toda vse so upravljali tujci, v večini Nemci. Slovenske hranilnice v tem času so bile le v Slovenj Gradcu, Šentlenartu v Slovenskih goricah in v Kozjem, ki so bile ustanovljene v letih 1869 do 1874.

Nova doba hranilništva na Slovenskem se je začela po letu 1889. Po tem letu je bilo ustanovljenih več hranilnic, ki so bile v slovenskih rokah. Največja med njimi je bila *Mestna hranilnica ljubljanska (1889).* Nekoliko kasneje se je hranilništvo začelo razvijati tudi na Hrvatskem, v Srbiji, Bosni in Hercegovini in Makedoniji. Kot prva je bila 16. marca 1914 ustanovljena Gradska štedionica Zagreb.

V bivši Jugoslaviji je bilo nad 60 hranilnic, ki so bile med prebivalstvom zelo priljubljene. Vloge pri hranilnicah so naraščale, kar je slabilo gospodarsko moč tujcev. Zato ni čudno, da so se preko hranilnic ostro izražala nacionalna, pozneje po letu 1918 pa še strankarska nasprotja. Kljub temu ne moremo zanikati napredne vloge hranilnic, ki se je izražala predvsem:

- v slabljenju ekonomsko-političnega vpliva tujega kapitala;
- hranilnice niso bile v rokah enega lastnika, kar je slabilo samovoljo posameznikov;
- možnost špekulacij je bila glede na ostale denarne zavode minimalna, ker so predpisi o varnosti vlog silili hranilnice k solidnemu poslovanju;
- zaradi pretežno lokalnega poslovanja so bile hranilnice največ zainteresirane pri komunalni izgradnji lokalnega gospodarstva in
- v vzgoji prebivalstva do varčevanja.

Kot rezultat boja proti nadvladi tujega kapitala moramo šteti tudi ustanovitev Zveze jugoslovanskih hranilnic, ki naj bi bila temelj pospeševanja vseh jugoslovanskih hranilnic, skupno zastopala koristi hranilnic in jih tudi na zunaj predstavljala.

Kako je denarno varčevanje naraščalo nam kaže podatek, da so hranilnice v Sloveniji imele na dan 31. maja 1939. leta 131.701 vlagatelja in za 1.115,887.203 dinarjev hranilnih vlog. Med drugo svetovno vojno je hranilništvo dobilo udarce, katerega posledice se še danes občutijo. Zamenjava hranilnih vlog v okupacijske denarne enote je pomenila devalvacijo in tako tudi prikriti odvzem prihranjenega denarja.

Na okupiranem ozemlju se hranilništvo ni razvijalo, pač pa je na osvobojenem ozemlju spomladi 1944. leta predsedstvo SNOS ustanovilo Denarni zavod Slovenije, ki je med drugimi nalogami imel tudi to, da je med prebivalstvom širil in razvijal idejo denarnega varčevanja in zbiral hranilne vloge.

Po osvoboditvi so bile s spremembo prvega bančnega sistema hranilnice priključene k novo ustanovljenim bankam. Glede na obsežnost nalog, ki so jih imele novoustanovljene banke na gospodarskem področju, denarnemu varčevanju in zbiranju hranilnih vlog niso posvečale posebno skrb.

Uredba vlade FLRJ iz leta 1948 je predvidevala ustanovitev komunalnih bank in krajevnih hranilnic. Že v začetku leta 1952 so izšli novi predpisi o organizaciji bank. S temi predpisi so bile odpravljene Komunalne banke in vso hranilno-varčevalno službo je prevzela Narodna banka.

Narodna banka varčevalni službi ni mogla posvetiti dovolj pozornosti. Zato so že v letu 1952 začeli razmišljati, da bi ustanovili denarna zavode, ki bi imeli za svojo nalogo zbiranje prostih denarnih sredstev od prebivalstva. Že v prvi polovici leta 1952 je bila ponovno ustanovljena Mestna hranilnica ljubljanska, ki je pričela poslovati 1. novembra 1952 v prostorih prejšnje hranilnice. Lahko rečemo, da je s tem dnem ponovno oživelo hranilništvo v Sloveniji. Veliko vlogo je imela v razvoju hranilništva prav Mestna hranilnica ljubljanska.

Z novo Uredbo o bankah in hranilnicah v letu 1954 je bilo uzakonjeno delo hranilnic. Ljudski odbori so na podlagi te uredbe lahko ustanavljali hranilnice po svoji presoji in potrebah. Na pobudo samih varčevalcev-vlagateljev so do leta 1956 ustanovili v Sloveniji še 7 hranilnic, in sicer v Mariboru, Celju, Ptuju, Kopru, Kamniku, Krškem in Metliki, na Hrvaškem pa Gradska štedionica v Zagrebu.

Čeprav so pomanjkljivi predpisi otežkočili normalno poslovanje hranilnic in ogrožali rentabilnost poslovanja, se je hranilništvo na Slovenskem močno razvilo.

Konec leta 1960 so imele vse hranilnice v Sloveniji že 579.000 vlagateljev z 19.283 milijonov dinarjev hranilnih vlog. Pri tem moramo pripomniti, da je hranilništvo, oziroma varčevanje v novi Jugoslaviji šele na začetku poti, ki so jo že davno prehodile gospodarsko naprednejše dežele.

Največ uspehov na tem področju zaznamujemo v Sloveniji, kjer je v letu 1960 prišlo na 1000 prebivalcev 350 vlagateljev, a povprečna vloga na enega prebivalca pa je znašala 11.500 dinarjev. V ostalem delu Jugoslavije pa je prišlo na 1000 prebivalcev le 142 vlagateljev, povprečna vloga na enega prebivalca je znašala 3484 din.

Če primerjamo gornje podatke s podatki dežel, ki imajo močno razvito hranilništvo vidimo, da pri najbolj razviti deželi pride na enega prebivalca 1.054 $ ZDA, a pri nas le 12 $ ZDA. Iz teh nekaj pridobljenih podatkov vidimo, kako malo smo storili na področju denarnega varčevanja in hranilništva, vendar pa smo tudi s tako skromno zbranimi sredstvi prebivalstva ogromno prispevali k gospodarskemu razvoju, posebno na področju stanovanjske in komunalne gradnje.

Mirno in zavestno lahko rečemo, da so naši varčevalci s svojimi prihranki posredno mnogo pripomogli k hitrejšemu dvigu življenjske ravni v posameznih komunah kakor tudi vseh delovnih ljudi. O bližnji bodočnosti razvoja hranilništva ne moremo govoriti. Novi Zakon o bankah, kreditih in drugih bančnih poslih, ki ga je v letu 1961 sprejela Zvezna ljudska skupščina vključuje obstoječe hranilnice v poslovne banke kot specializirane enote za varčevanje in hranilništvo.

pravili smo mu obešenjak

hans hellmut kirst

Pogovor, ki ga ni pričakovala, do neke mere zmede Eriko. »Bi me vi vpeljali?« vpraša. »Z največjim veseljem,« izjavi Strick, kar ne zveni samo iskreno, temveč res tako misli, kar se pri njem samo redko kdaj zgodi.

Erika bi rada prekinila pogovor. Videti je, da je Strick naiven ali pa, in to bi ji bilo ljubše, nima niti pojma o vsem, kar se dogaja v Rehhausnu. Seveda nikoli ne bo stopila v častniški dom; zelo žal ji je, toda nič ni mogoče storiti. Resda zasebno in po potrebi deli s polkovnikom mizo in posteljo, toda uradno je njegova tajnica in nima kaj iskati v častniškem domu; kajti red mora biti, celo v domu. So obveznosti do družbe, ki se jim človek ne more izogniti, častniški zbor pa je običaj, ki ga je treba gojiti.

Erika brž spremeni pogovor. Dobila je navodila in držala se jih bo. Gospe častniškega zbora? Obiskovanje častniškega doma? Neumno čvekanje. Nesmiselno zapravljanje časa.

Udari naravnost v črno! »Zdi se mi, da veste zelo malo o Rehhausnu?« reče. — »Po čem sodite?« — »Postajni poveljnik je zelo zaslužen človek!« — »Rad verjamem. Samo da ne vem, ali mislite na zasluge ali na zaslužek?«

Erika čuti, da je ta srednje visoki in slabotni človek zelo vztrajen. In on vpraša in se reži: »Ste v stranki?« — Erika je ogorčena. »Sem videti takšna?« Strick vljudno prizna, da ne učinkuje tako. Opazuje nežne roke z rdečimi nohti, skrbno pobarvane ustnice, ozke, spretno podaljšane obrvi, tanko, komaj vidno plast pudra. »Ne,« reče odločno, »vi gotovo ne poskakujete v Zvezi nemških deklet.«

Erika spet poizkusi zapeljati Stricka na pogovor, ki ji teži srce. Toda on se izmika. Ona govori o razmerah v Rehhausnu, on pa o poročilu vojske in s zanima za učinek poročila na žensk civilno prebivalstvo. In ko mu hoče p drobneje pojasniti odnos postajnega po veljnika do okrožnega vodje, izprašuje Strick, kje bi se lahko v Rehhausnu kopal in kakšna je okolica.

Iz polkovnikove sobe pride podporočnik Raabe, sodni častnik. Za trenutek obstane. Hladen obraz in odbijajoč, kot bi zmrznile poteze na risbi. Gre k oknu, ga na široko odpre in globoko zadiha. »Zrak je kot v cvetlični gredi,« reče. »Človek bi se zadušil.«

Erika ga posmehljivo gleda. »Dobrodošli, gospod Raabe. Rešili ste nas zadušitve.« — Ampak Raabe, kot da je ne sliši: »Gospod polkovnik prosi, da vstopite, gospod Strick.« Izgovoril je zelo površno.

Strick odgovori, da bo rade volje izpolnil željo. Obrne se k Eriki: »O častniškem domu premislite. Kot sem rekel: zelo rad.« In odide. Raabe gre za njim.

Erika stopi k oknu. Sonce se z žarki upre v njeno tanko obleko. Vzdigne desnico in opazuje nohte. To so torej, če mu sme verjeti, najlepše roke, kar jih je videl v poslednjih mesecih. Razen tega se vsi nohti ne svetijo enako. Gre torej za roke, ki najbrž nikoli ne bodo držale v častniškem domu med prsti kozarec, čeprav so to zaslužile.

*

Stricka pričakajo lepo, čeprav ne kdo ve kako prijateljsko.

Polkovnik ga gleda z igrano prisrčnostjo iz naslanjača, kamor se je zalil. Kot bi pričakal izgubljenega sina, ne bi bil popolnoma prepričan, da je res pravi, ki stoji pred njim.

Okrožni vodja sedi zravnan in v želji, da bi naredil vtis, sloni na širokih naslanjačih stola kot bedasto uniformirana sfinga. Stotnik Wolf, ki je pripravljen, da vsak trenutek in na migljaj skoči, sedi na stolu poleg polkovnika; pribočnik Geiger stoji in brska po nekem spisu, kot bi bil ne vem kako zaposlen. Zadaj stoji podporočnik Raabe, očitno zdolgočasen.

Širok val sončnih žarkov pada v sobo. Kjer se odbija od parketa, neusmiljeno vzdiguje tanek sloj prahu, ki ga vsrkava debela preproga, kot bi bilo to njeno edino delo, namreč da vsrkava sončne žarke.

Strick kratko poroča: čin, ime, zakaj so ga premestili, prejšnje mesto službovanja. Müller pokima in mu ponudi čez pisalno mizo mesnato desnico. Roka, ki jo stiska, je mehka, toda močna.

Polkovnik predstavi gospode, ki so v sobi, kolikor jih Strick še ne pozna. Stotnik Geiger je vljuden, vendar ohrani primerno razdaljo. Stotnik Wolf se nasmehne z narejeno simpatijo, kot bi izvrševal nalogo, katere rezultat je negotov.

Müller s široko kretnjo: »In to je gospod dr. Friedrich. Okrožni vodja Nacionalnosocialistične nemške delavske stranke v Rehhausnu.« Okrožni vodja vstane, uslužno in prijazno. »Dobrodošli v domovini,« reče. Strick se prikloni: »Vesel sem, da sem vas spoznal, gospod doktor.«

»To je torej on,« veselo ugotovi polkovnik, pretirano veselo, kot bi hotel povedati posrečeno šalo. »To je torej človek, ki izkorišča prosti čas za to, da zapira štabne častnike!« — Iz predala pisalne mize vzame škatlo s cigarami. »Kadite?« — Stricku ponudi vrsto debelih, temnorjavih cigaret s prstanom čudovitih barv in topo konico.

Strick ogleduje vsebino, potiplje lepo izdelano brazilko in jo potegne iz škatle. Polkovnik pohvali izbiro. Škatla gre iz roke v roko. Vsi, razen Raabeja, vzamejo cigaro iz nje. Polkovnik izvleče žepni nož in skrbno opravi obred. Tri vžigalice zagorijo in pohitijo k polkovniku. Ta vzame eno izmed treh, jo pridrži vljudno okrožnemu vodji pred cigaro in ponudi ostalim: »Prosim, gospodje, prižgite si!«

Blago dišeč vonj zaplava po sobi. Oblaki dima lebdijo v sončni svetlobi, se valijo v gostih valovih drug za drugim, se zlivajo in valijo proti oknu.

Polkovnik, ki je dalj časa užival v prvem dimu, se nagne nazaj in zaljubljeno ogleduje cigaro. In kot bi se pogovarjal sam s seboj: »Dragi Strick, z iskrenostjo, ki nam je prirojena, vas vprašam: se je moralo vse to zgoditi?« Stricka je sama vljudnost in ljubeznivost: »Vsako obotavljanje bi pomenilo prikrivanje!«

»Takšna dejanja navadno povzročijo tu, v domovini, neprijetne posledice.« Polkovnik za trenutek utihne in potegne iz cigare. »Ste pomislili, da spravljate v zadrego ugled častniškega zbora?« — Strick si prizadeva, da bi odgovoril vljudno: »Najbolje bi bilo, če bi na to opozorili postajnega poveljnika.«

Cigara v polkovnikovi roki se nagne, kot bi bila v nevarnosti. Kaj naj to pomeni? Nesramnost? Nemogoče. Njegov pogled zatava do okrožnega vodje. Ta se je, kolikor je sploh mogoče, še bolj zravnal. In obraz: sama jeza. Okrožni vodja odgovori: »Začeti moramo, kot je nekoč rekel führer, s procesom.«

Stotnika Wolfa je golo odobravanje. Geiger očitno čaka na polkovnikovo odločitev, da bo pri priči soglašal. Raabe, kot da mu nič mar. Strick, kot da gre za popolnoma nedolžno zadevo.

Müller čuti, da ni mogoče govoriti o procesu. »Dragi Strick,« pravi, kar zveni zelo očetovsko, »vi ne poznate pravega položaja. Samo mi ga poznamo. Majorjeva aretacija je več ko neprijetna. Je zelo nespametna, če jo sodimo s presojo položaja v domovini.«

Strick se vede, kot da mu je neprijetno, ker ne more soglašati. »Priznam, da se nisem oziral na položaj in modrost ljudi v domovini.«

Dr. Friedrich bi rad ostrigel ovco, dokler še bleja: »No vidite,« vzklikne kot zadovoljen izumitelj, kot tovariš tovarišu, »zdaj smo vam pojasnili. In zdaj vam ne bo težko služiti koristim stranke in vojske.«

Stricka je neprijetno zadelo. To je vendarle nekoliko preveč nespretno! Ne ugaja mu, da govore o tej zadevi tako surovo odkritosrčno. To je samo znamenje, da ga imajo za bedaka. Obrne se naravnost k okrožnemu vodji, puhne oblak dima, kot bi čutil potrebo, da globoko izdihne. »Mislim, da razumem,« izjavi in govori tudi sam odkritosrčno, »čeprav mi tega niste pojasnili vi, gospod doktor. Čeprav bi rad ustregel vašim željam in željam stranke in vojske — zdaj ne morem več. Aretacijo so že izvršili!«

Polkovnik vzdigne roko, kot bi bila njegova kretnja dovolj, da ustavi vlak. Kot snežinke pada pepel z njegove cigare na pisalno mizo, razpade v drobir, mehak kot vata, in neopaženo obleži. »Rad bi,« pravi prijateljsko, »obvaroval častnika s svojega področja pred neprijetnostmi. Dovolj sem izobražen, da vem, da se lahko vsakdo zmoti.« Okrožni vodja pomaga: »In da mu zaradi tega lahko odpustimo!« doda pomirjevalno.

»Res obžalujem,« reče Strick zelo vljudno, »ker ne gre za pomoto.« Müller s težavo: »Morali bi natanko premisliti. Mislim, da ste se vendarle zmotili.« — »Jaz ne!«

Polkovnik vzdihne in potem globoko zadiha. Pogleda na ploščo pisalne mize. Jezno opazuje razmetani pepel. Skloni se in ga odpihne. Pepel zleti, kot bi ga razpihnila neka sila, v loku zakroži in pade na škornje stotnika Wolfa. Polkovnika ne zanima več. Wolf se nasmehne, kot bi mu povedal veselo šalo. In strese pepel s škornjev.

Okrožni vodja kipi od jeze, ker je bil učinek na njegovo prijateljsko in tovariško vedenje tako negativen. Besede so polne očitkov: »Vam v dobro menimo, da nas ne morete razumeti. Bodimo jasnejši. Od vas zahtevamo, da zaradi stranke in vojske storite vse, da bi preklicali aretacijo!«

Strick z obžalovanjem odkima, kot da ne more razumeti, o čem mu govorijo. »Vi mi, gospod doktor, gotovo ne boste verjeli, toda jaz sem prav zaradi stranke in vojske moral tega lopova v majorski uniformi spraviti tja, kamor že davno sodi.«

To je za Müllerja preveč. Lopov v majorski uniformi, je vendarle preveč. S pestjo trešči po pisalni mizi in pepel z njegove cigare se usiplje kot dež. Polkovnik Müller ljubi takšne kretnje. Po njegovem izražajo strasten značaj in neomajno odločnost. Okrožni vodja sedi, kot bi požrl žrd, in od jeze skrepeni. Wolf bulji kot bik, ki so mu pomolili pred gobec rdečo ruto. Geiger bo pri priči soglašal s polkovnikom, čim bo svoje mnenje jasneje in nedvoumno povedal. Raabe je poosebljen molk in preži.

Polkovnik se kratko zasmeje in nato jezno in nezadovoljno odkima. »Gotovo me ne razumete. Rad bi vam prihranil postopek zaradi žalitve častniškega zbora.« Strick ujedljivo: »Zelo ljubeznivo, gospod polkovnik, ampak popolnoma nepotrebno.« — »Nočete?« Zveni kot grožnja, tiho, zelo jasno in izzivalno. To je poslednje vprašanje, ki mu bo sledila lahko samo še obsodba.

Strick stisne zobe. Videti je miren, toda mišice mu drgetajo. Sluti, da preži nanj iz zasede nevarnost. Počasi postaja negotov. Čuti, da ga zapušča pogum in da ostaja brez moči. Na milost in nemilost. Obide ga nepremagljiva želja, da bi spal, pozabil. Pozabil vse, kar je preživel! Pozabil tri strahotna leta v Rusiji, stenice, blato, kri, trupla. Sploh vse: vojno. In tukaj bi lahko pozabil. Nikjer v domovini ni tako mirno; mirna služba, dolgi, prosti večeri, prijatelj, mogoče tudi dekle. Po bregovih rase mnogo trte in nekje ga čaka soba in sveže posteljno perilo. Mir. Zapreti oči, utoniti v pozabljenje kot v vato.

Kaj je že vprašal polkovnik? Nočete? Vidi obraze, ki ga vprašujoče opazujejo, kot bi se mu bližali veliki, ploščati obrazi. Obrazi kot pustne krinke, ki se prerivajo skozi gnečo. Vidi dim, pepel in kot dih tanek sloj prahu, ki ga neusmiljeno osvetljujejo sončni žarki. In vidi droben, pameten obraz podporočnika Raabeja, edini obraz, ki ne strmi vanj in ki najbolj od vseh — nenadoma je jasno začutil — zahteva odgovor. Nočete?

»Ne!« odgovori poročnik Strick.

Ta trenutek vstopi v sobo stotnik Kessler in zaloputne vrata za sabo.

Nekaj minut po enajsti uri se usede stotnik Kessler v Würzburgu v svoj avtomobil. Cilj je Rehhausen. Šofer takoj odpelje s polno hitrostjo. Ukazali so mu, naj stisne iz koleslja vse, kar more, če ne dobi drugačnega ukaza.

Spored RTV Ljubljana za teden od 12. do 18. februarja 1962

PONEDELJEK
12. februarja

5.00—8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored — 8.05 Radi bi vas zabavali — 8.40 Igra pihalni rokester Ljudske milice — 8.55 Za mlade radovedneže — 9.25 Simfonietta in divertimento — 10.15 Od tod in ondod — 11.00 Slovenske narodne v priredbi Karla Pahorja — 11.15 Naš podlistek — 11.35 Wolfgang Amadeus Mozart: Arije in drugi prizori iz opere »Bastien in Bastiena« — 12.05 Nekaj zapisov Tončke Maroltove iz Gorenjskega kota — 12.15 Radijska kmečka univerza — 12.15 Melodije ob 12.25 — 13.15 Obvestila in zabavna glasba — 13.30 Violinist Isaac Stern izvaja Sonato Césarja Francka — 14.00 Zvočni kaleidoskop — 14.35 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — 15.20 Jurij Gregorc: Suita za godala — 15.40 Literarni sprehod — 16.00 Vsak dan za vas — 17.05 55 minut za ljubitelje operne glasbe — 18.00 Poročila — aktualnosti doma in v svetu — 18.10 Tega ne slišite vsak dan — 18.45 Radijska univerza — 19.00 Obvestila — 19.05 Naši mladi reproduktivci — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 Deset minut z ansamblom Jožeta Kampiča — 20.10—22.00 Koncert simfoničnega orkestra Radiotelevizije Ljubljana — 20.58—21.13 Kulturna tribuna — 22.15 Glasbena skrinja — 22.50 Literarni nokturno — 23.05 Plesni orkester RTV Ljubljana — 23.20 Melodije za lahko noč — 24.00 Zadnja poročila in zaključek oddaje

TOREK
13. februarja

5.00—8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored) — 8.05 Ženski zbor »France Prešeren« iz Kranja — 8.25 Od pianina do velikega plesnega orkestra — 8.55 Radijska šola za srednjo stopnjo — 9.25 Spored opernih arij z našimi pevci — 10.15 Izberite melodijo tedna! — 11.00 Koncertira Yehudi Menuhin — 11.15 Utrjujte svojo angleščino — 11.30 Ivo Petrič: Preludij in Scherzino za harfo — 11.37 Klavirska in violinska glasba Vlastimirja Nikolovskega Toccata — 12.05 Trio Avgusta Stanka — 12.15 Kmetijski nasveti — 12.25 Melodije ob 12.25 — 13.15 Obvestila in zabavna glasba — 13.30 Skladbe Brede Ščekove poje Mariborski komorni zbor — 13.50 Segava klaviatura — 14.05 Radijska šola za višjo stopnjo — 14.35 Godala in zabavni zbori — 15.20 Tri kubanske pesmi — 15.30 V torek nasvidenje — 16.00 Vsak dan za vas — 17.05 Ura Beethovnove glasbe — 18.00 Poročila — aktualnosti doma in v svetu — 18.10 Kotiček za mlade ljubitelje glasbe — 18.45 S knjižnega trga — 19.00 Obvestila — 19.05 Veliki zabavni orkestri tega tedna — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 Poje Komorni zbor iz Celja — 20.30 Radijska igra — 21.30 Francis Poulenc: Sonata za violončelo in klavir — 22.15 Uvod v glasbo 20. stoletja — 23.05 Četrt ure z ansamblom Jožeta Privška — 23.20 Plesna glasba in popevke — 24.00 Zadnja poročila in zaključek oddaje

SREDA
14. februarja

5.00—8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored) — 8.05 Malo glasbene astronomije — 8.55 Pisani svet pravljic in zgodb — 9.25 Arabeske Karola Pahorja za klavir — 9.30 Lucijan Marija Škerjanc: Godalni kvartet št. 5 — 10.15 Od tod in ondod — 11.00 Uverture in zaključni prizor opere Carmen — 11.15 Človek in zdravje — 11.25 Zabavni vrtiljak vsega za vsakogar — 12.05 Emil Adamič: Tri pesmi na besedila Cvetka Golarja — 12.15 Radijska kmečka univerza — 12.25 Melodije ob 12.25 — 13.15 Obvestila in zabavna glasba — 13.30 Dve uverturi — 13.50 Koroške narodne — 14.05 Radijska šola za srednjo stopnjo — 14.35 Južnonemške, španske, italijanske in francoske popevke — 15.20 Pri skladatelju Vilku Ukmarju — 16.00 Vsak dan za vas — 17.05 Šoferjem na pot — 17.50 To je moja dežela . . . — 18.00 Poročila — aktualnosti doma in v svetu — 18.10 Štiri scene iz opere »Boris Godunov« Modesta Musorgskega — 18.45 Ljudski parlament — 19.00 Obvestila — 19.05 Od polke do calypsa — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 Mali koncert zabavnega orkestra RTV Zagreb — 20.30 Štiri sto let klavirske glasbe — 21.00 Naš variete — 22.15 Po svetu jazza — 22.45 Dve skladbi za godala v ritmu — 22.50 Literarni nokturno — 23.05 Sodobna glasba z obeh strani Atlantika — 24.00 Zadnja poročila in zaključek oddaje

ČETRTEK
15. februarja

5.00—8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored) — 8.05 Slovenski oktet poje skladbe Vasilija Mirka — 8.20 Orkester Mantovani — 8.35 Dva hrvatska skladatelja — 8.55 Radijska šola za višjo stopnjo — 9.25 Slovenske popevke — 9.40 Pet minut za novo pesmico — 10.15 Od tod in ondod — 11.00 Pojo vokalni ansambli Latinske Amerike — 11.15 Ruski tečaj za začetnike — 11.30 Pri starih čeških čeških mojstrih — 12.05 Trio Mahkovič iz Zagorja — 12.15 Kmetijski nasveti — 12.25 Melodije ob 12.25 — 13.15 Obvestila in zabavna glasba — 13.30 Pisani zvoki z Dravskega polja — 13.50 Majhni zabavni ansambli — 14.05 Poje tenorist Jussi Björling — 14.35 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — 15.20 Orkester Raphaele — 15.30 Turistična oddaja — 16.00 Vsak dan za vas — 17.05 Koncert po željah poslušalcev — 18.00 Poročila — aktualnosti doma in v svetu — 18.10 Chopin: Iz valčkov in nokturnov — 18.45 Kulturna kronika — 19.00 Obvestila — 19.05 Demetrij Žebre: Tri vizije — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 Četrtkov večer domačih pesmi in napevov — 20.45 Zabavni orkester Franck Pourcell — 21.00 Literarni večer — 21.40 Igor Stravinski: Divertimento za violino in klavir — 22.15 Skice iz Španije — 22.40 Prizor »Tičnica« iz Bravničarjeve opere »Hlapec Jernej«

PETEK
16. februarja

5.00—8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored) — 8.05 Arije iz Rossinijevega »Brivca« — 8.30 Glasba ob delu — 8.55 Pionirski tednik — 9.25 Kotiček za mlade ljubitelje glasbe — 10.15 Od tod in ondod — 11.00 Janko Gregorc: Vaša suita — 11.15 Naš podlistek — 11.35 Češka in poljska zabavna glasba — 12.05 Duet Lovro Režek in Marija Gazvoda pojeta narodne ob spremljavi Avgusta Stanka — 12.15 Radijska kmečka univerza — 12.25 Melodije ob 12.25 — 13.15 Obvestila in zabavna glasba — 13.30 Iz Amerike na Orient — v pol ure — 14.05 Radijska šola za nižjo stopnjo — 14.35 Fran Gerbič in Anton Foerster — 15.20 Od harmonike do comba — 15.45 Jezikovni pogovori — 16.00 Vsak dan za vas — 17.05 Portreti iz stare italijanske glasbe — 17.45 Ansambel Zagrebških solistov — 18.00 Poročila — aktualnosti doma in v svetu — 18.10 Djordje Karaklajić: Venček srbskih pesmi in kol — 18.25 Jacobus Gallus-Petelin: Madrigali in Moteti — 18.45 Iz naših kolektivov — 19.00 Obvestila — 19.05 Dve sceni iz II. dejanja Wagnerjevega »Večnega mornarja« — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 Zabavni orkester RTV Ljubljana — 20.15 Tedenski zunanjepolitični pregled — 20.30 Glasbena medigra — 20.30 Spoznavajmo svet in domvino — 21.35 Zabavni zvoki za vse — 22.15 Oddaja o morju in pomorščakih

SOBOTA
17. februarja

5.00—8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored) — 6.30—6.35 Napotki za turiste — 8.05 Poštarček v mladinski glasbeni redakciji — 8.35 Operetne melodije — 8.55 Radijska šola za nižjo stopnjo — 9.25 Hollywoodski promenadni orkester — 9.45 Partizanske pesmi in priredbe Rada Simonitija — 10.15 Od tod in ondod — 11.00 Igrata violončelist Antonio Janigro in violinist Blaise Calame — 11.15 Angleščina za mladino — 11.30 Zabavna glasba za opoldne — 12.05 Filip Bernard: Slovenski utrinki — 12.15 Kmetijski nasveti — 12.25 Melodije ob 12.25 — 13.15 Obvestila in zabavna glasba — 13.30 Slovenske narodne pesmi — 13.45 Godala v ritmu — 14.00 Od arije do arije — 14.35 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — 15.20 Napotki za turiste — 15.25 Četrt ure vas bo zabaval pianist Henri Lecca — 15.40 Ljubljanski komorni zbor — 16.00 Vsak dan za vas — 17.05 Gremo v kino — 17.50 Zabavni orkester Ray Conniff — 18.00 Poročila — aktualnosti doma in v svetu — 18.10 Vedre in zamišljene za orktester — 18.45 Okno v svet — 19.00 Obvestila — 19.05 Domače viže, ki jim ni treba napovedi — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 Vedri zvoki za ob dvajsetih — 20.20 Dr. Walter Gerteis: Vozli inšpektorja Braina — 20.50 Melodije za razvedrilo — 22.15 Oddaja za naše izseljence

NEDELJA
18. februarja

6.00—6.30 Nedeljski jutranji pozdrav — 6.30—6.35 Napotki za turiste — 6.35 V koračnem ritmu z najrazličnejšimi ansambli — 7.15—8.00 Vedri zvoki — vmes ob 7.30—7.35 Radijski koledar in prireditve dneva — 8.00 Mladinska radijska igra — Claude Aveline: »Oni drugi« med pirati — 9.05 Z zabavno glasbo v novi teden — 9.50 Karel Pahor: Slovenska suita 1941-1945 — 10.00 Še pomnite, tovariši . . . — Hinko Wilfan: Do internacijskega pekla in nazaj — 10.30 Pisan glasbeni dopoldan — 11.30 Štefan Kuhar: Tu in onkraj Drave — (reportaža) — 11.50 Orkester Alfred Scholz — 12.05 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — I. — 13.30 Za našo vas — 14.00 Slovenski oktet poje narodne pesmi v priredbi Matije Tomca — 14.15 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — II. — 15.15 Trikrat pet — 15.30 Pesmi o Zagrebu — 16.00 Humoreska tega tedna — Karel Capek: Rekord — 16.20 Operni koncert — 17.05 Hammond orgle — 17.10 Radijska igra — Jean Renoir: Orvet — 18.30 Sportno popoldne — 19.00 Obvestila — 19.05 Nedeljska panorama — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 Izberite melodijo tedna — 20.45 Zabavni zvoki — 21.00 Zgodbe Chopinovih etud. Drugi del — 21.40 Lepe melodije za velike zabavne orkestre — 22.15 Vrtiljak vsega — za vsakogar — 23.05 Plesna glasba — 24.00 Zadnja poročila in zaključek oddaje

Za razvedrilo in kratek čas

— Predlagam, da zaradi lukenj v strehi seje hišnega sveta do nadaljnjega odložimo!

— Kaj pa je storil vaš predsednik, da ste vsi tako jezni nanj?
— Saj prav to je tisto — nič!

— Oh, doktor, odkar je postal član hišnega sveta, ga sploh ni mogoče prebuditi.

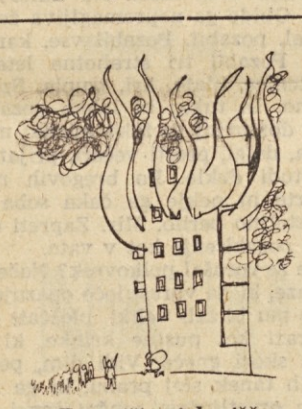

— Tovariši, izkoriščam to edinstveno priložnost, ko smo vsi zbrani, za sestanek našega hišnega sveta.

HUMORESKA

STEVAN BULAJIČ:

OČETOV SIN

Torej, fant je rastel v čast in ponos atka in mame: v sedemnajstem letu je prvič vzel očetovo britvico in obril par dlačic z brade. To je bil velik dogodek v hiši: »Naš Lelo se je obril! Naš Lelo je postal človek«... Mama je spekla prazniční kolač in proslavili smo prvo odstranitev dlak s sinovega obraza.

Dva meseca pozneje je Lelo prvikrat okitil mladeniško grlo z očetovim metuljčkom in odšel na ples. Teden dni pozneje so že tekle solze radosti iz maminih oči:

— Lela... Lela sem videla z dekletom... — je rekla in jecljala od razburjenja, ko se je nekega dne vrnila s trga, — kakšen malopridnež!... Sprehaja se z njo po parku in se dela, kot da me ne vidi!

Očka je rekel:

— Fant! Po očetu se je vrgel!

— Zlato... zlato, ki se ne vrne več... je vzdihnila mama vsa prevzeta od spominov.

Toda Lelo je stopil v življenje.

Ko se je Lelo tretjič obril, ga je prosil oče da naj prinese premoga iz kleti.

— Ne bom! — je rekel Lelo in ogrnil moderni plašč. Oče je vzel košaro, šel sam v klet in se dolgo vzpenjal po stopnicah s polno košaro in s svojim okroglim trebuhom.

— Človek! Narejen, dokončen človek! — je rekel oče in vzel košaro z ramen. — Ali si videla, rekel je »ne bom!«?

— Očetov sin! — se je nasmehnila mama.

Na koncu tega meseca je Lelo po kosilu prišel k očetu in zinil, namerno z ravnodušnim glasom, v katerem ni bilo niti sledu po mutaciji:

— Poslušaj, oča, mislim, da bi lahko imel toliko zaupanja vame in mi pustil, da sam potrošim svoj otroški dodatek.

— Kako? — je debelo pogledal oče.

— Tako, — je sin mirno odgovoril. — Menda boš razumel, da tvoj sin potrebuje kakšne denarce?«

— Razumem, — je rekel oče. — Razumem, — je ponovil oče in vzdihnil.

— No, naš Lelo postaja vedno bolj podoben pravemu človeku! — je rekel oče mami. V njegovem glasu se je prvič pokazalo nekaj takega kot zaskrbljenost.

Ko je Lelo nekega dne dopolnil osemnajsto leto, je povabil svoja prijatelja Lala in Lila na kosilo. Mama je prinašala jedila na mizo, a oče je silil goste k jedi. Vendar so se gostje znašli tudi brez ponujanja: izpraznili so krožnike, kot da bi ves dan kopali. Ko so bili s kosilom gotovi, se je Lelo obrnil k očetu:

— Dajmo, stari, prižgimo!

Oče se je rahlo stresel, začuđeno pogledal, rahla jeza mu je zatresla lica, toda kljub temu je izvlekel cigaretnico, da si prižge njegov sin Lelo in njegova tovariša Lalo in Lilo.

— Nima smisla, stari, da se skrivam. Ti tako ali tako že veš, da kadim že več kot leto dni, — je rekel Lelo.

Od takrat je kadil Lelo pred očetom, kadil je kot turški paša, cigareto za cigareto in pihal dim na vse strani.

Tega meseca je oče ves zaskrbljen odprl denarnico in dolgo nekaj momljal, ko je ogledoval notranjost.

— Lelo, ali ne bi bilo bolje, če bi manj kadil? — je rekla nekoč mama in je oče stal za njo kot dober družinski duh. — Sinko, ti si še mlad, kajenje bo škodilo tvojim pljučem, — je še mama oprezno dodala. Lelo pa je jezno stresel z rameni, potegnil iz žepa očetovo cigaretnico in si prižgal cigareto:

— Zaboga, lahko je vama govoriti. Vidva imata železne živce! Toda jaz?... — Zopet je nekako sumljivo stresel s rameni.

— Uči se preveč, — je z razumevanjem dodal oče. — Tudi jaz sem se mnogo učil. To je pravi očetov sin.

Toda Lelo se ni učil. Vsaj v tem smislu ne, kot je oče mislil. Nekega dne je oče po dolgem iskanju našel svojega Lela v kotu gostilnice. Bil je sklonjen nad mizo, na mizi je bila vinska pletenka in poleg pletenke dekletce, ki je nekaj grulilo na uho očetovemu sinku.

Očka je zardel in se prvič po dvajsetih letih resno razjezil. V očetovi glavi so se pomešali družinski proračuni z gostilniškimi računi in vinskimi pletenkami. Oče je, kot da bi bil pijan, pristopil in sina z veliko muko postavil na noge.

— Kaj pomeni to? — je oče ostro vprašal. Sin je skomignil z rameni in pogledal očeta, kot da ga je prvič videl.

— Kaj pomeni to? — je še ostreje ponovil oče.

— Kdo je ta individua? — je zagodel Lelo in se obrnil k dekletcu. Tedaj je očetu prikipelo, dvignil je roko visoko v zrak in zažvižgala je taka klofuta kot bi udaril po jazz — plošči...

Tu se tudi konča naša zgodba.

Seveda, če je komu potreben nauk iz te zgodbe, ga mu mi zelo radi damo:

Očetova cigaretnica se je zopet vrnila v očetov žep in sinovi živci so postali več kot dobri.

Mama pa še kar stalno ponavlja:

— Krasno se uči naš Lelo. Pravi pravcati — očetov sin!...

Križanka

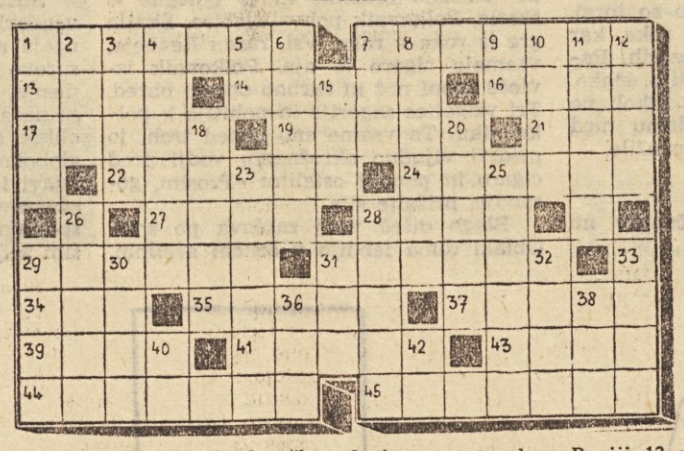

Vodoravno: 1. zelo vljuden človek, 7. vrsta iglastega drevesa, 13. stara ploskovna mera, 14. cilj, 15. človeške vrste, 17. pleten prevodnik električnega toka, 19. snov, iz katere imajo žuželke oklepe, 21. afriška zver, 22. neprofesionalec, 24. sprimek kamenja, konglomerat, 27. vrsta vulkanskega otoka, 28. staro glasbilo na strune, 29. sadež, ki prezgodaj odpade od drevesa, 31. vrh, 34. del stavbe, 35. prostor, kjer cepimo drva, 37. močan človek, 39. nasip okoli utrdbe, 41. stara dolžinska mera, 43. indijanska zanka, 44. nataknem, 45. obmejni uslužbenec.

Navpično: 1. metalurško gorivo, 2. naplačilo, 3. slepilo, 4. pripadnik starega germanskega plemena, 5. veznik, 6. sipek, ne trden, 8. organsko barvilo, 9. naziv črke, 10. podkožna maščoba, 11. kontrarevolucionarna stranka v Rusiji, 12. reka v Sibiriji, 15. tišina, 18. predrimska železna doba, 20. del načrta, 23. grapa, 25. povzročitelji nekaterih bolezni, 26. krajevno ime stare Grčije, 28. vrsta posode, 29. vrsta kisika, 30. malik, 31. pojem v geometriji, 32. pripadnik nomadskega plemena, ki živi danes na Kavkazu, 33. atletska disciplina, 36. naša tovarna avtomobilov, 38. najvišje karte, 40. grška črka, 42. nota v solmizaciji.

REŠITEV PREJŠNJE KRIŽANKE

Vodoravno: 1. pohlep, 6. kritik, 11. as, 12. drobilec, 15. ko, 16. sel, 18. greben, 19. pas, 20. tlak, 22. Enej, 23. mora, 24. par, 25. ar, 26. Nil, 27. okop, 29. oris, 31. šilo, 34. tir, 35. omejim, 37. pav, 38. on, 39. plesalec, 41. re, 42. kornet, 43. Adonis.

OBVESTILA BRALCEM

DELAVSKA ENOTNOST

PROLETARCI VSEH DEŽEL — ZDRUŽITE SE

NEKAJ VESTI:

DVOR PRI ŽUŽEMBERKU — V podjetju »Mizarstvo« je zbral tov. Vinko Veselič 4 nove naročnike.

ČRNOMELJ — »Belt«, poverjenik tovariš Peter Črnič je zopet poslal 4 nove naročilnice za Delavsko enotnost.

ORMOŽ — Sindikalna podružnica »Grad« (obrtno gradbeno podjetje) je zvišalo število naročnikov na 30.

MURSKA SOBOTA — Tovarišica Angela Uršič je zbrala samo na oddelku za notranje zadeve 9 novih naročnikov.

KAMNIK — Poverjenica v tovarni usnja tovarišica Štefka Omerzu je poslala 10 naročilnic.

TURNIŠČE — Industrija lahke obutve - poverjenik ŠTEFAN LUTAR je zopet poslal tri nove naročilnice za DE.

SLOVENJE GRADEC — »Nova oprema« — poverjenik EDI MITHAUS nam je poslal 21 NOVIH NAROČILNIC. Sindikalna podružnica in poverjenik zaslužita pohvalo in priznanje, ker sta v tako izredno kratkem času zbrala 94 NOVIH NAROČNIKOV.

Namenoma smo danes izbrali te primere, ki kažejo, da je mogoče povsod najti nove naročnike, če se za to zavzame nekdo, ki zna pravilno oceniti važnost našega sindikalnega tiska. Ob tej ugotovitvi pa naj še povemo, da smo v zadnjem času prejeli tudi več odpovedi od podjetij, sindikalnih podružnic itd., ki svojo odpoved utemeljujejo z »varčevanjem«. Tega pa ne moremo razumeti, ker prav gotovo odpoved naročnine na Delavsko enotnost NE POMENI PRAV NIKAKRŠNEGA ZNIŽANJA STROŠKOV v primeru z drugimi, ki bi jih brez škode lahko znižali ali pa celo črtali, prepričani pa smo, da bi Delavsko enotnost prav gotovo zelo pogrešali.

Prodajni servis

Modna hiša

LJUBLJANA — CIGALETOVA ULICA

priredi v dneh od 12. do vključno 17. februarja 1962 TEDEN MOŠKIH SRAJC

Pri nakupu kvalitetnih izdelkov renomiranih tovarn MURA, NOVO MESTO in TOPER vam nudimo 5 odstotkov popusta.

RUDNIK KAOLINA ČRNA PRI KAMNIKU

PROIZVAJA: kaolin v kosih in mleti kaolin ter s tema proizvodoma oskrbuje industrijo papirja, gume, kemično metalurško industrijo kot tudi obrtno dejavnost

Za nadaljnje sodelovanje se priporoča vsem svojim odjemalcem.

SREČNO!

113. Šele zdaj se je obroč razklenil in črnorokci so izginili v noč. Binč je poiskal prijatelje. »Izmuznili so se nam,« je žalostno rekel. »Tako zlahka bi jih zajeli.« Milan pa ni govoril. Dolgo je molče sedel, potem pa je vstal in se odpravil proti bataljonu. Črnorokcev niso več zasledovali. Vsaj nekaj časa ni imelo smisla. Bili so dodeljeni, da gredo z minerci k progi.

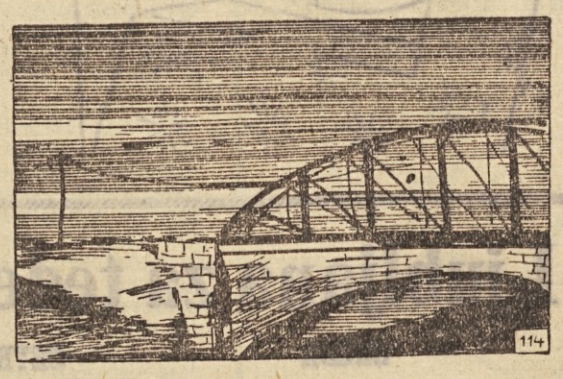

114. Otovorjeni z ekrazitom so se proti večeru odpravili. Izogibati so se morali naselij, da bi čimbolj neopazno prišli do nezavarovanega mostu. Hodili so vso noč, prespali v gozdu in naslednjo noč nadaljevali pot. Ob enih so prišli k progi. Binč in Milan sta šla na vzhod, od koder je bila večja nevarnost, Ris pa na zahodno stran. Vlegli so se in čakali. Ris je zaslišal korake.

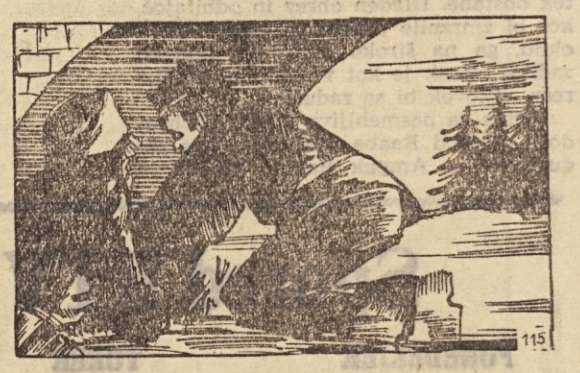

115. Bil je sam in tesno mu je bilo pri srcu. Potem je zaslišal pasji lajež. »Policijskega psa imajo,« ga je spreletelo. Zadenjski se je začel umikati proti mostu. Nenadoma je ustrelil. Ko je zaslišal strel mu je postalo lažje. Počakal je Nemce, ki so se previdno približevali. Trije minerci so medtem mrzlično minirali, da bi čimprej končali. Ni jim šlo delo od rok.

116. Nemci so vžgali s križnim ognjem. Minerci so morali prenehati, ker so krogle žvižgale okrog mostu. Ris je zdaj srdito odgovarjal na streljanje. Njegova brzostrelka je pela. Tudi Milan in Binč sta pritekla k mostu, potem pa sta se razšla. Milan je še zavpil: »Minirajte!« Minerci so se previdno lotil miniranja. Milan in Binč pa sta se plazila Nemcem za hrbet.

117. Obšla sta jih v velikem krogu in se jim spet približala. Ko sta bila dovolj blizu, sta ustrelila. Nemci so se prestrašili in pomaknili proti mostu. Tega nista želela. Spet sta jih obšla in stekla proti mostu. V tem so se Risu tako približali, da je vedel, da jih dolgo ne bo mogel več zadrževati. Ko je imel samo še dva saržerja, se je dvignil in stekel proti njim.

118. Tekel je v smeri mitraljezca. Krogle so žvižgale, on pa se zanje ni zmenil. Ko je bil samo še trideset metrov oddaljen od mitraljezca je sprožil. Potem je vložil nov saržer. Ni ga utegnil izprazniti. Omahnil je v travo. V tem sta pritekla Milan in Binč. Pritisnila sta Nemce, ki so se brez mitraljezca, ki je bil s pomočnikom vred mrtev, umaknili. Morala sta jih odriniti od mostu.

119. Nemci so se zdaj razdelili. Z vseh strani so spet pritiskali proti mostu. Milan in Binč sta se morala umakniti. »Je že v redu,« je zavpil eden od minercev. Vrvica je bila prižgana in minerci so se umaknili v gozd. Milan in Binč sta poslala Risa. Bil je mrtev. Vzela sta mu brzostrelko in odšla v gozd. Vlak je že sopihal. Močna eksplozija in lokomotiva z vagoni je zdrsnila z nasipa.